

Poštnina plačana v gotovini.

LETO XLIX.

ŠTEV. 1.—2.

Slovenski Pravnik

Glasilo društva „Pravnika“ v Ljubljani

VSEBINA:

1. Dr. Metod Dolenc: Ob stoletnici rojstnega dne Baltazarja Bogišča 1
2. Dr. Matej Pretner: O zaščiti kmetov 9
3. Dr. Alojz Gradnik: Dokazovanje resnice, ako je predmet klevete dejanje, za katero je pristojno vojaško sodišče 27
4. Dr. Fran Skaberne: Hišne ali rodbinske zadruge v Jugoslaviji 33
5. Književna poročila 47
6. Razne vesti

PRILOGA: Odločbe kasacijskega sodišča v civilnih stvareh II,
št. 413—424. — *poln 20*

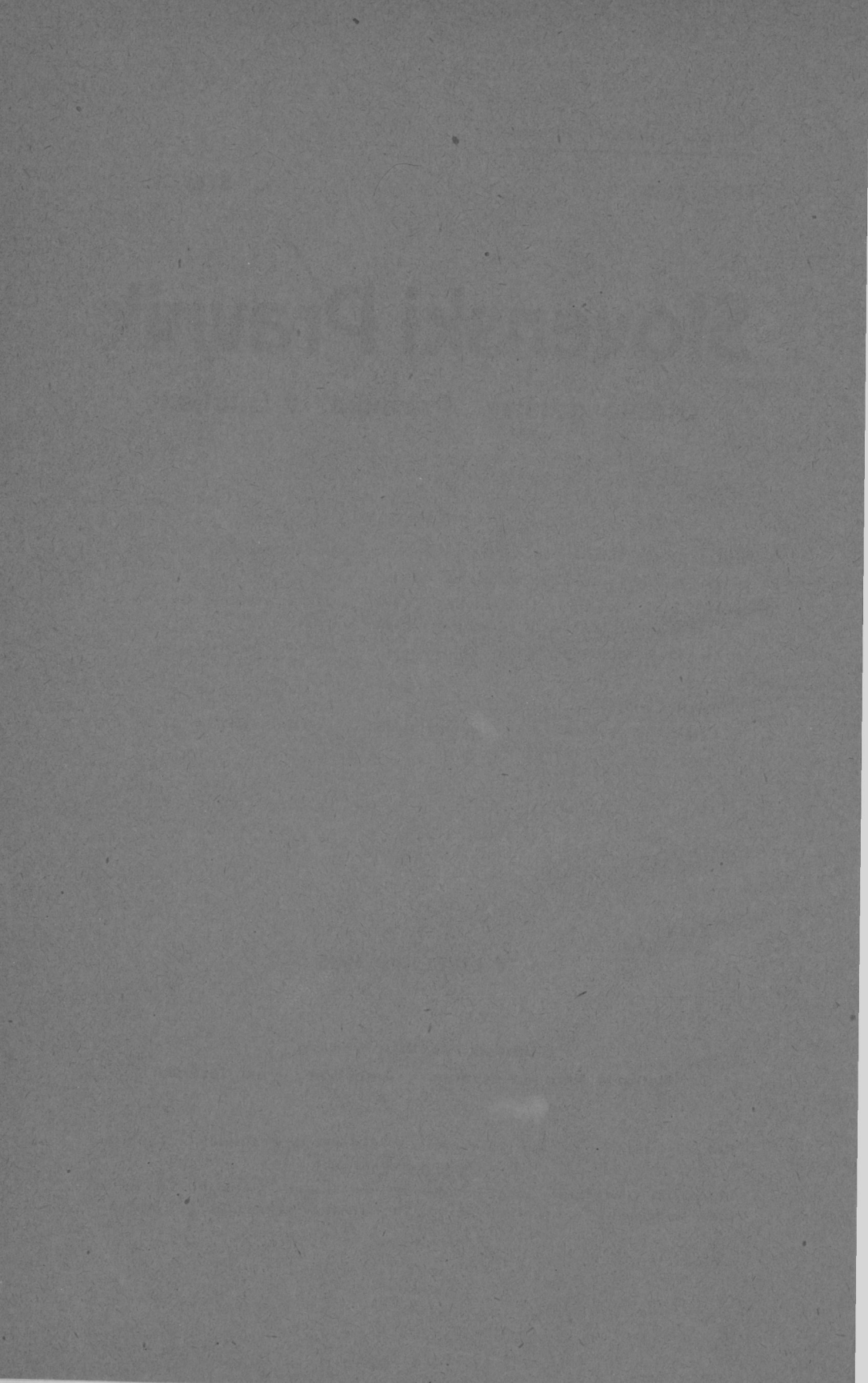
V LJUBLJANI 1935

Urednik: Dr. Rudolf Sajovic

Natisnila Narodna tiskarna — Predstavnik Franc Jezeršek

Rokopisi naj se pošiljajo: Uredništvo »Slovenskega Pravnika« v Ljubljani,
Bleiweisova cesta 16/I

Članarina (naročnina) naj se nakazuje na čekovni račun Poštne hranilnice, podružnice v Ljubljani št. 11.870 (Društvo »Pravnik« v Ljubljani).

Slovenski Pravniki

Leto XLIX. Ljubljana, februarja 1935. Št. 1. — 2.

Ob stoletnici rojstnega dne Baltazarja Bogišiča.

Metod Dolenc.

Naša današnja legislatorna delavnost ni in ne sme postati nikdar mehanična posledica političnih kompromisov raznih strank, ona mora rasti iz moralne obveze, da služi domovini in narodu. Ako nam zakonodaja prinaša predpise, lepo uglajene pravne norme, je s tem prebrodena šele prva etapa; to pa še ni dovolj, da dosežemo označeni vzvišeni cilj: Vstaja še druga, mnogo težja in obsežnejša dolžnost, namreč dolžnost dela pri uvajanju novih pravnih norm v življenje. Treba delovati, da postane beseda — delo, v besedilo zakonite norme moramo unesti dušo — *l'esprit de loi*. Dušo mora občutiti narod. Pravna sigurnost zavisi od energije pravne zavesti naroda, je učil Ihering v svojem »*Zweck im Recht*«. Ako narod sam ne pomaga, se vloga zakonodavstva sploh ne bo dala pravilno izvesti. Da citiramo besede Baltazarja Bogišiča: »Narod se drži trdno svojega običaja kakor svojega proizvoda; že radi tega mrzi in nezaupljivo gleda na vsako novotarjenje, zlasti če stoji v nasprotju z njegovimi pojmi o pravu in pravici in če ni izzvano po očitidnih potrebah, ki jim na drug način ni moči ustreči. Spričo tega, — čim je zakon izdan, pa se njega sestavljavci niso ozirali na pravne pojme, na prepričanje o potrebi in na narodne običaje, — pojavi se neizbežno odpor naroda. Pa če bi bilo mogoče obvladati odpor in mehanično uvesti tak zakon, onda, kakor to pri vsakem koraku v pravni zgodovini srečavamo, takšni zakoni ne uvajajo nikakšnega reda niti opredeljivosti v pravnem pojmovanju, ampak

vnašajo v vsakem primeru nered in kaos tako, da pravni pojmi, ki jih je narod imel že od prej, zamračijo, novotarije pa v najboljšem primeru v ničemer ne koristijo.»

Ali ni Bogišić s temi besedami z divinatoričnim pogledom v bodočnost orisal nekakšne temelje, ki naj bi na njih bila zgrajena zakonodaja v eno kraljevino zedinjenih Jugoslovanov, če hočemo prikleniti naš narod: *vulgus ex populo*, konservativni element *kat' éxochén*, k delu za ustvarjanje in oživotvorjenje zakonov? Če nas je učil Bogišić pred pol stoletja in več na gori označen način; če je ustvaril za malo Črno goro Imovinski zakonik, ob katerem je zastrmel svet brez razlike narodnosti ali vere; — ali nam ni stota obletnica njegovega rojstva glasen *memento*, da si — vsaj malce — izprašamo vest, ali smo dali našim zakonom vedno tisto miselnost, ki nudi psihološko razumljive pojme, dušo od narodove duše, zavest narodne pravne zavesti? Pred nami vstaja Baltazar Bogišić kot apostol jugoslovanske pravne zgodovine in nam daje pravec pa bodrila za pravo jugoslovansko zakonodavstvo.

Kako se je njegova misija pripravljala in pojavljala?

*

Dne 20. decembra 1834. je bil Baltazar Bogišić rojen v Cavtatu kot trgovčev sin. Ukaželnost ga je gnala v svet, toda po želji svojega očeta je moral pomagati v trgovini, da postane nekoč sam njen »principal«. Po smrti očetovi, triindvajsetletni mladenič, ne vzdrži več domá. V Benetke gre, napravi tam l. 1859. zrelostni izpit, na to se vpiše na pravni fakulteti na Dunaju, posluša dva semestra v Berlinu, enega v Parizu; obišče tudi Monakovo. Po treh letih učenja položi doktorat iz modroslovja v Giessenu. Za doktorsko tezo si je izbral predmet: »Zgodovina huitske vojne na Češkem.« L. 1865. postane še doktor prava na Dunaju. Tu se je spoprijateljil z našim Francetom Miklošičem, ki mu je tudi ugladil pot do službe v dvorni knjižnici. Tisti čas so se splele prijateljske vezi tudi med njim in prvaki slavistike ali zgodovine Jurijem Daničićem, Vatroslavom Jagićem in Hermenigildom Jirečkom. Dvakratni doktor obrača vso svojo pozornost, vse svoje slovanofilsko navdušenje na zgodovinskopravno šolo, ki je gradila svoje nauke na zamislici, da je pravo zarodek in proizvod narodne zavesti.

Oziral se je po svoji domovini, politično razkosani Jugoslaviji, opažal, kako se v njej že jasno odraža stremljenje po višji prosveti, pa se zavedal, da imajo Jugoslovani svoje žive pravne običaje, ki jih še ni nihče poskusil oteti pozabnosti. Še dlje je šel njegov pogled, na vseslovansko pravno zgodovino! L. 1866. je izdal knjigo: »Pravni običaji kod Slovena«. V njej je narisal primerjavno sliko zasebnega, zlasti rodbinskega prava vseh Slovanov. Znanstvena temeljitost pa mu je velela, da se poprime s o s t á v n e g a raziskovanja običajnega prava, ki živi v njegovem jugoslovanskem narodu. Sestavil je še l. 1866. posebno monografijo: »Naputak za opisivanje pravnih običaja, koji u narodu žive.« Posamezna poglavja tega napotila, obsezajoča 347 mojstrsko sestavljenih vprašanj, so razvrščena po dveh delih. Prvi obravnava privatno pravo s pododdelki: rodbina (zadruga, ožja rodbina, delitev zadrug, dedovanje), stvari, obveze; drugi del pa javno pravo s pododdelkoma: notranje državno pravo (država in občina, grajanski in kazenski postopek, kazensko pravo) in zunanje ali mednarodno pravo. Svoj »Naputak« je razposlal v tisočih izvodih zlasti učiteljem in svečenikom po vseh jugoslovanskih vaseh.

L. 1868. je Bogišić sprejel službo nadzornika vojaških šol v Vojni granici. Tu se je uspoznaval iz prve roke z rodbinskimi zadrugami, ki jih je Ognjeslav Utješenović - Ostrožinski v svoji knjigi o »Zadrugah Južnih Slavenov« (l. 1858), proglasil za »jedinu osnovu čitavom agrarnopolitičkom životu Južnih Slavena, srpskog i hrvaškog plemena, i jedinu životnu bazu čitavog seljačkog reda.« Tudi Utješenović je svoj čas služil v Vojni granici in bil, dasi državni uradnik, plamteč Jugoslovan. Še l. 1868. je postal Bogišić član Jugoslovanske Akademije v Zagrebu in je objavil svoje delo »Glavne crte obiteljskog pisanog prava u starom Dubrovniku«.

Z dotlejšnjim svojim znanstvenim delom si je Bogišić priboril že svetovni sloves. Univerza v Odesi ga je l. 1869. počastila z doktoratom *honoris causa* in izbrala za svojega rednega profesorja. Nastopil je stolico slovanske pravne zgodovine dne 3. marca 1870. s predavanjem: »O naučnoj obradi istorije slavenskih prava«, v katerem kliče zopet in zopet, naj se ne upošteva le teksti zakonov, ampak tudi narodno pravno blago. Še istega leta je bil imenovan tudi za ruskega državnega svétnika.

Leta 1871. je Bogišić zapustil Odeso, ker so mu dijaški nemiri, ki so se obračali zoper vsa vseučiliška obla-

stva, zagrenjali tamkajšnje bivanje. Plodove nadaljevanja svojih studij, nabranih največ potujoč po svoji domovini, je objavil l. 1872. pod naslovom »Pisani zakoni na slovenskem jugu«. Prav tega leta pa mu je ruska vlada carja Aleksandra II. priobčila željo kneza Nikole v Črni gori, da bi šel tja in zasnoval v narodnem duhu grajanski zakonik. Rad se je odzval temu vabilu. Dobil je kot profesor v Odesi dopust in se vrnil na Jadran. Leto dni je potoval po Črni gori, zbral mnogo gradiva za običajno pravo. Poslej je šel v Pariz, da si razširi znanje v osebnih stikih z najboljšimi evropskimi pravniki.

Tri naslednja leta je marljivo pripravljala osnutek za črnogorski »Imovinski zakonik«. V tej dobi, l. 1874., je izdal na podlagi odgovorov, katere je bil sprejel na svoj »Naputak« iz l. 1866. v založbi Jugoslovanske Akademije v Zagrebu, 717 strani obsegajočo knjigo z naslovom »Zbornik sadašnjih pravnih običaja kot Južnih Slavena«. Krajeno zajema ta knjiga bogate zaklade narodnih pravnih običajev iz Bolgarske, Črne gore, Dalmacije, Hrvatske in Srbije.

Delo na črnogorskem Imovinskem zakoniku mu je komaj do polovice uspelo, ko izbruhne rusko-turška vojna (1877, 1878). Med to vojno je služil v okupirani Bolgarski pri ruski vrhovni komandi in izdelal prvi načrt za bolgarsko sodno ustrojstvo. Po tem intermezzu je Bogišić nadaljeval svoje kodifikatorno delo za Črno goro v Parizu. Leta 1881. ga je zaključil in ga predložil knezu Nikoli. Prvo čitanje osnutka na Njegušu in Cetinju pred knezom ali njegovimi zastopniki je trajalo osem mesecev, drugo je bilo izvršeno l. 1885., tretje — pred samim knezom — še istega leta, toda popravki na podlagi minulih posvetovanj so zahtevali precej časa. Dne 8. maja 1888. proglasi knez Nikola v »Glasu Crnogorca« Imovinski zakonik, ki naj stopi l. julija 1888. v veljavo, z uvodno besedo: »Pred ovim zakonom da umukne svačija volja, a neka se čuje samo volja njegova, volja zakona.«

Preden napišemo nekoliko prigradnih misli o pomenu tega zakonika, moramo omeniti, da je Bogišić prav tisti čas od tretjega čitanja dalje uporabil za proučevanje narodne pravne terminologije in frazeologije. Plod teh studij je bil članek »O stručnom nazivlju u zakonima« (l. 1887). Sledil je l. 1890. še drugi članek o istem predmetu. L. 1892. je opravičil svoje postopanje, da je sprejel v Imovinski zakonik samo stvarno in obvezno pravo, ne pa rodbinskega

in zapuščinskega, v posebni študiji »O položaju porodice i nasledstva u pravnoj sistemi.«

Leta 1889. je bil kot odeški profesor upokojen. Odtle snuje podrobne načrte, da bi napisal veliko delo primerjalno-socijološkega pravca o zadrugi, o postanku prava, da bi izdajal pravnozgodovinsko glasilo. Toda knez Nikola ga je l. 1892. zvalil, da je postal minister pravde radi nadziranja uvedbe Imovinskega zakonika v praksi. Ostavko na ta položaj je dal l. 1899. z namenom, da se zopet popolnoma posveti znanstvu. Izdal je pač, vrnivši se v Pariz, v družbi s Konstantinom Jirečkom »Dubrovniški statut«, objavil v beograjskem Arhivu svojo zajemljivo razpravo »Desetina sudskih zapisa iz Pastrovića« (l. 1906). V aprilu 1908. je potoval domov v Cavtat. Medpotoma, na Reki, ga je zatekla smrt (24. aprila).

Njegovi posmrtni ostanki so shranjeni v grobnici na griču tik Cavtata. Od ondi je prekrasen razgled po Jadran-skem morju. Na glavnem cavtatskem trgu, ob obali, stoji monumentalen spomenik Bogišićev. Zapustil je sestro, a ona je poklonila mestu Cavtat bratovo dragoceno knjižnico in velik arhiv.

Peti kongres pravnikov kraljevine Jugoslavije, ki je zboroval v Dubrovniku, se je poklonil dne 8. oktobra 1932. manom Baltazarja Bogišića. V imenu Kongresnega odbora je pisec teh vrstic položil v prisotnosti stotin jugoslovanskih pravnikov ob spomeniku venec in izpregovoril spominsko »besedo« v slovenskem in srbohrvatskem jeziku, a misli tiste »besede« se obnavljajo v teh prigodnih izvajanjih.

*

Poleg »Zbornika običajnega prava«, ki je zaslovel med ožjim krogom pravnih zgodovinarjev, pomenja zasnova »Opšteg imovinskog zakonika za knjaževinu Crnu goru« resnično višek Bogišićevega delovanja. Drugod so izročali in izročajo kodifikatorna dela znanstvenim komisijam, ki izgotavljajo na osnovi nabra-nega in že izbranega gradiva ter sestavljenih projektov leta in leta zakone. Bogišić je sestavil Imovinski zakonik sam brez vsakega uradnega aparata v dobi sedmih let. Resda Bogišiću ni ostalo nobeno zakonodavno kodifikatorno delo glede privatnega prava neznano; saj je iskal in našel stike z vsemi komisijami na svetu, ki so delale na grajanskih zakonikih za svoje države. Ali delo Bogišićevo je bilo, ko ga je dal iz svojih rok, edinstveno delo njegove umnosti, delavnosti in vztraj-

nosti. Po pravici ga je knez Nikola ob proglasitvi imenoval stvarnika Imovinskega zakonika.

Sistematična razdelitev snovi v Imovinskem zakoniku je taka: V prvem delu stoje uvodna pravila in določbe, v drugem pa je govora o lastnini in o drugih vrstah pravic, vkoreninjenih v stvari. Tretji del daje predpise o kupnini in drugih glavnih vrstah pogodb, četrti o pogodbah vobče, kakor tudi o drugih stvareh, delih, razmerjih, po katerih nastajajo dolgovi. Peti del govori o človeku in drugih imeteljnih pravic, dalje še o svojelasti in vobče o razpolaganju v imovinskih zadevah. V šestem, poslednjem delu stoje razjasnila in dopolnila. V tej razdelitvi tiči pač mnogo posebnosti, o katerih pa ni, da bi v okviru tega spisa razpravljali. Razložil in opravičil jih je Bogišić že sam v svojem »*Exposé de motifs*«, ki pa je bil tiskan samo v izvlečku v obliki pisma na prijatelja v Parizu l. 1886.

V jezikovnem pogledu je Imovinski zakonik pravo vzorito delo: jasen mu je jezik in sočen, natančen, izražanje je v duhu naroda uspelo, da ga razume tudi preprosti seljak, a vendar je pravniško pravilno in popolno. Bodi dovoljeno, da vsaj iz značilnega šestega dela navedemo nekoliko primerov, ki naj pokažejo lepoto jezika: »Tvoje sveto, a i moje sveto; čuvaj svoje, a u moje ne diraj« (čl. 997.). »Što jednom po zakonu stečeš, tvrdo ostaje i kad bi se zakon izmijenio« (čl. 1005). »Što u grbo rodi, vrijeme ne izpravi; što je s početka nezakonito, to samim vremenom nezakonito ne postaje« (čl. 1006). »Što dva uglave, trećega ne veže« (čl. 1025). Itd. Kakšna slast, soditi po tako dovršenem zakoniku!

Tuji svet se je strmeč zagledal v ta zakonik. Tisti čas so delali na osnutku za nemški grajanski zakonik. Gierke (*Der Entwurf ein. bürg. Gesetzbuches und das deutsche Recht*, 1889) je zalučil njegovim kodifikatorjem v obraz, da je njihov jezik v primeri z Bogišićevim »*ein abstraktes Juristendeutsch*«! Predsednik pravniškega društva v Berlinu Dickel je l. 1889. primerjal avtorja črnogorskega imovinskega zakonika (— izšel je med tem že v prevodu na francoski jezik —) s Suarez-om, slavnim kodifikatorjem pruskega »*Landrecht*«-a, pa je brez okolisanja izjavil, da more Bogišićevo delo v marsičem služiti za vzgled projektu za nemški grajanski zakonik.

Mala Črna gora je po tem svojem zakoniku zaslovela po vsem svetu.

Kako so spremljali Slovenci Bogišičevo znanstveno delo?

Že »Naputak za opisivanje pravnih običajev« je vzbudil tudi med Slovenci pravičen odmev. Aleksander Hudovernik je priobčil v Slov. Prav. l. 1883. majhno, a lepo studijo o pravnih običajih med Slovenci; ta se naslanja naravnost na vprašanja iz »Naputka«, L. 1882. pa je Gašpar Križnik, trgovec v Motniku, na pobudo profesorja Baudoin de Courtenay (Kazan), ki mu je l. 1876. poklonil izvod »Naputka«, pričel zbirati odgovore glede pravnih običajev, kakor so živeli v Motniku in njegovi okolici tja do Kamnika in Celja. S pismom z dne 4. aprila 1883. je Križnik, po prejšnjem Bogišičevem pismenem pristanku, poslal le-temu 163 popisanih polovičnih pol z odgovori na večino vprašanj. Žal, da to gradivo doslej še ni izrabljeno. Profesor beograjske univerze dr. Aleksander Solovjev nam je na prošnjo sporočil, da leži Križnikov rokopis v Bogišičevem arhivu (7. polica; XVII. zvez.) in je poslal tudi nekoliko prepisov odgovorov. Da se vidi Križnikova dobra volja in razboritost, naj pri tej priliki priobčimo dobesedno vsaj dva tri odgovore.

K vprašanju št. 192 (o simbolih ali obredih pri prodaji): »Kupec prime prodajalca za roko in mu dlan vravna in on ga iz svojo plosk! plosk! plosk! de daj mi aro, sej se plačuje.«

»Ko kupec kupi govedo, predajalec po govedu iz štrikam udari, da je gotovo moje in božje, da ga nisem ukradelj.«

»Ko kupec predajalcu našteje denar, ga ta prešteje in poravna. in ga kupcu gori udari in reče: Bog ti daj srečo, tako ti jo privoščim, koker sam sebi.«

K vprašanju št. 217 (o pravici prvenstva pri nakunu zemlje): »Da, pri ljudeh stare korenine bilo je navadno, da, če je kdo prodajal kmetijo ali kaj zemljišča, bilo je prei rodovnicam in sosedom na ponudbo, ko tujem kupcem, pa tudi par kron domačem cenej.«

K vprašanju št. 281 (iskanje vkradene stvari): »Naprosi poštenega soseda (če ni žendarjev pri rokah) de gresta k sumljivimu sosedu (tatu) iskati tatvine. Ko okradenik najde svojo vkradeno stvar, jo uzame, ali ne naznani gosposki. Če pa prestopnik ni zrel tat, se pobotata na tihem, da ne zvedo ljudje.«

Dodatek (brez določenega vprašanja, preskrba na dedni očevini): »Po narodnem pravu (Recht) je navadno, da so večih koker malih kmetij bratje in sestre doma na

očetovem dom, kjer svojemu bratu (gospodarju) pomagajo delati za hrano in pošteno obleko. Svoj delež pa navadno na kmetij puste na korist hiše (bratovim naslednikom). Da kakšen denar dobe pa redejo drobnico na svojo roko. Kader se kaj od gospodarstva proda, pa dobe dar (Trinkgeld).«

Tile drobci iz Križnikovih odgovorov na Bogišičeva vprašanja iz »Napatka« spominjajo kar na mah na slovensko običajno pravo, ki odseva iz zapisnikov o vinogorskih zborih po Dolenjskem iz 16. do začetka 19. stoletja. Bilo bi prav, da bi se Križnikovi odgovori v celoti objavili v tisku.

Ko je bil Imovinski zakonik objavljen, se je »Slovenski Pravnik« živo trudil, da naši pravniki do dobra spoznajo njegovo vsebino in — vrednost. Dne 18. aprila 1889. je predaval dr. Danilo Majaron v društvu Pravniku o njem; njegovo predavanje je bilo natisnjeno. Leto prej pa je prinesel »Slovenski Pravnik« prevod dolge in globoko zasnovane razprave o »Imovinskem zakoniku«, ki ga je spisal prof. Vojnović za zagrebški »Mjesečnik«. V Slov. Pravniku iz l. 1894. je priobčil dr. Supan izvirno razpravo »O suponi i spregi po novem občnem imovinskem zakoniku.« Pa tudi sicer je prinašal Slov. Pravnik mnogo beležk in člančičev v katerih je zlasti poročal o vsestranskem priznanju, ki si ga je steklo Bogišičevo zakonodajno remek-delo.

O osebnih zvezah med Bogišičem in Slovenci priča Cavtatski arhiv, v katerem je shranjena korespondenca Bogišiča s Francetom Miklošičem (4 pisma), Gregorjem Krekom star. (2 pismi) in Stankom Lapajnetom (8 pisem). V arhivu se vidijo na posebni tabli izrezki iz pisem z avtogrami znamenitih mož, med drugimi tudi Janeza Bleiweisa in Josipa Kranjca; vendar se korespondenca teh dveh Slovencev v arhivu ni našla. Bogišič je bil od l. 1876. dalje dosmrtni član Družbe sv. Mohorja v Celovcu.*

*

Pri kraju smo, pa se hočemo povrniti k izhodišču v našem uvodu. Montesquieu je dejal: *C'est un grand hazard, si le loix d'une nation peuvent convenire à une*

* Iskreno zahvalo izreka za preskrbo vseh podatkov v samem cavtatskem arhivu gosp. kolegi, univ. prof. dr. Aleksandru Solovjevu tudi na tem mestu pis.

autre.« Popolna notranja konsolidacija države, kot je naša kraljevina, je v prvi vrsti zavisna od ostvaritve (to je: zasnove in izvedbe) dobrih zakonov, ki naj tvorijo okvir pravnega reda. Ni treba biti črnogled spričo glasov, ki so nedavno prihajali iz južnih delov naše države, da naša zakonodaja ni na višku, da posnema brez preke potrebe tuje-rodno pravo, da se ne poslužuje narodnega jezika in pod. Od drugih prav odličnih pravnikov pa se je poudarjalo, da prej omenjeni glasovi pretiravajo; naj se le počaka, da se zakoni prav razumejo in v praksi udomačijo, pa bo pritožb konec.

Kakor navadno, leži resnica pač sredi pota med prvim in drugim mnenjem... Toda že ta ugotovitev opravičuje, da se ob stoletnici rojstva Baltazarja Bogišića vendar le spomnimo, kako temeljito-znanstveno, pa tudi smotreno-praktično je on pripravljal svoj črnogorski zakonik, kako vestno ga je izdelal stvarno in jezikovno. Njegovemu zakoniku se resnično nikakor ni moglo očitati, da bi bil usiljeval svojemu narodu pravne razmere, posnete po tujih zakonih. Svoje znanstvene sile je črpal iz jugoslovanske pravne zgodovine, iz narodnih pravnih običajev. Daleko smo od tega, da bi govorili o tistih zakonih, ki jih zahteva zlasti prometno pravo; toda pri zakonih, ki živo režejo v dušo in telo občnega narodnega života, bi pač priporočali, da bi se proučevale več in boljše narodne potrebe po bitnosti narodnega pojmovanja, ki ustreza po pravni zgodovini ugotovljenim pravnim običajem vseh treh delov naše države, a da se izbere izmed različnih posebnosti vedno to za državno pravo, kar druží in spaja. V tem smislu smemo pač upravičeno želeti: *Nazaj k zakonodajnim metodam Baltazarja Bogišića!*

O zaščiti kmetov.

Odvetnik dr. Matej Pretner.

Naša država je pričela začasno urejevati kmetske dolgove z zakoni z dne 19. aprila 1932, 19. oktobra 1932 in 19. decembra 1932 ter z uredbo z dne 22. novembra 1933, dokler ni izdal ministrski svet uredbe o zaščiti kmetov z dne 3. avgusta 1934, Sl. N. LII/486, (Sl. l. 560/72/34), katera naj bo končna uredba kmetskih dolgov. Zadnja uredba posega globoko v pravo in gospodarstvo s tem, da je vtis-

nila in deloma spremenila na škodo upnikov terjatve proti kmetom. Za izvršitev uredbe sta kmetijski in pravosodni minister v soglasju s trgovskim in finančnim ministrom izdala na podlagi čl. 16 uredbe pravilnik od 5. novembra 1934 št. 76527/V, Sl. N. LXVI/606 (Sl. l. 708/93/34.)* Pravilnik ima moč avtentične razlage uredbe (čl. 34 pr.), a prestopa meje razlage z nekaterimi določbami, vsebujočimi premembe ali dodatke uredbe, kar nasprotuje čl. 16 uredbe; kolikor pravilnik prestopa meje, tolmačenje ne more biti veljavno.

Uredba daje kmetu pravice do ugodnosti in olajšav njegovih dolgov. Brez dvoma se more kmet veljavno odpovedati tej svoji pravici, kakor kaki drugi zasebnopravni pravici, — a pravilnik (čl. 1 odst. 1 pr.) določa, da so pogodbe, s katerimi se kmet odpove koristim iz uredbe, nične. Iz tega sledi, da more kmet zahtevati od upnika vrnitev plačila, če in kolikor presega ugodnosti iz uredbe, ker je tako plačevanje nična pogodba.

I. Kateri dolgovi so predmet zaščite?

Uredba o zaščiti kmetov ne velja za terjatve Narodne banke, Državne hipotekarne banke in Privilegirane agrarne banke (čl. 10); po prejšnji uredbi o zaščiti kmetov terjatve Priv. agrarne banke niso bile izvzete.

Uredba tudi ni uporabna za javne davščine in z zakonom predpisane pristojbine, kar sledi že iz predpisov o davkih in pristojbinah. Po pravilniku je šteti med javne davščine tudi prispevke okrožnim uradom za zavarovanje delavcev in med pristojbine, predpisane z zakonom, tudi denarne kazni, globe, pričnine, pristojbine zvedencev in članov sodnih komisij (čl. 25 odst. 1 in 2 pr.). Določba čl. 8, katera izvzema davščine in zakonite pristojbine le od predpisov čl. 1, 3, 4 in 6, ni točna, ker tudi določbe drugih členov uredbe že po svoji vsebini niso porabljive za te javne dajatve, tako čl. 5 glede dogovora o obrestih, čl. 7 glede zavarovanja, čl. 9 ur. glede tožb itd. Uredba velja torej le za druge obveznosti javnopravnega značaja in v glavnem za zasebnopravne dolgove, ki so jih napravili kmetje pred 20. aprilom 1932 (čl. 2 odst. 1 pr. in čl. 1 odst. 2) tudi za take, ki so bili pozneje novelirani (čl. 8 odst. 3), »in se

* Členi, citirani v razpravi brez daljnje označbe, so členi uredbe; členi pravilnika pa so označeni s kratico »pr.«.

nanaša na o s e b e, ki so dokazale s potrdilom čl. 6 uredbe, da so bile ob času zadolžitve kmetje.« Tako se glasi čl. 1. odst. 2 uredbe. Vprašanje, če so zaščiteni tudi dolžniki, ki so bili ob času zadolžitve kmetje, a sedaj niso več, je potrditi z ozirom na besedilo, odst. 2 čl. 1 uredbe in odst. 2 čl. 2 pr., dasi gotovo ni umestno, te zaščititi.

Uredba in tudi pravilnik nimata nobene posebne določbe glede dedičev kmeta dolžnika; čl. 2 odst. 4 a ur. in čl. 6 odst. 6 pr. določujeta le, da je šteti za kmeta tudi zapuščine kmetov, ne glede na to, kdo jo obdeluje, dokler niso izročene dedičem, kar se zgodi, kjer velja avstrijski obč. drž. zakonik, šele s prisojilom dediščine (§ 797 o. d. z.). Ker preide po zakonu o dednem nasledstvu na dediče dolg zapustnikov, kakršen je, velja zaščita za njegove dediče, dasi niso kmetje. V nasprotnem primeru bi se vsled smrti prvotnega dolžnika terjatev, kolikor ni plačana, spremenila v nezaščiteno, to se pravi, dediči bi morali plačevati višje obresti, plačilni roki bi odpadli itd. Dolg bi se povišal in postal težji.

Čl. 2 odst. 3 pr. določa, da se uredba nanaša tudi na kmeta, ki je prišel v stečaj, kar je naravno. To velja tudi za kmete, ki so prišli ali pridejo potem, ko je stopila uredba v moč, to je po 27. avgustu 1934, v stečaj, kajti ti so bili veljavno-zaščiteni. Otvoritev stečaja v dobi, v kateri je v veljavi uredba o zaščiti, ne more imeti za zaščitene terjatve druge posledice nego te, da veljajo za dospele po § 13 Stz., v ostalem so podvržene uredbi za zaščito.

Pod zaščito so denarni dolgovi in tudi dolgovi na kupnini, določeni v kmetskih proizvodih, ki jih dolgujejo agrarni subjekti za zemljo, kupljeno od veleposestev (čl. 12); to izjemo je spregledal čl. 1 odst. 3 pr.

II. Kdo je kmet v smislu uredbe?

Uredba je precej široko določila lastnost kmeta. Za kmeta šteje (čl. 2 odst. 1) vsakega, čigar obdačeni dohodki potekajo pretežno iz kmetijstva v najširšem pomenu in ki tudi obdeluje sam, ali s člani svoje rodbine, ali ki mora vsled bolezni ali nedostatka delovnih moči svoje rodbine, ali zbog drugih neuklonljivih zadržkov, obdelovati svojo zemljo s pomočjo drugih oseb (čl. 2 odst. 4 a uredbe in čl. 6 odst. 2, 3 in 4 pr.), če njegovo posestvo všteti posestvo njegove žene in njegovih otrok (čl. 2 odst. 3), ki žive z njim v hišni skupnosti, ne presega površine 75 ha orne (za obdelovanje sposobne) zemlje, oz. pri rodbinski za-

drugi 200 ha orne zemlje. Pri tem ni upoštevati zemljo, ki ni sposobna za obdelovanje, kakor gozdove, pašnike. Čl. 3 odst. 11 pr. določa, da se pašniki ne smatrajo za orno zemljo, a to velja pač tudi za gozde, ker se ne obdelujejo.

Pravilnik pojasnjuje, da beseda »posest« v uredbi pomeni »lastnino«, da je potemtakem pri določevanju maksimuma zemlje upoštevati le površino zemlje, lastne kmetu, ne pa tudi druge zemlje, ki jo obdeluje (čl. 3 odst. 10 pr.). Čl. 3 odst. 7, 8 in 9 pr. natančneje tolmačijo čl. 2 uredbe. Obdačeni dohodki so davčna osnova, ta, ne pa visokost posameznih davkov, je merodajna za vprašanje, če izvirajo dohodki pretežno iz kmetijstva; za kmeta je torej priznan, ako je njegov dohodek iz kmetijstva po davčni osnovi višji od vseh drugih njegovih dohodkov, to je dotičnih davčnih osnov. Med dohodke iz kmetijstva je šteti tudi dohodke iz kmetskih gozdov (čl. 3 odst. 3 pr.). To vse velja tudi za kmete, ki so oproščeni davkov, če tudi govori uredba v čl. 2 odst. 1 le o obdačenih dohodkih.

Ker hiše kmetov, ki se nahajajo v okolišju mesta (trga), niso proste zgradarine, kakor so njihove hiše v vaseh, določata čl. 2 odst. 5 uredbe in čl. 7 pr., da pri oceni dohodkov kmeta ni upoštevati dohodkov take hiše, če stanuje v njej kmet in če čisti dohodek, ki služi za davčno osnovo te hiše, ne presega 10.000 Din (čl. 2 odst. 5 uredbe in čl. 7 pr.); tu je uredba pozabila hiše v krajih, proglašanih za javna zdravilišča, ki niso ne mesta, ne trgi, a niso izvzeti iz davčne obveze zgradarin.

Uredba (čl. 2 odst. 1) smatra kot pogoj za lastnost kmeta, ki obdeluje lastno zemljo, da potekajo njegovi dohodki pretežno iz kmetijstva, in zahteva le za osebe, ki obdelujejo tujo zemljo, da jim mora biti kmetijstvo glavni poklic (čl. 2 odst. 4b); pravilnik (čl. 3 odst. 1 pr.) pa določa za vse, tudi tiste, ki obdelujejo lastno zemljo, kot pogoj lastnosti kmeta, da jim je kmetijstvo glavni poklic. S tem ustanavlja pr. nov pogoj zaščite, kar je proti čl. 16 uredbe.

Zemljo obdelujejo »sami« tisti, ki jo obdelujejo osebno ali v lastni režiji, to je s pomočjo najete delavne moči, ne pa z oddajanjem na spolovino ali v zakup, tudi če ni naseljen na zemlji, ki jo obdeluje (čl. 3 odst. 4 in 5 pr.); kdor obdeluje le del svoje zemlje, mora obdelovati sam ali s svojo rodbino več kot pol svojega posestva, da je deležen zaščite (čl. 2 odst. 6 pr.).

Omoženo ženo, ki živi skupaj s svojim možem, je šteti za kmetico samo, če osebno ustreza pogojem, predpisanim v uredbi za kmete, in ako je vrh tega njen mož kmet v smislu uredbe, ali pa, ako poteka dohodek njen in njenega moža, tudi če ni kmet, pretežno iz kmetijstva (čl. 2 odst. 2 uredbe in čl. 4 pr.). Če je torej kmetiska posestnica poročena z uradnikom, obrtnikom ali trgovcem, se ne more sklicevati na uredbo o zaščiti kmetov, ako njen in njenega moža skupni obdačeni dohodki ne izvirajo pretežno iz kmetijstva, more pa priti pod zaščito kmetov, ako ne živi skupaj s svojim možem.

Maloletni otroci kmetov, dokler traja njih maloletnost, smejo obdelovati zemljo za dobo svoje maloletnosti s pomočjo drugih oseb (čl. 2 odst. 4 ur. in čl. 6 odst. 5 pr.). To mora pač veljati tudi za zemljo maloletnih, ki niso otroci kmetov.

Uredba nam ne pove, kaj je razumeti pod izrazom »rodbinska zadruga«, ki ga rabi. Pravilnik nam to pojasni. Razumeti je pod izrazom »rodbinska zadruga« v smislu uredbe one rodbinske edinice, kjer obstoji skupno življenje in delovanje krvnih sorodnikov ali prisvojenih sorodnikov in kjer je najmanj 5 moških članov (čl. 3 odst. 12 in 13 pr.).

Uredba (čl. 2 odst. 4 c) šteje za kmete tudi osebe, ki se kot starešine zadruge ali posamezne rodbine ali kot njih člani, živeči v skupnosti, bavijo z drugimi postranskimi pridobitvenimi posli, kakor s preprodajo, domačim obrtom, ribarstvom, prevozništvom, brodarstvom itd., da pridobijo več zaslužka svoji zadrugi ali rodbini, ki je obdržala vse znake kmeta, naj opravlja te posle brez obrtnega dovoljenja ali z obrtnim dovoljenjem; te osebe so kmetje v smislu uredbe pod pogojem, da žive v vasi in da se bavijo poleg kmetijstva kot glavnega poklica s posli male obrti in male vaške trgovine, a vselej jim mora biti glavni dohodek za lastno vzdrževanje in vzdrževanje svojih rodbin dohodek iz kmetijstva, morejo pa opravljati te posle tudi kot kmetiska služinčad pri zasebnikih ali javnopравnih ustanovah (čl. 6 odst. 9—13 pr.).

Za kmeta šteje uredba (čl. 2 odst. 4 b) tudi osebe, ki obdelujejo same, ali s svojimi rodbinskimi člani tujo zemljo, če jim je kmetijstvo glavni poklic in če ne plačujejo, razen uslužbenskega davka, nobenega drugega davka; to velja tudi za tiste, ki so oproščeni davkov (čl. 3 odst. 9 pr.). Za kmete v smislu čl. 2 odst. 1 uredbe je smatrati tudi uživalce, zakupnike, spolovinarje, ki obdelujejo tujo zemljo,

če nimajo svoje lastne in če izpolnjujejo ostale pogoje čl. 2 uredbe (čl. 3 odst. 14 pr.). Kadar kmet ne more sam obdelovati svoje zemlje radi zadržkov čl. 2 odst. 4 a in jo obdeluje po zakupniku ali spolovinarju, sta torej on in obdelovalec deležna zaščite.

Pravilnik (čl. 3 odst. 15 pr.) določa, kar ni v uredbi, da je za kmete v smislu čl. 2 uredbe smatrati tudi samonaselnike v južnih krajinah, označene v čl. 8 odst. z pravilnika za izvrševanje zakona o naseljevanju v južnih krajih od 11. junija 1931 s poznejšimi spremembami in dopolnitvami.

III Bistvene spremembe obligatoričnih obvez kmetov proti upnikom?

Spremenjene so deloma obligatorične obveze kmetov, kolikor niso pogodbeni pogoji ugodnejši od ugodnosti, ki jih daje uredba; dolžniku samemu je prepuščeno, določiti, kateri pogoji so ugodnejši zanj (čl. 9 odst. 1 pr.).

Oziraje se na to, da že od 20. aprila 1932 naprej ni bilo dopustno izterjovati kmetske dolgove, nastale pred tem dnevom, je določiti visokost dolga, kakor je obstojal dne uveljavljenja uredbe, to je 27. avgusta 1934, tako da je dolžni glavnici prišteti še nezastarane obresti, kolikor so bile dopustne, pravnomočno prisojene pravdne in izvršilne stroške, ki so nastali do 23. novembra 1933, izdatke za zavarovalne premije, javne davščine, takse za vpis hipoteke in ostala plačila, ki jih je opravil upnik namesto dolžnika, (ki se pač morajo nanašati na zaščiteno terjatev, če tudi to ni izrečno povedano); dolžnik pa mora plačati v gotovini stroške, nastale po 23. novembru 1933 in izdatke za zavarovanje, javne dajatve, takse in ostala plačila, nastala po uveljavitvi uredbe (čl. 3 odst. 5 uredbe in čl. 12 pr.).

Tako povečana glavnica uživa z obrestmi, določenimi v uredbi, isti red prvenstva, kakor ga ima prvotna glavnica, zavarovana z zastavno pravico (čl. 3 odst. 5). Tako ugotovljena terjatev je predmet zaščite. Vredno je pripombe, da je pri obrestih, ki se vračunajo v kapital, upoštevati zastaranje tudi, če ga dolžnik ne prigovarja.

Uredba ščiti dolžnike v manjši meri proti denarnim zavodom in bančnim obratom, nego proti drugim upnikom. Denarni zavodi po tolmačenju pravilnika (čl. 8 pr.) niso samo banke, hranilnice, kreditne zadruga, ampak tudi druge gospodarske zadruga in njih zveze, hranilnice samoupravnih teles in družb ter tudi tiste denarne ustanove, ki so

osnovane po zakonih, izdanih za vsako posebej; s tem je pravilnik dal ustanovam in zavodom, ki niso banke ali bančni obrati, ugodnosti (višje obresti in druge), ki jih daje uredba le bankam in bančnim obratom, tudi tukaj je prestopil pravilnik meje uredbe.

Če je glavni dolžnik kmet, so pod zaščito tudi obveznosti njegovih porokov in solidarnih dolžnikov, ki niso kmetje. Kmeta je smatrati za glavnega dolžnika, če je kdo drugi prevzel zanj poroštvo ali se zanj obvezal kot solidarni dolžnik za to, da mu je preskrbel denar (intercesija) in če je to bilo znano upniku, kar mora porok oziroma solidarni dolžnik dokazati (čl. 15 odst. 3 pr.). V soglasju s tem čl. 15 odst. 3 pr. ne smatra za poroka ali solidarnega dolžnika tistega, ki se je zadolžil na osnovi kmetske menice, ako ni kmet; on torej ne uživa zaščite.

Če je kmet porok ali solidarni dolžnik, je pod zaščito tudi, če glavni dolžnik ni (čl. 15 odst. 1 pr.); v takih primerih se zmanjša na škodo upnika poroštvo oziroma solidarna obveznost glede obresti, plačilnih rokov, stroškov.

Glavne spremembe kmetskih dolgov obstoje v plačilnih rokih, obrestih, olajšavah pri dospelosti plačil, izvršbah in sodnem postopanju sploh.

1. Plačilni roki.

Kmetje so dolžni plačati do 15. novembra 1934 le obresti od glavnice, povečane kakor zgoraj navedeno, potem pa bodo plačevali kapital in obresti svojih dolgov v 12 letnih odplačilnih obrokih, vsako leto do 15. novembra po odplačilnem načrtu A čl. 3 denarnim zavodom in bančnim obratom in po načrtu B čl. 3 drugim upnikom (čl. 3 odst. 1 in 2); dolžnik ima pravico plačati te obroke (anuitete) tekom leta tudi v posameznih delih (čl. 8 odst. 3 pr.), letne obresti plača na enkrat ali pa v obrokih tekom leta, najkasneje do 15. novembra (čl. 3 odst. 4 uredbe in čl. 11 odst. 1 pr.); za plačevanje obresti meničnih dolgov denarnim zavodom in bančnim obratom je izjema, da jih mora plačevati dolžnik po čl. 3 odst. 4 v dveh tromesečjih, ki jih dolžnik s a m i z b e r e, vendar po čl. 11 odst. 2 pravilnika najkasneje pri izdaji novih menic za tretje in četrto tromesečje.

Če je pogodbeni rok za plačilo dolga daljši, mora dolžnik po čl. 3 odst. 2 uredbe plačati dolg v dogovorjenem roku; s to določbo stoji v nasprotju čl. 9 odst. 2 pr., kateri daje dolžniku pravico, plačati tudi tak dolg v 12 letnih obrokih v smislu čl. 3 odst. 1 uredbe. Za dolgoročne amor-

tizacijske hipotekarne dolgove je izjema, da jih mora dolžnik plačati v dogovorjenih rokih (čl. 3 odst. 4).

S spremembo terjatev v obročne, plačljive v 12 letih, so upniki hudo prizadeti. Koliko sprememb pri dolžnikih in njih premoženjih se bo dogodilo v 12 letih v škodo upnikov? Temu hoče odpomoči čl. 7, ki določa, da je dolžnik zavezan dati upniku, ki ni zadostno zavarovan na njegovih nepremičninah, listino, sposobno za zavarovanje terjatve na njegovi nepremični imovini; če kmet, ki je glavni dolžnik, ne more dati take listine, s katero bi bil upnik zadostno zavarovan za svojo terjatev, daje pravilnik upniku pravico, zahtevati zavarovanje od poroka oziroma od solidarnega dolžnika, vendar ne na denar, denarne terjatve in premične stvari (čl. 24 pr.). Troške te listine in zavarovanja, dotične takse mora plačati dolžnik (čl. 12 odst. 3 pr.). Če dolžnik ne da take listine, ima upnik pravico, zahtevati zavarovanje v nepravdnem postopanju pri sodišču, pristojnem po plačilnem kraju obveznosti. To velja pač tudi, kadar mora porok oziroma solidarni dolžnik dati zavarovanje.

Uredba hoče braniti upnika tudi z določbo (čl. 11), da dolžnik kmet, ki je v nameri oškodovati svojega upnika, odsvojil ali obremenil svojo imovino, izgubi pravico do zaščite po tej uredbi in da izgubè pravico do te zaščite tudi nasnovatelji in pomagači, če so kmetje ali njegovi poroki ali solidarni dolžniki (čl. 30 odst. 1 pr.) Ta ugodnost je za upnika malo vredna, ker je zelo težko dokazati namero oškodovanja; kmet navadno obremenjuje svoje nepremičnine za obstoječe dolgove in prodaja zemljišča, kadar potrebuje denar. In če se vknjižijo dolgovi kmeta na njegovih nepremičninah, preden je utegnil upnik za terjatev, spadajočo pod zaščito, doseči zemljejknjižno zavarovanje, postane njegova terjatev neizterljiva radi drugih vknjiženih dolgov.

Pri meničnih dolgovih mora dolžnik poleg plačila obrokov dati upniku še nove menice, in to s podpisi prejšnje menice, če pa to ni mogoče, s podpisi enake vrednosti (čl. 3 odst. 7 uredbe in čl. 13 odst. 1, 2, 3 in 6 pr.), in sicer denarnim zavodom in bančnim obratom nove menice s trimesečnim rokom, če niso pogojeni za kmeta ugodnejši roki, drugim upnikom pa z enoletnim rokom, računajoč od dospelosti prejšnje menice. Ker so roki za plačevanje obresti različni od dospelosti menic, se nove menice morejo glasiti le na glavnice (čl. 13 odst. 1 pr.). Če dolžnik ob dveh tromesečnih rokih ne da denarnim zavodom oz. bančnim obratom takih menic, izgubi zaščito po uredbi. O vredno-

stih novih podpisov rešuje sresko sodišče, oz. kjer ni sreskega sodišča, pa prvostopno sodišče v nepravdnem postopanju (čl. 3 odst. 7). Menice z dospelim rokom, ki niso bile ne zamenjane, niti iztožene, je moral dolžnik zamenjati z novo menico najkasneje do 15. novembra 1934 (čl. 13 odst. 5 pr.). Menice, iztožene in neizterjane pred uveljavljenjem uredbe, ter menice, prijavljene sodišču in sprejete v spisek po uredbi od 19. maja 1933 in 11. maja 1934 (Sl. list št. 320/50/33 in 319/41/43) mora dolžnik na pismeni poziv upnika zamenjati v 30 dneh po vročenem opominu z novimi menicami; razume se, da morajo te menice nositi podpise prejšnjih menic, oz. podpise enake vrednosti. Če menični dolžnik ne da v 60 dneh take menice upniku, izgubi pravico okoristiti se z zaščito po uredbi (čl. 3 odst. 8 uredbe in čl. 14 pr.).

Določbe glede menic bodo povzročile precej neprilik. Težko bo dolžniku dobivati v dobi 12 let zahtevane podpise na menice, ako je bilo na prvotni menici več podpisov. To mu olajša čl. 13 odst. 4 pr. z določbo, da je smatrati, da nova menica ni dana, če glavni dolžnik svojevoljno izpusti katerega podpisnika, ne da bi poiskal drugega z enako kreditno sposobnostjo. Če pa podpisnik stare menice noče podpisati nove menice in ne najde novega podpisnika iste kreditne sposobnosti, mora upnik sprejeti menico z ostalimi podpisi, a ima pravico, izterjati menični dolg od njega na podlagi stare menice.

Uredba bi morala razločevati od menic, ki nosijo samo podpise kmetov, menice, podpisane ne samo od kmeta, ampak tudi od oseb, ki niso kmetje, zlasti če je dal kmet kot trasant ali indosant svojemu upniku menico. Ali je prav, da mora v takem primeru menični upnik sprejeti novo menico, ne da bi smel zahtevati plačilo menice od meničnih dolžnikov, ki niso kmetje? Za menice, podpisane tudi od oseb, ki niso kmetje, bi morala imeti uredba posebne določbe.

Še večje težave pa morajo nastati, ako je menični upnik indosiral menico, ki je pod zaščito in torej ni plačljiva ob dospelosti, navedeni v menici, in jo je indosatar dobil v dobri veri. Tak indosatar sme menico iztožiti in izterjati tudi od dolžnika kmeta, kajti po § 16 m. z. kmet ne bo mogel prigovarjati v menični pravdi, da je dobil indosant ali njegov prednik menico za terjatev, ki je pod zaščito, ker izvira ta prigovor iz osebnih odnošajev med njima. Ne samo v interesu zaščitenege kmeta, marveč tudi poštenega

prometa bi moralo biti razvidno iz menice, da ni plačljiva ob dospelosti oz. da je pod zaščito kmetov. To je treba predpisati za vsebino menice.

2. Obresti.

Terjatvam denarnih zavodov in bančnih obratov so znižane obresti (čl. 3) na 6%, drugim upnikom pa na 3½% od 23. novembra 1933 dalje, če so bile dogovorjene višje obresti. Dogovor višjih obresti je ničen in pobiranje višjih obresti je celo prestop, ki se kaznuje z zaporom 6 mesecev in v gotovini do 10.000 Din; kazenski postopek je uvesti po uradni dolžnosti (čl. 5 uredbe in čl. 19 in 20 pr.). Pri brezobrestnem posojilu priznava čl. 19 odst. 3 pr. upniku pravico do obresti po uredbi od dne dogovorjenega roka za izplačilo.

Močno znižanje obresti pod običajno obrestno mero zadeva hudo upnike, zlasti pa upnike kmečkih dolgov pri trgovcih in obrtnikih, — teh ni malo — ki morajo plačevati veliko višje obresti od svojih dolgov, nego so obresti njihovih terjatev proti kmetom.

To znižanje obresti je še bolj občutno radi tega, ker določa uredba (čl. 3 odst. 3), da je všteti v maksimirani znesek letnih obresti tudi vsa postranska plačila ali dajatve, za katere se je zavezal dolžnik poleg obresti, kakor provizije, konvencijske kazni, režijske stroške itd. Radi nizko določene obrestne mere so te dolžnikove postranske obveznosti dejansko uničene. Le dejanske izdatke za takse in poštnine sme upnik pobirati poleg obresti (čl. 10 pr.).

Uničene so tudi pogojene obresti od obresti, kajti v določenih maksimiranih obrestih so vračunane vse postranske dajatve (čl. 3 odst. 3 uredbe) in dolžnik plača ves svoj dolg v anuitetah, določenih v načrtu A in B (čl. 3).

Iz istega razloga odpadejo tudi pogojene zamudne obresti. Vpraša pa se, če ima upnik pravico, zahtevati zamudne obresti od zapadlih anuitet, določenih v uredbi, ako mu jih dolžnik ni plačal pravočasno. Ker uredba o teh molči, veljajo pač zadevne določbe civilnega odn. trgovskega prava, po katerih je dolžnik obvezan, plačati ob zamudi obresti, določene v civilnem oz. trgovskem pravu. Iz predpisov uredbe izvzema čl. 9 odst. 4 pr. brezobrestna posojila, ki jih dolgujejo člani agrarskih edinic in drugi interesenti agrarne reforme.

3. Olajšave ob dospelosti obrokov.

Po čl. 16 pr. sme mesto dolžnika kdo drugi ponuditi — torej plačati — dolžno svoto, tudi brez privoljenja dolžnika, katero zahteva § 1432 o. d. z. Dolžnik mora, ako upnik noče sprejeti ponujene vsote ali nove menice, položiti dolžni obrok oziroma menico pri sreskem sodišču, a kjer tega ni, pri sreskem načelstvu, v območju katerega je treba obveznost izpolniti. Ali je položba upravičena, odloča sodišče v nepravdnem postopanju le, če je položba opravljena na sodišču (čl. 3 odst. 10), sicer pa v pravdnem.

Člen 3 odst. 11 uredbe določa, da ima upnik pravico, dospeli letni obrok izterjati po sodišču, najsi bo z nadaljevanjem izvršbe, odložene v smislu čl. 6, ali s tožbo in novo izvršbo, če ga dolžnik ni položil v 30 dneh od dospelosti. Tu pomeni beseda »pložil« toliko kakor »plačal«, naj si bo neposredno ali s sodnim pologom, ker bi bilo nesmiselno, dati upniku pravico do izterjanja obroka le, če ga ni položil na sodišču.

Uredba določa dalje, da izgubi pravico, koristiti se s predpisi uredbe, dolžnik, od katerega so bili izterjani 3 zaporedni letni obroki prisilno. To mora pač veljati, — dasi uredba tega ne pove, — tudi v primeru, da je upnik terjal prisilno, a ni mogel izterjati plačila. Bilo bi nesmiselno, da bi bil upnik, ki ni mogel izterjati letnega obroka, na slabšem, kakor upnik, kateremu se je to posrečilo.

Nikjer pa v uredbi ni rečeno, da izgubi dolžnik pravico, koristiti se z določbami uredbe v drugih primerih, ko ni plačal letnih obrokov. Upnik mora torej 3 zaporedne letne obroke terjati prisilno, ako hoče odpraviti za svojo terjatev zaščito dolžnika. Uredba je v tem pogledu pomankljiva.

Za menice denarnih zavodov in bančnih obratov je izjema, da dolžnik izgubi zaščito, ako ne da v dveh tromesečnih obrokih nove menice.

Menični upnik je upravičen (čl. 3 odst. 7), vložiti tožbo za plačilo menične terjatve, če mu dolžnik ni dal nove menice za dospelo menico, a dolžnik je upravičen izdati v 15 dneh po vročeni tožbi upniku novo menico, mora pa poravnati protestne in tožbene stroške v gotovini. Če da v tem roku novo menico upniku, izgubi menična tožba veljavo in more ostati v veljavi le glede stroškov, ako niso poravnani. Pa celo če menični dolžnik ni dal nove menice, ni še radi tega dolžan plačati menični dolg, ker izgubi zaščito po uredbi pri menicah denarnih zavodov in bančnih

obratov šele, ko ni dal v dveh tromesečnih rokih nove menice, in pri drugih menicah šele, ko je zaostal s plačilom treh zaporednih letnih obrokov. Poprej ni dolžan plačati menični dolg. Navzlic temu pa daje uredba meničnemu upniku pravico, da vtoži menico proti dolžniku, če mu ni dal nove menice ob dospelosti prejšnje menice.

Kako so si kompilatorji uredbe mislili to menično tožbo, ki so jo dovolili meničnemu upniku, preden sme on zahtevati plačilo menične terjatve, je nerazumljivo. Saj vendar sodišče ne more izdati meničnega plačilnega naloga, odn. obsoditi meničnega dolžnika na plačilo, če ni dolžan plačati meničnega dolga. Tu je uredba v takem protislovju z meničnim zakonom in grajanskim pravnim postopkom, da jo je treba korenito popraviti.

4. Zadolžitve kmetov do 2000 Din.

Nekoliko na boljšem so upniki kmetov, katerih dolgovi ne presegajo zneska 2000 Din, vštévši obresti in druge postranske obveznosti (čl. 4 uredbe in čl. 17 in 18 pr.). Tak kmet mora plačati svoje dolgove v štirih enakih letnih obrokih, in sicer prvega do 15. novembra 1935, ostale pa do 15. novembra naslednjih let. Obresti so znižane na 6%, vštévši vse postranske obveznosti. Do 15. novembra 1934 mora dolžnik plačati le obresti. Če dolžnik ne plača odn. ne položi na sreskem sodišču, odn. kjer ni sreskega sodišča, pri sreskem načelstvu, dolžnega letnega obroka v 30. dneih od dne dospelosti, je upnik upravičen, ta obrok prisilno izterjati. Če se pa morata izterjati od dolžnika 2 zaporedna letna obroka prisilno, izgubi dolžnik pravno zaščito.

Ne glede na to pa so upniki majhnih terjatev precej oškodovani. Če ima kmet nad 2000 Din dolgov, se morajo tudi mali upniki zadovoljiti s plačili obrokov v 12 letih. Kaj to pomeni pri majhnih terjativah, n. pr. v znesku 100 ali 200 Din ali še manjših, kateri se razdele v 12 letnih obrokov, si je lahko misliti. Tako majhna terjatev bi se morala sploh izključiti od zaščite. Sicer pa kmet, čigar dolgovi ne presegajo Din 2000, pač ne potrebuje zaščite.

5. Izguba zaščite.

Uredba določa (čl. 3 odst. 7 in 11 in čl. 4 odst. 3), da dolžnik izgubi pravico, koristiti se z njenimi določbami, ako je zaostal s 3 zaporednimi letnimi obroki, ki so bili prisilno izterjani, — kar velja tudi v primeru, da je ostala izvršba brez uspeha, — ali če se je to zgodilo pri 2 zapo-

rednih letnih obrokih, če kmetovi dolgovi ne presegajo 2000 Din — ali če se za menico, iztoženo pred uveljavljeno uredbo, ne da nova menica, — ali če menični dolžnik denarnih zavodov in bančnih obratov ni dal ob dveh tromesečnih rokih nove menice, ustrezne določbam uredbe, — ali če je storil izza dne 23. novembra 1933 dejanje, navedeno v čl. 11. V primerih čl. 11 je ugotoviti v nepravdnem postopku izgubo pravice do zaščite (čl. 30 pr.), v drugih primerih je to prepuščeno pravdnemu postopku. Kadar izgubi dolžnik pravico do zaščite, oživi prvotna terjatev v vsem obsegu, torej ne samo glede plačilnih rokov, marveč tudi glede zamudnih obresti in drugih postranskih obveznosti. Kar je dolžnik plačal, dokler je bil pod zaščito, je treba odbiti od oživele terjatve.

Ni praktično, da mora upnik terjati prisilno, kar pomeni pač z izvršbo, tri dospele obroke, da izgubi dolžnik pravico do zaščite. Pravično bi bilo odreči dolžniku zaščito, ako je zaostal s plačilom treh obrokov, dasi jih upnik ni sodno izterjeval.

6. Pravde, izvršbe in zavarovanja ter dotični stroški.

Ob sebi se razume, da ni dopustno nadaljevati ali pričeti pravde in izvršbe — tudi administrativne (čl. 21 odst. 4 pr.) — za dolgove, kolikor so pod zaščito. Za to določa uredba (čl. 6 odst. 1), da se z uveljavljeno uredbo odlagajo, kar je po pri nas veljavnem i. r. le mogoče s tem, da se ustavijo prisilne uprave in odvzemi (shramba) premičnin. Na zahtevo strank jih mora sodišče ustaviti t. j. razveljaviti v smislu zakona o izvršbi z omejitvijo, da mora sekvester vrniti nepremičnine, ki jih je obdelal ali dal v zakup, dolžniku šele, ko se poberejo pridelki (čl. 6 odst. 2).

Po čl. 21 odst. 1 in 2 pr. je ustaviti tudi vse prisilne prodaje, kolikor niso bile na dan uveljavitve uredbe že pravnomočne, izvzemši prodaje po predpisih § 86 odst. 2 in § 89 tč. 2 meničnega zakona. Odst. 3 čl. 21 pr., ki govori o dopustnih izvršilnih dejanjih, ni uporabljev za terjatve, kolikor so pod zaščito, in je brez pomena za terjatve, kolikor so izterljive tudi po uredbi n. pr. za dospele letne anuitete, k večjem je uporabljev načasne uredbe.

Uredba določa dalje (čl. 6 odst. 1), da se z uveljavljeno uredbo »odlagajo« vse prisilne prodaje premičnin in nepremičnin kmetov za zaščiteno terjatev; z izvršilnim rubežem pridobljene zastavne pravice pa ostanejo v veljavi. Doklej? Ali ostanejo v veljavi le eno leto v smislu § 215

i. p. ali v smislu § 469 o. d. z. do plačila vse zaščitene terjatve? Prvo je izključeno, ker je več rubežni, ki ostanejo po uveljavljeni uredbi v veljavi, že starih nad eno leto, — saj od 20. aprila 1932 ni bilo moči nadaljevati izvršbe, — in ker bi bilo nesmiselno, da bi zakon uničil zastavno pravico, dasi je nje izvršitev, t. j. prisilna prodaja zarubljenih stvari, onemogočena z uredbo o zaščiti, dokler dolžnik plačuje dolžne obroke, končno, ker zadnji stavek odst. 1 čl. 6 dovoljuje »nove« prisilne prodaje, sekvestracije in odvzeme, če se dolžnik ni ravnal po določbah uredbe, kar se more nanašati le na stvari, ki so že zarubljene. Zastavna pravica, pridobljena z rubežem, ostane torej v veljavi do plačila, kar bo dovedlo glede na dobo 12 let plačevanja do nemogočih posledic, kakor n. pr. pri zarubljeni živini in še bolj pri zarubljenih stvarih, ki se pokvarijo pri dolgem hranjenju, kakor živila, pijača itd.

Uredba nasprotuje z določbo, da se »odlagajo« prisilne prodaje premičnin in nepremičnin, določbam §§ 39 in 42 i. r. oziroma §§ 35 in 38 i. r., ki določajo, da je ustaviti »in obenem razveljaviti« vsa že opravljena dejanja, če so nastopile činjenice, odločilne za dospelost ali izvršljivost zahtevka. To pa, da izvršilni postopek ne pozna take odložitve izvršbe, kakršno določa čl. 6 uredbe, ne upravičuje spremembe besede »odložitev« v »ustavitev«.

Ko bo sodnik ugodil predlogu prizadete stranke za odložitev navedenih izvršilnih činov, bo moral v sklepu izpustiti besede, da se obenem razveljavijo opravljena izvršilna dejanja.

Glede pravd o zaščiteneh terjativah določa uredba (čl. 9 odst. 2), da se spori o obstoju kmečkih dolgov, ki niso pravnomočno rešeni ali ne uvedeni, ko je stopila uredba v moč, lahko vodijo in da se sodbe po njih smejo izvrševati samo po predpisih uredbe; čl. 28 pr. pa določa, da je za take pravde in sodbe uporabljati predpise uredbe samo v izvršilnem postopanju. Te določbe pa morejo imeti smisel le za spore o tožbah na plačilo terjatve, kajti sodbe o obstoju dolga so ugotovitelne sodbe, ki so izvršene z dotičnim njenim izrekom. Radi tega je sklepati, da sta uredba in pravilnik v cit. členih pod izrazom »spori o obstoju dolga« razumela tudi spore o zahtevah plačila dolga, da se torej taki spori za zaščitene terjatve smejo voditi oz. nadaljevati in da je v teh slučajih uporabljati predpise uredbe le v izvršilnem postopku. Ta razlaga cit. členov pa je uporabna le za tiste spore o tožbah na plačilo, ki ob uveljavljenju uredbe niso še bili pravomočno

rešeni, kajti pozneje ni nedopustno tožiti na plačilo terjatev, ki radi zaščite niso še dospele; glede teh terjatev so dopustne le pravde o obstoju terjatev, kolikor niso dospele v plačilo (ugotovitvene tožbe).

Na vsak način pogrešamo v cit. čl. 9 odst. 2 in 28 pr. jasnosti in točnosti. Uredba bi morala jasno razločevati ugotovitvene tožbe od tožb na plačilo in imeti posebne določbe za tekoče pravde, v katerih je tožitelj zahteval plačilo v času, ko je imel pravico to terjati.

Uredba je upnikom zaščiteneh dolgov naperila precej stroškov.

Kakor navedeno, je treba rešiti v nepravdnem postopku spore med upnikom in dolžnikom o vrednosti novih predpisov na novih menicah, dalje o tem, ali so opravičeni sodni pologi na sreskem sodišču in o zahtevi upnika za zavarovanja zaščitene terjatve. V teh primerih bo moral upnik nositi sam svoje stroške sodnega postopka celo tedaj, če ga je zakrivil dolžnik, ker ni izpolnjeval svojih dolžnosti.

Tudi precej pravnih in izvršilnih stroškov in stroškov zavarovanja je naložila uredba upnikom.

Začasna uredba o zaščiti kmetov je imela neumljivo določbo (čl. 9 odst. 2), da v pravadah, izvršbah in zavarovanjih zoper kmete zaradi dolgov po isti uredbi ne gre upniku nikakor in nikoli pravica do povračila stroškov. Sedanja uredba pa mesto tega le določa (čl. 9 odst. 3), da je v pravadah, izvršbah in zavarovanjih zoper kmeta zaradi dolgov, zaščiteneh po uredbi (čl. 29 odst. 1 pr.) upniku v primerih, ko je postopanje po odvetniku obvezno, proti dolžniku kmetu pravica do povračila odvetniških stroškov. Čl. 29 odst. 2 pr. pa dodaja, da ima upnik pravico do povračila odvetniških stroškov tudi v postopku pred sreskim sodiščem, kjer zastopanje po odvetniku ni obvezno. Odvetniški stroški glede zaščiteneh terjatev so znižani na polovico (čl. 29 odst. 3 pr.).

Taka splošna zaščita dolžnikov, ki ne izpolnjujejo svojih dolžnosti, ki so z uredbo že itak skrčene in omiljene, ne more biti koristna, bo le izpodbujala dolžnike do tega, da ne bodo izpolnjevali svojih obveznosti.

IV. Izjeme od zaščite.

Uredba je izvzela (čl. 8) od predpisov čl. 1, 3, 4 in 6. t. j. glede plačevanja v obrokih, obresti in izvršb nastopne terjatve, glede katerih določa čl. 25 odst. 3 in 4 pr., da se

ne smatrajo za nove dolgove, če so spremenjene v menične, in da menice, dane za pokritje, ne izpremene terjatve v menične.

a) Blagovne dolgove do 500 Din, nastale izza dne 20. oktobra 1931, v kolikor niso spremenjeni v menične terjatve. Zakaj so izvzete menične terjatve, je pač težko opravičiti. Sicer pa derogira cit. čl. 25 odst. 4 pr. to izjemo glede menic. Pismene listine o obstoju in višini terjatve ne dokazujejo, da je terjatev nastala iz nakupa blaga.

b) Terjatve za vzdrževanje zoper dolžnika kmeta na osnovi dolžnikove vzdrževalne dolžnosti, ki izvirajo iz zakona, pogodbe ali poslednje volje (čl. 25 odst. 5 pr.).

c) Terjatve, ki izvirajo iz kaznivega dejanja in terjatve za poljsko škodo, ne glede na to, ali jih je ustanovilo kazensko ali civilno sodišče (čl. 25 odst. 6 pr.). Pravično bi bilo, če bi bile izvzete sploh vse odškodninske terjatve, tudi one iz zasebnopravnih deliktov, ne samo za poljsko škodo. Kadar se komu napravi škoda, dasi iz malomarnosti, je vendar pravično, da oškodovani dobi takoj odškodnino za to, kar je izgubil. Oškodovani je bolj vreden zaščite, kakor škodovalec.

č) Terjatve za plačo (mezdo) oseb, zaposlenih v dolžnikovem gospodarstvu ali gospodinjstvu.

d) Zakupnine in najemnine. Za zakupnino se umeva po § 671 gr. p. p. tudi hak (§ 103 o. g. z.) v območju apelacijskega sodišča v Sarajevu (čl. 25 odst. 7 pr.).

e) Terjatve obrtnikov za opravljena obrtna dela, nastala izza dne 20. oktobra 1931.

Dalje so izvzete (čl. 8 odst. 2) iz določbe čl. 1, 3, 4 in 6 tudi terjatve, ki potekajo iz dedovanja. Če pa je treba izplačati v denarju del zapuščine ali nujni delež, je izvzeta denarna terjatev po tej osnovi samo tedaj, če upnik (čl. 8 odst. 2, uredba ga imenuje netočno »dedič«) pristane, da se mu izplača po vrednosti dotičnega dela zapuščine ob času izplačila. Tako plačevanje je mogoče, če upnik in dolžnik soglašata, kar se bo le redko dogodilo. A če ne soglašata, kako naj upnik toži na plačilo terjatve, katere višino je mogoče določiti šele dne plačila po takratni vrednosti zapuščine? Vrednost zapuščine na dan opomina ali tožbe bi morala biti merodajna za višino terjatve. Sicer pa ni prav, da ima upnik, čigar terjatev za del zapuščine ali za nujni delež je dospela, škodo in dolžnik, ki je v zamudi, koristi vsled tega, da se je po dospelosti terjatve zmanjšala vrednost zapuščine in vsled tega terjatev.

V. Zaščita kmetov po uredbi s stališča pravičnosti in gospodarstva.

Če presojamo s pravnega stališča uredbo o zaščiti kmetov, vidimo, da je v marsičem nepopolna; v korist kmečkih dolžnikov in na škodo upnikov je spremenila določbe privatnega in meničnega prava ter civilnopravnega postopka in izvršilnega zakona. Jeli upravičeno tako globoko poseganje v pravno življenje?

Uredba hoče pomagati kmetom s tem, da jim zmanjša in olajša njih obveznosti proti upnikom, če tudi so bili veljavno in brezhibno med njimi pogojene in določene; kar daje uredba kmetom dolžnikom, to jemlje iz imovine njihovih upnikov. Taka pomoč dolžnikom žali čut pravice vsakega, ki smatra izpolnjevanje prevzetih obveznosti za stvar poštenosti in pravičnosti. Uredba, ki se ne ozira na pravičnost, škoduje pravici in spodkopava zaupanje v pravico. Nič ni važnejšega za državo, kakor pravičnost zakonov.

Zaščita kmetov je krivična in škodljiva dalje radi tega, ker ščiti vse kmetske dolžnike, ne glede na to, če so zaščite potrebni ali ne, tudi take, ki morejo izpolnjevati brez težav svoje pogodbene obveznosti, — in takih je precej, — in ker ne upošteva zadostno imovinskih razmer upnikov; marsikak upnik je bolj potreben pomoči in zaščite, nego njegov kmetski dolžnik.

Če se hoče pomagati kmetom s tem, da se jim zmanjšujejo in olajšujejo njihovi dolgovi, zahteva pravica, dovoliti tako kršenje pravic upnikov le v slučaju, da je postal kmet brez svoje krivde nezmožen, izpolnjevati svoje obveznosti in da ni njegov upnik bolj potreben in vreden zaščite nego on. To je mogoče doseči z razsodišči, ki naj bi se ustanovila.

Največja krivica uredbe zaščite kmetov pa je, da jim daje pomoč edino le na breme sloja njih upnikov, ki so večinoma varčni in produktivni. To je tako krivično, kakor bi bilo krivično naprtiti edino le industrijalcem in obrtnikom podpore brezposelnim. Podpore brezposelnim in podpore v primerih elementarnih nadlog, kakor povodnji, potresov, dajejo povsod države na breme vseh davkoplačevalcev, ne pa na breme samo enega sloja. Tako bi morala država, to je vsi njeni prebivalci, ne pa samo upniki, nositi žrtve za podporo kmetov, kateri so prišli brez lastne krivde v gospodarske stiske. To zahteva ne samo pravičnost, ampak tudi narodno gospodarstvo, katero trpi veliko škodo

vsled tega, da so po 20. aprilu 1932 uživale terjatve proti kmetom moratorij, da se potem, ko je nehal ta moratorij, ne more terjati njih plačilo ob dospelosti, ampak le v 12 letnih obrokih in da so bile obresti znatno znižane pod običajno mero. To je moralo dovesti do katastrofalnih posledic za kredit v naši državi, kajti v državi, katera obstoji v ogromni večini iz kmetov, kakor naša, so dolžniki ogromne večine terjatev kmetje.

Zaščita kmetov je napravljena, kakor da bi bili v državi samo zadolženi kmetje, a večina upnikov kmetjskih dolgov so kmetje in kmetске zadrüge, katerih vložniki so pri nas večinoma tudi kmetje. Tako so z uredbo o zaščiti kmetov oškodovani posredno in neposredno kmetje, in sicer kmetje, ki so štedljivi. Moramo pritrditi resoluciji beograjskega kongresa za kmetjski kredit od 19. 8. 1934, ki ugotavlja, da je zakon o zaščiti kmetov izjalovil delo zadrug, pred katerimi kmetovalca ni treba ščititi, ker je njih dolžnik in upnik; ista resolucija zahteva, da naj se razveljavijo predpisi zakona o zaščiti kmetov, kolikor se tičejo zadružništva. Za narodno gospodarstvo so zadrüge, posebno kreditne zadrüge in kmetovalci, ki so njih upniki, važnejši nego zadolženi kmetovalci; propad kmetjskih zadrug bi bil splošni propad narodnega gospodarstva v naši kmetjski državi.

Oškodovani pa so z zaščito kmetov indirektno tudi kreditni zavodi, katerih glavni dolžniki niso kmetje. Ti ne morejo izterjati svojih kreditov pri trgovcih, obrtnikih in industrijalcih, ki ne morejo izpolnjevati svojih obveznosti radi tega, ker ne morejo izterjati lastnih terjatev pri kmetih in morajo plačevati od svojih dolgov veliko višje obresti, kakor so obresti njih terjatev proti kmetom. Tako je morala spraviti zaščita kmetjskih dolžnikov, to je ogromne večine vseh upnikov v naši državi, pred njih upniki v stisko druge stanove in denarne zavode, škodovati ne samo kmet-skemu kreditu, katerega je uničila, ampak sploh vsemu kreditu. Smemo trditi, da je ta zaščita glavni vzrok kreditne krize, ki jo imamo. Radi tega pa ni odrekati pomoči kmetom, kateri so brez svoje krivde prišli v denarne stiske, a to pomoč jim mora dati le država, na breme vseh davko-plačevalcev, da bo koristna, kakor so to storile nekatere države. Najbolj umestno bi bilo, da bi država ustanovila pod svojim jamstvom poseben zavod za pomoč zadolženih kmetov, kateri naj bi, kjer potrebno, prispeval kmetom za plačevanje obresti, ki bi se morale znižati na gospodarsko

primerno stopnjo, kolikor so pretirane, in prevzemal s cesijami kmečke dolgove. Temu zavodu bi morali kmetje odplačevati svoje dolgove v večletnih obrokih. Taka pomoč kmetom bi ne škodovala nobenemu, bila bi koristna. Zaščita, kakršna je po uredbi, pa več škoduje nego koristi, — tudi kmetom.

Dokazovanje resnice, ako je predmet klevete dejanje, za katero je pristojno vojaško sodišče.

Dr. Alojz Gradnik.

Ako je predmet klevete kaznivo dejanje, ki se preganja po službeni dolžnosti, se dokaže resničnost činjenic samo s pravnomočno sodbo sodišča, pristojnega za to dejanje, razen če preganjanje ali sojenje oklevetane osebe ni dopustno ali ni izvedljivo (§ 311 odst. 2 Kz.). S to določbo je utesnjeno v § 274 Kp. izraženo načelo, da sodnik ni vezan na nikakršna dokazna pravila, ampak da ima po svobodnem prepričanju, ki ga je dobil na podstavi vestnega pretresa in ocene vseh dokazov, odločiti o vprašanju, ali naj se smatra ali ne smatra kakšna činjenica za dokazano. Če je bil torej oklevetani zaradi kaznivega dejanja, ki je predmet klevete, pravnomočno obsojen, je ta sodba edino dokazno sredstvo, ki se ga sme poslužiti obtoženec. Če pa je bil oklevetani zaradi kaznivega dejanja, ki ga je klevetnik navedel zoper njega, oproščen odgovornosti s pravnomočno sodno odločbo, dokazovanje resničnosti ni dopustno (§ 312 toč. 3 Kz.). Prav tako ni dopustno, če je bil sodni postopek iz meritornih razlogov (§§ 96, 108 odst. 2, 208 Kp.) ustavljen.

Ali veljajo ta pravila tudi pri kaznivih dejanjih, ki jih po službeni dolžnosti preiskujejo in sodijo o njih vojaška sodišča? V praksi niso redki primeri, da se poda proti osebi, ki je podrejena pristojnosti vojaškega sodišča, ovadba zavoljo kaznivega dejanja, ki se preganja po službeni dolžnosti (n. pr. zavoljo telesne poškodbe ali kršenja službenih dolžnosti). Če se postopek, uveden na podlagi te ovadbe, kasneje ustavi, se običajno zahteva pregon ovaditelja za prestopke klevete po § 302 odst. 2. Kp. Glede tega postopanja, uvedenega pri civilnem sodišču, se s pozivom na

določbo § 311 odst. 2, zastopa naziranje, da je vsako dokazovanje resničnosti dejanja, ki je predmet klevete, nedopustno, da je torej zavrtni vse dokaze, ki jih obtoženec v tem pogledu predlaga. Menimo, da to naziranje ni pravilno. Določba § 311 odst. 2 Kz. ima namen preprečiti, da bi se vprašanje krivde glede enega in istega kaznivega dejanja v dveh sodbah reševalo na različen način. Ta mera pa predpostavlja, da se vrši sojenje — dasi ravno tudi po različnih sodiščih — po istih zakonih ali vsaj po istih načelih. Predpostavlja torej, da so sredstva, s katerimi se skuša dognati materialna resnica ista in sicer ne samo v pogledu vrste, ampak tudi v pogledu načina njih uporabe. Če si v teh ozirih nasprotujejo, tudi različnost sodb ne more imeti za posledico onega neugodnega vtisa, ki ga sicer utegnejo izzvati različne sodne odločbe v eni in isti kazenski stvari. V razmerju med civilnimi in vojaškimi sodišči, spričo zakonov, ki veljajo v naši državi za poslednja, ni zgoraj navedenih pogojev, ki jih predpostavlja določba § 311/2 Kz. Zakonik o postopku vojaških sodišč v kazenskih stvareh z dne 13. 2. 1901 navaja v tretjem poglavju kot dokazna sredstva (§ 38):

1. sodni ogled, 2. izvedence, 3. priznanje obdolženčev, 4. izpovedbe prič, oškodovancev in onih soudeležencev, ki svojo krivdo priznavajo, 5. listine in pismene sestavke, 6. skladnost več osumljajev, ki tvorijo sestavljeni dokaz. Omejit se hočemo na dokaze pod 2. in 4.

Da se more smatrati, da je dejanje dokazano po pričah, je praviloma potrebno, da potrdita storjeno dejanje najmanj dve priči, in sicer s soglasno izpovedbo in da imajo izpovedbe prič poleg drugih zlasti to svojstvo, da se opirajo na lastno opažanje (§ 45). Izpovedba ene same priče je nepopoln dokaz (§ 31 t. 2). Kot popoln dokaz se more smatrati izpovedba ene same priče samo v teh le primerih (§ 46): izpovedba onega, na katerem je kaznivo dejanje izvršeno, more pri pomanjkanju drugih dokazil tvoriti dokaz o kakovosti kaznivega dejanja (n. pr. glede vprašanja, ali je poškodba lahke ali težke narave). Proti onemu, ki je svojo krivdo priznal ali je sicer dokazana, more izpovedba ene priče služiti za dokaz o poedinih obtežilnih okoliščinah. Samo z izpovedbo oškodovanca pa se ne more imeti za dokazano vprašanje, ali in kakšno dejanje je obtoženec izvršil. Z njegovo izpovedbo se more dokazati zgolj količina škode v gotovem denarju ali v drugih ocenljivih predmetih. Izpovedba ene priče je za-

dosten dokaz tudi glede okolnosti, pod katerimi je bilo kaznivo dejanje izvršeno, ako gre za okolnosti, s katerimi se ima dokazati istinitost obdolženčevega priznanja in ako se izpovedba priče vjema z njegovo izpovedbo (§ 46 toč. 3). Popoln dokaz je izpovedba ene priče tudi v primeru, ko se kaznivo dejanje ponavlja ali nadaljuje. Posamezni primeri ponavljanja ali nadaljevanja se morejo dokazati z eno pričo, ako so tu najmanj tri priče, od katerih vsaka zase potrjuje po eno ponavljano ali nadaljevano dejanje, ako njihove izpovedbe niso v protislovju in ako so potrjena dejanja v medsebojni zvezi.

Glede dokaza po soudeležencih določa § 47: ako obdolženec krivde ne prizna, morejo izpovedbe soudeležencev služiti za dokaz proti njemu pod temi-le pogoji: a) da najmanj dva od njih, ako sta izvršila kaznivo dejanje v društvu z njim, svojo krivdo priznata in svoje izpovedbe, s katerimi obdolženca obremenjujeta, potrđita tudi pri soočitvi na glavni razpravi; b) da imajo te izpovedbe vsa ona svojstva, ki se zahtevajo po § 45 pod 1, 2, 3, 6 in 7 glede izpovedbe priče; c) da se te izpovedbe vjemajo glede vprašanj, tičočih se posebnih okolnosti, ki so v zvezi s skupno izvršenim dejanjem in na katera vprašanja, pred zaslišanjem, soudeleženci niso mogli biti pripravljene; d) da so izpovedbe potrjene tudi po drugih okolnostih, tako da ni ničesar, iz česar bi se moglo sklepati na prejšnji dogovor o tem ali sumiti v resničnost izpovedbe; e) ako so poleg vsega navedenega še druge okolnosti, s katerimi se izpovedbe soudeležencev podkrepljujejo.

Sestavljeni dokaz (§ 53) je dokaz po osumljajih ali indicijih. Kot osumljaj (osnov suma) označuje § 27 vsako okolnost, ki je med določeno osebo in kaznivim dejanjem v tako tesni zvezi, da se more spričo te zveze kot verietno smatrati, da je ta oseba storila kaznivo dejanje ali se vsaj udeležila dejanja, katerega se obdoljuje. Osumljaji so bližji in oddaljenejši (§ 28). Bližji (n. pr. posest orožja, prisotnost na licu mesta v času izvršitve dejanja i. t. d.) so podrobno našteti v § 29—30. Za bližje osumljaje smatra zakon tudi sledeče nepopolne dokaze (§ 31): 1. ustno ali pismeno priznanje, ki nima vseh svojstev priznanja, kakor se to zahteva po zakonu za popoln dokaz; ako se kdo pred drugim hvali, da je izvršil določeno kaznivo dejanje, zlasti kadar se take izjave nanašajo na okolnosti kaznivega dejanja, ki morejo biti znane samo tistemu, ki je pri tem dejanju udeležen; 2. izpovedba ene priče, ki ima vsa svojstva, navedena v § 45, ako se nanaša na izvršitev

določenega kaznivega dejanja po določeni osebi ali pa izpovedba dveh nezapriseženih prič, kadar ima njihova izpovedba tudi vsa druga potrebna svojstva za pričevanje; 3. ko je poškodovani, neposredno pred svojo smrtjo, določeno osebo opredeljeno označil za krivca, a se ni mogel o tem zaslišati ali zapriseči; 4. izpovedba enega soudeleženca, ki svojo krivdo priznava, ako ima ta izpovedba vsa svojstva, navedena v § 41, ali istotako izpovedba več soudeležencev, ki svojo krivdo priznavajo, ki pa z obdolžencem niso bili soočeni.

Za sestavljeni dokaz so praviloma potrebni trije osumljaji, ki se med seboj vjemajo (§ 54). Od tega pravila se dela izjema v primerih § 55. Če obdolženec taji kaznivo dejanje, se more ono smatrati za dokazano tudi s sestavom več osumljajev, ako so podani pri tem še naslednji pogoji: a) da je samo dejanje z vsemi okolnostmi dokazano, b) da je podano potrebno število v §§ 29—31 naštetih ali njim podobnih osumljajev, c) da je z osumljaji, okolnostmi in odnosi, dokazanimi v preiskavi, ustvarjena taka tesna veza med kaznivim dejanjem in obdolžencem, da se po prirodnem in običajnem toku dogodkov more smatrati, da je obdolženec dejanje izvršil.

Iz navedenega vidimo, da vsebuje vojaški kazenski postopnik pravila, ki jih mora sodnik upoštevati, ko odloča o resničnosti činjenice, važne za dejanski stan kaznivega dejanja. Ta pravila ne določajo samo natančno, kakšnih dokaznih sredstev se sme sodnik poslužiti, marveč tudi kakšne pogoje mora vsako dokazno sredstvo izpolniti in v kakšni obliki se sme uporabiti, da se sme osnovati na njem sodba. Čim so podani kvalitativni in kvantitativni pogoji, ki jih zahteva zakon, je sodnik brezpogojno vezan in mora smatrati, da je dokaz v pogledu resničnosti za krivdo merodajnih činjenic podan, ne glede na to, ali se ta ugotovitev strinja tudi z njegovim osebnim prepričanjem ali ne. Ako taki pogoji niso podani, ako je n. pr. odločilna okolnost potrjena samo po eni priči, mora sodišče obtoženca oprostiti, tudi če je popolnoma prepričano o njegovi krivdi. Vendar ga ne oprostí »kako nevinog«, po točki 1 § 229, ki se uporablja zoper obtoženca le v primeru »kadmumu se delo ne more da uračuna u krivicu iz zakonskih uzroka ili kad nije dokazano, da ga je on učinio,« ampak po točki 2 istega § »iz nedostaka dovoljnih dokaza«, t. j. ker sicer ni popolnoma dokazano, da je obtoženec izvršil dejanje, zavljo katerega je obtožen, »ali ima osnova podozrenja, po kojima sumnja na njemu

ostaje, da je delo učinio.« Vojaški kazenski postopnik temelji torej na teoriji zakonskih prinudnih dokazov in sicer na tako zvani pozitivni dokazni teoriji, v razliki od negativne, ki sicer tudi ne dopušča obsodbe, ako ni toliko in takšnih dokazov, kakor jih zakon zahteva, ki pa vendar prepušča svobodnemu prepričanju sodnika, da smatra odločilne okolnosti za dokazane ali za nedokazane, čim je podan minimum dokazov, ki jih določa zakon. V §§ 29—31 voj. k. p. so torej navedena zakonska pravila, po katerih ima sodišče oceniti dokazno moč posameznih dokaznih sredstev. V teh dokaznih pravilih so navedeni pogoji, ki jih morajo izpolniti ta dokazna sredstva, da jih sodišče lahko smatra za popoln dokaz. To izhaja tudi iz določbe §§ 36, ki se glasi: »Sodišče ima smatrati za resnično samo to, kar je po predpisih tega zakonika dokazano.« Istotako iz določbe § 37: »Sodišče mora oceniti vsak dokaz po pravilih §§ 39—56 in zato more sodišče oceniti vsak dokaz samo v zvezi z vsemi drugimi okolnostmi, posvedočenimi v preiskavi ali na glavni razpravi. Sodišču ni dovoljeno smatrati nekaj za dokaz, kar po zakonu ni.«

Iz vsega navedenega prihajamo do zaključka: Čim je dokazovanje ugotavljanje resničnosti vseh za presojo kaznivega dejanja odločilnih činjenic in čim po načelu, na katerem temelji kazenski postopnik za civilna sodišča, sodnik ni vezan na nobena dokazna pravila, marveč ima odločiti po svojem svobodnem prepričanju, dočim je vojaško sodišče vezano na zgoraj navedena pravila, je podana bistvena razlika glede osnove, ki naj bo podlaga sodni odločbi vojaškega sodišča. Zategadelj odredba § 311 odst. 2 Kz., ki predpostavlja sojenje po načelih zakonika o sodnem kazenskem postopku za redna sodišča, ne more veljati tudi v primerih, ko je bilo postopanje zaradi kaznivega dejanja, ki je predmet klevete, uvedeno pri vojaškem sodišču. Če je bilo torej postopanje pri vojaškem sodišču ustavljeno, ali če je bil oklevetanec radi kaznivega dejanja oproščen odgovornosti s pravnomočno sodno odločbo, ne more to dejstvo biti prejudicijalno za kazensko postopanje zavoljo klevete in obtoženec bo smel v tem postopku nastopiti dokaz resnice z vsemi dokaznimi sredstvi, ki so mu sicer na razpolago.

Še drug razlog je, ki govori zato, da ustavitve postopanja pri vojaškem sodišču ne more vplivati na pravico, dokazovati resnico kaznivega dejanja, ki je predmet klevete. Odredba § 311 odst. 2 Kz. predpostavlja, da velja v kaz. postopku načelo legalitete (§ 44 odst. 1 Kp.). Vo-

jaški kaz. postopnik pozna sicer načelo oficijalnosti, ker določa v § 2, da odreja preiskavo pristojni starešina po službeni dolžnosti, ne pozna pa načela, ki bi bilo ustrezno določbi § 44/1 Kp. V tem pogledu je opozoriti na določbo § 57 odst. 1, ki se glasi:

»Minister vojne in komandanti divizijskih oblasti so upravičeni (imaju pravo) odrediti preiskavo o kaznivih dejanjih.« Ker je uporaba odredbe § 311 odst. 2 Kp. mogoča samo pri ustavitvi postopanja iz meritornih razlogov, torej le v primerih, ko se je obravnavalo vprašanje krivde, zavrnitev pregona ali ustavitev postopanja po osebah, navedenih v § 57 voj. kaz. zak., ki lahko zavrnejo zahtevo za pregon oz. ustavijo postopanje tudi iz drugih kakor stvarnih in pravnih razlogov, ne more biti odločilna za vprašanje, ali se sme dokazovati resničnost činjenic, če je predmet klevete kaznivo dejanje, ki se preganja po službeni dolžnosti. Še posebej mora veljati to za ustavitev postopanja, ki ni bila odrejena po sporazumu drž. tožilca in pristojnega starešine oziroma po Velikem vojaškem sodišču (§ 88) potem, ko je bila uvedena redna preiskava (§ 76), ampak je bilo prekinjeno postopanje že v predhodni preiskavi (§ 65) po komandantu polka ali starešini enakega položaja (§ 66) iz razlogov, navedenih v § 8. Predhodna preiskava se namreč poverja enemu od častnikov dotičnega polka (§ 67), ki ima zbirati dokaze tako o okolnostih, ki obremenjujejo krivca, kakor o okolnostih, ki so njemu v prilog. Po § 71 se ima zapisovati izpovedba zaslišane osebe, in sicer tudi one, za katero se sumi, da je izvršila kaznivo dejanje, ali zakon ne predpisuje, da bi imel poizvedujoči častnik pravico formalno zasliševati obtoženca in prič. To predpisuje le za redno preiskavo po vojaškem preiskovalnem sodniku (§ 137 in nasl.). Poizvedbe v predhodni preiskavi ne morejo imeti drugega značaja kakor poizvedbe policijskega oblastva po § 93 Kp. Prekinitev predhodne preiskave potemtakem sploh ne more imeti tistih učinkov, ki jih predvideva določba § 311 odst. 2 Kz. Ta predpostavlja, da se je ugotavljalo kaznivo dejanje s formalnim zasliševanjem prič. Opozoriti je pri tem na zgrešeno prakso, da se poškovane, ki je vložil ovadbo pri vojaški oblasti, obvešča o prekinitvi predhodne preiskave s pozivom na določbo § 62 voj. k. p. Ta določba velja zgolj za privatnega tožilca (§§ 96, 63). Samo privatni tožilec ima torej pravico do pritožbe v 3 dneh, potem ko je bil obveščen, da je postopanje proti ovajeni osebi prekinjeno. Sredstva, ustanovljenega z določbo § 53 Kp. zoper zlorabo ali nepravilno uporabo

akuzatornega načela po drž. tožilcu v primerih, ko je izvestna oseba trpela škodo zaradi kaznivega dejanja, voj. kaz. postopnik sploh ne pozna.

Hišne ali rodbinske zadruge v Jugoslaviji.

Dr. Fran Skabernè.

Svetovna gospodarska kriza je povzročila, da tudi v Jugoslaviji mnogo razmišljajo in razpravljajo o vprašanju, kako pomagati zlasti našemu kmetskemu stanu. Nekateri gospodarstveniki in socijalni politiki zahtevajo poleg upravnih ukrepov ali namesto njih posebne zakone, ki naj dajo gospodarstvu novo podlago. Tako zahteva prof. Milan I v š i ć v svojem članku »Problem seljačke svojine« (Mesečnik, Zagreb, 1933), da se izda poseben »seljački imovinski zakonik«. Tak zakonik pa naj izreče obvezno ureditev lastništva na kmetskem zemljišču v kolektivnem smislu, kakor je to že urejeno v jugoslovanski hišni ali rodbinski zadruzi.

Te hišne zadruge so postale posebno zanimive tudi z druge strani. Vzporedno z delom komisije za načrt novega enotnega občnega državlanskega zakonika je vseučilišni profesor Živojin M. P e r i ć (Beograd) izdelal naprejšnji načrt zakona o rodbinskih zadrugah za vso državo. V tem načrtu pa ni upošteval nekaterih akutnih problemov glede na zakone o hišnih zadrugah, ki veljajo na ozemlju nekdanje Hrvatske in Slavonije. Zato je dr. Dragutin T o n č i ć, bivši predstojnik odseka za združno pravo pri nekdanji zemaški vladi v Zagrebu in kesneje pri zagrebški veliki županiji, izdelal poseben načrt o izmenah in dopolnitvah hrvatskih zakonov o hišnih zadrugah. Vlada je pa ta načrt z obrazloženjem objavila v uradnem listu »Narodne Novine« v Zagrebu števil. 138 in sl. iz leta 1933.

Te okoliščine so mi dale povod, da seznanim javnost z jugoslovanskimi hišnimi ali rodbinskimi zadrugami in njihovim pravom.

1.

Hišna (kućna, obiteljska, porodična) zadruga je skupina ljudi, ki jih vežejo sorodstvo, skupnost imetka, življenje in dela. Zadržna imovina pripada skupnosti zadrugarjev.

in vsak zadrugar ima pravico na vso zadružno imovino. Vsi zadrugarji živijo skupno na enem posestvu; ako je zadruga majhna, v eni hiši, ako je velika, pa v več hišah, ki spadajo k skupni kmetiji. Vsi so dolžni skupno delati za napredek in korist zadruge, a nobeden ne more sam za sebe uporabljati niti zadružne imovine, niti deleža, ki bi mu pripadel, ako bi se zadruga razdelila ali razšla, to morejo marveč storiti le vsi zadrugarji skupaj ali pa — kakor je pač dogovorjeno ali običajno, odnosno z zakonom določeno — njih večina. Dokler zadružna skupnost ne prestane, je pravo zadrugarja na del zadružne imovine skrito in zadrugar mora čakati, da mu pripade ta imovina, morda z delitvijo ali v obliki odpravnine, kadar odide iz zadruge ali kadar se zadruga sama razide. Delež zadrugarja v zadružni edinici je torej nedoločen in spremenljiv. V zadruzi ni in ne more biti dedovanja. Kadar umre član zadruge, se število zadrugarjev zmanjša, v imovini pa ni nobene spremembe, ker ostane imovina na temelju zadružne vezi ostalim članom zadruge ter ne preide z dedovanjem na osebe, ki bi imele pravico na dedovanje po določbah o. d. z.

Praviloma je bila glavnica (baština, stožer i. t. d.) rodbinske zadruge v nepremičninah (zemljiških in zgradbah). Možno je bilo pa tudi, da so zadrugarji imeli samo pravico užitka na nepremičninah. Zato so obstojala zadružna razmerja v hrvaškem Zagorju v fevdalni dobi, odnosno v srbskih rodbinah pod turško vladavino, ko so Zagorci živeli in delali na zemlji vlastelinov in srbski kmetje kot čifčije (»kmetovi«) na spahijskih zemljah. Zadruge so se v Srbiji celo osnovala na temelju samih premičnin, kadar so n. pr. sorodniki vzeli v zakup poljsko posestvo ter ga s svojo premično glavnico (živino, poljedelskim orodjem in denarjem) skupno obdelovali.

2.

Naši domači pisatelji, gospodarstveniki in socialni politiki radi in večinoma naglašajo, da je »zadruga« čisto domačega, jugoslovanskega izvora in da je od nekdanje bila, torej še pred priselitvijo Jugoslovancev v današnje naselbine. To romantično trditev moramo takoj pri imenu »zadruga« pobiti. Ta oznamenitev namreč je razmeroma mlada in je narod še pred nekako 80 leti sploh ni poznal, nikakor pa s to besedo ni označeval pravne institucije, ki ji danes pravimo »zadruga«.

Glede Slovencev piše prof. Kelemina v spisu »Pravne starine slovenske v filološki luči« (Ljubljana, 1933),

da je beseda »zadruga« izumrla pred literarnimi spomeniki. Med Hrvati, Srbi in Črnogorci je bilo pred vsem v navadi ime »kuća«, nadalje tudi »velika kuća, neodijeljena kuća, bogata kuća, zadružna kuća, skupčina (Hrvatsko Zagorje), zadružna obitelj«; Bulgari jo imenujejo »rod«. Člani zadruge se imenujejo: zadružni ljudi, čeljad, skladna braća, kućna družina, braća doma, osebno pa: kućanin, domar, zadrugar in sl.

V graničarskih štatutih iz let 1737 in 1754 se uporablja latinski naziv »communio«; odtod nemški izraz »Hauskommunion«, pa tudi »Hausgenossenschaft, Hausgemeinschaft, Gemeinhauserei«, francoski: »communauté de famille«, »association de famille«, in angleški: »house-community«, »family-community«.

Prof. dr. Ivan Strohal v svoji razpravi »O uzrocima pojavi zadruga« (Mjesečnik, Zagreb, 1903) poroča, da so zadrugo na Hrvatskem imenovali tudi »patrijarkalni život« in šele l. 1856. se pojavi prvič beseda »zadruga« za to pravno institucijo, in sicer jo imenuje tako Fran Žužel v »Gospodarskem listu«. Kmalu za njim veli zakonski članek IV. od l. 1870. v § 1: »Više porodica... sačinjavaju onu patrijarkalnu svezu, koja se zadruga zove.« Odslej se zlasti na Hrvatskem in v Slavoniji v zakonih, v službenem jeziku in v znanosti uporablja samo še beseda »zadruga«.

Vuk Karadžić je v svojem rečniku iz l. 1818 besedo »zadruga« zabeležil s tole razlago: »Hausgemeinschaft (im Gegensatz der einzelnen Familie); — plures familiae in eadem domo (more serbico)«.

Ni dvoma, da so imeli hišne zadruge vsi južni Slovani. Danes jih imamo v velikem številu na Hrvatskem in v Slavoniji, nadalje še v Srbiji, Bosni in južni Hercegovini, južni Dalmaciji, izven Jugoslavije pa v zapadni Bulgariji, Grčiji (kjer živijo Srbi in Bolgari). Dr. Josip Gruden poroča v svoji knjigi »Slovenski župani v preteklosti« (Ljubljana, 1916), da so se posamezni sledovi zadružnega življenja ohranili tudi še v Beli Krajini in v Ziljski dolini na Koroškem. Med Belokranjci je še dobro znan »osebujek«, t. j. osebna lastnina rodbinskih članov v nasprotju s skupnim imetjem. Vsak družinski član ima navadno svojo shrambico, moški kofan, ženska skrinjo, kamor spravljajo svoje stvari: darila, spominke in drugo lastnino.

Ni kmalu pravne institucije, o kateri bi se bilo toliko razmišljalo in pisalo, kakor vprav o zadrugi in še posebej o naši jugoslovanski hišni zadrugi. Bavili so se z njo uče-

njaki vseh slovanskih narodov, nadalje Nemci, Francozi in Angleži.

Hišna zadruga ni slovanskega izvora. Zasledili in dokazali so jo že pri Keltih pod imenom »clan«. Zadrugam slične kmetske edinice so imeli tudi drugi narodi. V Mahabharati, največji indijski epopeji, se poveljuje »nerazdeljena obitelj«, pa tudi v Pandžabu, severozapadni pokrajini Hindustana, žitnici cele Indije, je običajno pravo rodbinsko in ne osebno pravo. Člani indijskih hišnih zadrug se često imenujejo »ekapakena vasantas« (skupno kuha-joči). Ta sistem so poznali Japonci v sedmem stoletju po Kristusu pod imenom »Kubunden«. Nekdaj so bile take zadruge pod imenom »Gemeinderschaften« po vsi Švici, in še danes se nahajajo v ciriškem kantonu.

Raziskovalce zadruge najbolje razdelimo v take, ki so pristaši teorije o prvotnosti zadruge in na nasprotnike te teorije. Prvi trdijo, da je bila zadruga od nekdanj, torej od prvih početkov naroda, drugi pa mislijo, da so se šele kasneje v historični dobi pojavili vzroki (politični, gospodarski, socialni) za njen nastanek.

3.

Pristaši prve teorije so n. pr. Jordan, Dobner, Herder, Dobrovski, Surowiecki, Majerski, Rakowiecki, Kolar, Šafarik, Lelewel, Maciejowski, Pogodin, Homakov, Mickiewicz, Jireček, Vocel. Zlasti moramo omeniti Belgijca Emila Laveleya, prijatelja našega vladike Strossmayerja, pri katerem je dvakrat dlje časa prebival. Ob teh priložnostih je videl zadruge v Slavoniji ter pod vtiskom svojih opazovanj napisal l. 1874 knjigo: »De la propriété et de ses formes primitives«. V istem smislu se izrekajo tudi Summer Maine, Lewis Morgan, Fustel de Coulanges, Mommsen, Leist, Post, Kohler, Kowalewski.

Naš Vinko Krišković v svoji knjigi »Hrvatsko pravo kućnih zadruga«, ki jo je izdal l. 1925 (Zagreb) ob tisočletnici kronanja kralja Tomislava, piše, da so Slovani izprva v plemenskih skupinah zaposedli prostrane kraje. Poljički zakon imenuje take plemenske skupine »vrve«, a njihova zemljišča »plemenština«. Bogišić v svojem »Zborniku sadašnjih pravnih običaja u južnih Slovjena« omenja, da so taka bratstva in plemena v Hercegovini, Črni gori in v kotorskem okrožju. Več rodbin od istega praočeta tvori »bratstvo«, več bratstev pa tvori »pleme«. Poleg moralne solidarnosti imajo bratstva in plemena skupne pašnike in dobrave, torej skupno imovino. Ali ta plemena ne

ostanejo; posamezne rodbine si prilastijo dele »plemenštine« ter jih držijo kot svojo dedno rodbinsko dobro, kot svojo »baštino«, ki se tudi imenuje »stožer, stežer, korenika, temelj, očevina, djedovina, starina«. Čim je pa taka posamezna rodbina zasedla »baštino«, je ni več delila med svoje člane, marveč obdeluje taka zemljišča vsa rodbina kot »kućna zadruga« skupno in nerazdeljeno pod vodstvom enega »kućegospodarja«.

Odkar je Karel Kadlec nastopil z dokazi, da je zadruga nekdanj obstajala pri vseh Slovanih, zlasti pri Čehih, Poljaki in Rusih, in sicer preden se je bila razvila knežvska oblast, je bilo to mišljenje v slovanskem svetu vobče sprejeto. Rački v svojem delu »Nutarnjost Hrvatske prije dvanaestoga stoleća« dokazuje, da so bile na Hrvatskem zadruge že pred 12. stoletjem. Vladimir Mažuranić pa v svojih »Prinosih« razlaga, da je institucija zadruge skoz in skoz prežeta z ustavnim duhom, da so Hrvatje že v združnem rodbinskem življenju odgojeni v ustavni zavesti in da so to ustavno zavest vnašali v državno življenje še prej kot so drugi narodi imeli ustavno obliko vladavine.

Dr. Vasilj Popović omenja, da so Srbi združno-pravno strukturo prenesli na državo. Vladar je starešina narodne vojniške edinice. V vladarskem nasledovanju ne prevladujeta niti prvorodstvo niti seniorat. Vladarju ne sledi nujno najstarejši njegov sin ali najstarejši član dinastije, marveč je vladar često še za svojega življenja izbral za naslednika najsposobnejšega. Tudi ni redk pojav, da »domaćin« (»kućegospodar«), kadar je onemogel ali star, izroči starešinstvo v zadrugi mlajšemu. Prav tako so ravnali tudi srbski vladarji glede vladavine. Popović omenja primere Stevana Nemanje in Petra I., prvega jugoslovanskega kralja.

Kriškoviću in drugim, ki so njegovega mnenja, se pridružuje tudi dr. Josip Mattl v svojem spisu »Die Agrarreform in Jugoslawien«, 1927, ki trdi, da moramo v Jugoslaviji glede socijalnega in gospodarskega razvoja razločevati štiri dobe:

1. dobo plemenskega sestava (Gentilverfassung) in nezavite odnosno neorganizirane državnosti,
2. dobo srednjeveškega fevdalnega sistema, ki je deloma trajala daleč v 19. in celo v 20. stoletje.
3. dobo početka razkroja in ukinitve fevdalnega sistema,
4. socijalno-gospodarsko dobo, ki se začinja z agrarno reformo.

V prvi dobi je bila kolektivistična velika rodbina (zadruha, kuća) najmanjša socialna organizacija in skozi stoletja pralik socialne in gospodarske strukture, a višje enote so bile »bratstva« in »pleme, koljeno«.

4.

Druga skupina pisateljev prereka, da bi bila zadruha neka splošna prvobitna oblika zemljiške lastnine in da je neka prastara vseslovanska uredba, ter trdi, da je v historični dobi nastala vsled posebnih socialnih, gospodarskih in političnih razmer.

Tudi na Hrvaškem se je izprva, ko so začeli razmišljati o zakonski ureditvi zadružnopravnih odnosov, pojavilo mišljenje, da so zadruge v ozki zvezi s podložništvom, ki je bilo l. 1848 ukinjeno, in da so se razvile vsled podložništva.

Neimenovani pisec članka »Das patriarchalische Leben in Kroatien und Slawonien« v števil. 275 Agramer Zeitung, l. 1853, veli, da zadruha ne poteka niti iz genija, niti iz narave, niti iz običaja naroda, nego iz ukinjenega fevdalnega in urbarijalnega podložništva, kar se jasno vidi iz urbarijalnih zakonov, ki so si jih vlastelini sami ustvarjali. Pravo zapadlosti (»očasno pravo«, Heimfallsrecht) vlastelinov glede imovine kmetov, je sililo kmete, da živijo v zadrugah in tako preprečijo, da njihova imovina ne zapade vlastelinu. Večje zadruge so mogle pošiljati več delavcev na tlako in so mogle sploh boljše izpolnjevati in prenašati vse dolžnosti in bremena, ki so jih nalagali vlastelini. Ker je vsaka zadruha imela posebno pravo za drvarjenje v gospodskih gozdih in pašno pravico v gospodskih pašnikih, bi zemljiški gospodarji (vlastelini), ako bi dovoljevali delitev zadrug, sami sebi ustvarjali več upravičencev glede gozdov in pašnikov. Končno pravi omenjeni pisec, da se najbolje vidi, kako narod ne mara za zadruho in da ta ne poteka iz genija naroda po tem, kako so kmetje štiri leta po osvoboditvi (1848/1852) navalili z zahtevami, naj se zadruge razdelijo.

Proti temu piscu se je dvignil v obrambo prvotnosti zadrug Ognjeslav Utješenović - Ostrožinski, ki je l. 1859 napisal razpravo »Die Hauskommunionen der Südslaven«, v kateri uči, da so pri južnih Slovanih od nekdaj obstajale zadruge, da sta se pa tako fevdalni sistem v provincijalni (banski) Hrvaški, kakor vojaška ustava v Vojni Krajini okoristila z običajem zadružnega življenja. Strohal misli, da se Utješenović ne bi bil izrekel zato, da so zadruge

od nekdanj, marveč bi se popolnoma jasno izrekel v smislu, da so posledica fevdalnega in vojaškega sistema, ako ga ne bi bile zapeljale neke izjave maršala Marmonta in tudi avstrijskih oficirjev. Ti so namreč videli koristi zadružnega sistema za vojaško ureditev hrvatske Vojne Krajine in so poskušali upravičevati ustanavljanje in vzdrževanje zadrug z značajem primitivnega hrvatskega naroda. Utješenović pa je, tako trdi Strohal, te izjave imel za rezultat globokega proučavanja narodnega duha in značaja južnih Slovanov. Z druge strani je pa Utješenović kot Ilirec imel pred očmi panslavistično teorijo o miroljubnosti in ljubezni za društveno delavno življenje kot glavni karakteristik genija slovanskih narodov, a najjasnejši dokaz teh značilnih potez so zadruge.

Teorija o kesnejših vzrokih postanka zadrug je dobila največ netiva, ko je Zahariae von Lingenthal objavil razpravo »Zur Kenntniss des römischen Steuerwesens in der Kaiserzeit« (Mémoires de l'académie impériale des sciences, St. Pétersbourg, 1863).

Zahariae namreč sklepa iz nekih konstitucij zapadnorimskih cesarjev Gratiana, Valentiana in Theodozija iz l. 386, da se je v rimski državi v zadnjem času pred padcem zapadnorimskega cesarstva razvil iz davka po glavah, glavarine (kephalétion) davek po hišah (dimnica — tò kapnikón).

Stojan Novaković v svoji razpravi »Selo« iz spisa »Narod i zemlja u staroj srpskoj državi« (Glas srpske kralj. akademije, 24. zvezek, 1891) uvaja to razlago in izjavlja, da so pobirali davek po hišah (dimnice) tudi v turških časih. Zato se je že v stari srbski državi dogajalo, da je po več rodbin živelo v eni »kući« (torej zadrugi), samo da se izognejo zakonu, po katerem se je dimnica pobirala od vsake hiše, da je že takrat bila težnja za delitvijo, ali življenje je očitvidno sililo k skupnosti, ki se je videla primernejša za prenašanje tedanjih težkih rabot. Ako so se delitve dejanski tudi vršile, so jih ljudje skrbno prikrivali pred oblastvi in gospodarji, da so se izmikali rabotam in drugim težkim bremenom.

Iz Novakovićevega spisa se sicer ne vidi, ali meni, da so se zadruge razvile zgolj iz navedenega razloga, ali so pa med srbskim narodom od nekaj obstajale.

Tu pa nastopi l. 1899 Čeh Jan Peisker s svojo razpravo »Slovo o zádruze« (v Narodopisnem Sborniku českoslovanskem, IV. zvezek, str. 38—118), ki ga je l. 1900 predelal, razširil in izdal v nemškem jeziku »Die serbische

Zadruga« v »Zeitschrift für Sozial- und Wirtschafts-geschichte«, VII. zv. str. 211—325). Novaković je dokazal, tako trdi, da se je zadruga razvila šele kesneje pod uplivom fiskalnih odredb, da so vrhovni družabni sloji v Srbiji pod Nemanjići narodu zadrugo iz čisto fiskalno-gospodarskih razlogov naravnost vsilili.

Peisker je razvnel silen vihar in zadel na močan odpor. Proti njemu so se zlasti dvignili Čeh Karel Kadlec, Poljak Oswald Balzer, naš Bogišić, Milivoj Marković, Rus I. Smirnov in Poljak Boguslawski. Zelo temeljito obračunava s Peiskerjem prof. dr. Vasilj Popović ter razkriva, da Peisker svojih zgolj na spekulaciji osnovanih trditev z ničemer ni dokazal.

Strohal meni, da je razlog za postanek zadruge to, ker je za intenzivnejše poljedelstvo bilo potrebno skupno gospodarjenje več svobodnih ravnopravnih mož in so se zlasti ob takem gospodarjenju mogle izpolnjevati težke dolžnosti, ki jih je zemljiška gospoda nalagala podložnikom. Po drugi strani je bilo v korist zemljiškega gospodarja, da mu kmetje živijo v zadrugah, ker mu je bila zadruga večje jamstvo kakor pa posamezni kmetje, da bodo podložniške dolžnosti izpolnjene. Toda niso samo gospodarske prilike gnale k skupnemu življenju, marveč zadruga se je razvila tudi iz določbe, da rodbinski oče brez pristanka ostalih rodbinskih članov ne razpolagaj z rodbinsko imovino in je zlasti ne odsvajaj z daritvami cerkvi. Ta določba se je po Strohalu dovršeno razvila v hrvatsko-ogrskem pravu.

Dr. Vladimir Franolić v svoji razpravi »Seljačka svojina i seljačko nasledno pravo kao socijalni i ekonomski problem« (Mjesečnik, 1934. šte. 3/4) je mnenja, da so skoro vsi zapadnoevropski narodi pred več stoletji imeli hišne in rodbinske edinice, podobne hrvatskim zadrugam, vendar so se sledovi izgubili, čim je civilizacija bolj napredovala in čim so kmetje postali svobodni. Med Hrvati je ta ekonomska in rodbinska edinica dobila svojo posebno obliko in vsebino ter se je morda zato vkoreninila, ker so Hrvatje imeli skozi nekoliko stoletij velike borbe s Turki ter so bili prisiljeni živeti v večjih rodbinskih skupinah, da čuvajo svojo grudo in vero ter se lažje uprejo sovražniku. Za to tezo po Franoliću govori tudi dejstvo, da se hišna zadruga ni razvila v Sloveniji in primorski Dalmaciji, ki nista bili nikdar pod turškim gospodstvom.

Končno moramo prav posebno omeniti razpravo dr. Vasilja Popovića, sedaj vseučiliškega profesorja v Beogradu, »Zadruga«, ki presoja po mojem mnenju to

vprašanje najbolj mirno in trezno. Prvi del, ki popisuje zadrugo in njeno ureditev z mnogimi zelo poučnimi podatki o še obstoječih zadrugah, je l. 1921 izšel v službenem listu »Narodno Jedinstvo« Sarajevo, drugi del, ki prinaša teorijo in literaturo, pa v Glasniku zemaljskog muzeja v Bosni in Hercegovini za leto 1922.

Po izčrpnih kritikah Meitzenove, Laveleyove, Peiskerjeve in Dopscheve teorije pride do sklepa, da je zadruga stara rodbinska oblika primitivnega gospodarskega in državnega življenja, da ni izključno južnoslovanski, marveč mednarodni pojav. Ni dokazov, da bi bila v najstarejših časih obstajala samo kolektivna lastnina, marveč je najbrže poleg kolektivnega bilo tudi individualno lastništvo. Tudi zadruga ni neobhodna stopnja gospodarskega razvoja, skozi katerega bi moral enkrat vsak narod, nastala pa tudi ni s finančno politiko v srednjeveški srbski državi.

Po teh razmotrivanjih se torej ne moremo pridružiti onim, ki hočejo zadrugo izvajati iz fevdalnega sistema, kajti že v Hrvatski sami je ta sistem vladal samo v provincijalu (banski Hrvatski), ne pa v Vojni Krajini, kjer so zadruge bile in so še danes najbolj vdomačene. Tudi moramo zavreči Peiskerjevo teorijo, ne glede na to, da je on neke institucije in Novakovićevo delo samo krivo razumel. Ako bi držalo to, kar trdi, da se je zadruga razvila vsled finančnih ukrepov oblasti v stari Srbiji, bi to moglo biti merodajno vendarle samo glede Srbije in Bosne-Hercegovine, ne pa glede ostalih predelov Jugoslavije, ki so pripadali drugim državam in kjer so vladale druge razmere.

Zato menim, da se moremo mirno pridružiti mnenju Popovičevemu ter izreči, da je naša jugoslovanska zadruga stara uredba, ki so jo naši dedje prinesli s seboj v sedanja selišča, da so pa zadrugo zatrli (kakor na slovenskih tleh) ali pa se je nasprotno vzdržala in razvijala pod vplivom političnih, gospodarskih in socijalnih razmer (kakor zlasti na Hrvatskem in v Slavoniji, nadalje v Srbiji in Črni gori).

Od Slovencev so o zadrugi pisali Pavel Turner: *Slawisches Familienrecht*, Strassburg, 1874 (disertacija), dr. Janko Babnik: *Sledovi slovenskega prava* (Letopis Matice Slovenske, za leti 1882 in 1883), dr. Janko Gruden (v že omenjeni knjigi »Slovenski župani v preteklosti«), dr. Metod Dolenc: *Dušanov zakonik* (Ljubljana, 1925), in: *Osebnopravna in rodbinskoppravna vprašanja v pravosodstvu slovenskih ljudskih sodnikov* (Zbornik znanstvenih

razprav pravne fakultete v Ljubljani, X. 1934), dr. Josip Žontar: Skupna podlaga zgodovine slovanskega prava (Slovenski Pravniki, 1933).

Simon Rutar: Slovenska zemlja II. del, Samosvoje mesto Trst in mejna grofija Istra (Slovenska Matica, Ljubljana, 1897), IV. del: Vojvodina Kranjska (Slovenska Matica, Ljubljana, 1902), dr. Matko Potočnik: Vojvodina Koroška (Slovenska Matica, Ljubljana, 1910), dr. Fran Kovačič: Slovenska Štajerska in Prekmurje (Slovenska Matica, Ljubljana, 1926) in Anton Melik: Zgodovina Srbov, Hrvatov in Slovencev (Ljubljana, 1919) na kratko omenjajo, da so stari Slovenci po naselitvi v teh deželah živeli v zadrugah. Dr. Josip Malv v svoji razpravi: Uskočke seobe i slovenske pokrajine (Etnografski zbornik Srpske Kralj. Akademije, 30. knjiga, Ljubljana, 1934) piše, da so Uskoki ob kranjsko-hrvatski meji živeli v zadrugah. Mal se kaže za pripadnika tiste struje (Zahariae, Peisker in Novaković), ki je mnenja, da so fiskalne odredbe oblastev strnile ljudi v zadruge, in pravi, da je zadruge razširjevalo in utrjevalo dejstvo, da so na Turškem davek plačevali po dimnikih. Da se temu davku izogonejo, so se Uskoki združevali ter je po več rodbin stanovalo v eni hiši.

Končno omenjam, da je dr. France Goršič na prvem kongresu jugoslovanskih pravnikov v Beogradu kot koreferent sodeloval pri obdelovanju razpravnega predmeta »Nasledje u zadrugah«.

5.

Pravo hišnih ali rodbinskih zadrug je v Jugoslaviji vzakonjeno takole:

I. na Hrvatskem in v Slavoniji velja zakon z dne 9. maja 1889 o zadrugama z novelo z dne 30. aprila 1902,

II. v Srbiji ureja to pravo gradjanski zakonik iz leta 1844 v §§ 507—529 pod nadpisom »O naslednim pravima i odnošajima u zadrugi«;

III. v Črni gori pa je urejeno v čl. 686—708 imovinskega zakonika v poglavju »O domačoj zajednici« in v čl. 964—970 v razdelku »O kući, ili domačoj zajednici i o drugim različnim zajednicama.«

Z nobeno upravno stvarjo se hrvatska moderna zakonodaja ni toliko bavila, kakor vprav z zadruge in malo je zakonov, ki bi jih toliko menjali kakor zakon o zadrugah.

V provincijalu (gradjansko področje, Banska Hrvatska), kjer je vladal ban v Zagrebu, se zakonodaja do leta 1848 ex professo ni bavila z zadrugami. Kesneje pa dobimo kar

tri zakone: leta 1870, 1874 in 1877. Povse drugače je bilo v Vojni Krajini, ki je bila pod vrhovnim vojaškim in upravnim zapovedništvom generala v Karlovcu. V § 1 krajiškega temeljnega zakona (Grenz-Grundgesetz) iz leta 1807 je izrečeno načelo, da je treba vsa zemljišča, ki jih v Krajini posedujejo kot svoja posamezniki ali cele obitelji, šteti kot prave vojaške fevde (»vojnička lena«, Militärlehen). Vrhovno lastninsko pravico ima cesar, posestniku pa pripada trajna nespremenljiva in večnodedna užitna lastnina, dokler izpolnjuje vse krajiške dolžnosti. Krajišniki torej niso bili podložni vlastelinom kakor kmetje v provincijalu, marveč so bili podaniki enega najvišjega fevdalnega gospodarja, cesarja. Po tem temeljnem zakonu je bilo samo temeljno selišče krajiških zadrug neodsvojivo, dočim so s takozvanimi »suvišpolji« mogli inter vivos in mortis causa svobodno razpolagati. Šele krajiški temeljni zakon z dne 7. maja 1850 je ukinil to razmerje užitnega lastništva in vse nepremičnine graničarjev so izročili v popolno last zadrugam, ki so pa zato dolžne vršiti vse krajiške obveznosti, namreč vojaško službo. Samo tisti krajišniki, ki so živeli v zadrugah, so tvorili obvezni krajiški stalež (»Grenzstand«). V Vojni Krajini se je torej zadruga takorekoč kar zrastle z vojaškim sestavom.

Ko je bila s cesarskim manifestom z dne 1. junija 1871 vsa Vojna Krajina razvojačena, je bilo potrebno urediti zadružnopravna razmerja, ker se niso več naslanjala na vojaško dolžnost krajišnikov. To se je zgodilo z zakonom z dne 8. julija 1871 o »promjeni nekih administrativnih uredaba u Vojnoj Krajini«, kateremu so sledile še novele, tako da je bilo v l. 1882, ko se je Krajina dejanski zedinila z Bansko Hrvatsko, šest zadružnih zakonov v veljavi. Nujna potreba, to gradivo urediti, je dovedla do enotnega zadružnega zakona za Hrvatsko in Slavonijo z dne 9. maja 1889, tri leta kesneje pa do novele z dne 30. aprila 1902.

Zakon »zadrugama« ne mara biti popolna lex specialis, ki bi zadrugo uredila v vseh njenih pravnih razmerah, marveč daje za njo samo neke izjemne norme, dočim clausula generalis v § 60 določa, da se je treba držati ostalih obstoječih zakonov in določb, ako za kateri primer ni določbe v zadružnem zakonu.

Hrvatski zakon o zadrugah nima definicije o zadrugi, kakor jo imata srbski grajanski zakonik in črnogorski imovinski zakonik.

Po § 57 srbskega grajanskega zakonika:

»Pod zadrugom ili zadružnom kućom razumeva se više lica punoletnih, samih ili sa svojim potomstvom u zajednici živećih. Oni su u odnošaju medjusobnom zadružni. Gde takva zajedinska života nema, zovu se inokosni.« Nadalje določa § 507 istega zakonika:

»Zadruga je onde, gde je smesa zajedničkoga života i imanja svezom srodstva ili usvojenjem po prirodi osnovana i utvrđjena. Zadruga se zove i kuća ili kuća zadružna za razliku od inokosne«.

Čl. 686 črnogorskega opštega imovinskoga zakonika pa pravi: »Sva se kuća, t. j. kućna zajednica smatra samostalnim imaoikom, što se god tiče domaćih dobara i imovine«, čl. 964 pa: »Kuća, t. j. domaća zajednica, u svojoj cjelini stupa na mjesto članova kuće. Kuća je dakle, kao neki odlučeni pojam za obitelj, koja se smatra da je nosilica ukupnog domaćeg rada i imovine. — Pri tome, ipak, ne treba pomišljati na kakvo zdanje ili zdanja, jer stanovala domaća čeljad u jednome zdanju ili u više njih, dok im je god u domaćoj zajednici imanje, življenje, radnja, tecivo. Kuća je nepodijeljena, te se ona sama i smatra imaoikom«.

No iz norm hrvatskega zakona o zadrugah ni težko konstruirati pojem zadruge. Tu vidimo tri konstitutivne elemente: neko množino ljudi, zemljišče in organizacijo. Torej bi mogli reči, da je zadruga skupina fizičnih oseb, ki kot kolektivna gospodarska edinica živi na nekem zemljišču. To pa še ni vse, kajti ti znaki veljajo tudi glede občine in države. Iz § 1 zakona o zadrugah se nadalje vidi, da se zadruga ne more osnovati na vsakem zemljišču, n. pr. na zemljiščih v mestih ali na posetvu samih hiš, marveč samo na takih zemljiščih, ki so jih zadruge že imele v provincijalu do 1. aprila 1848 in na ozemlju bivše Vojne Krajine do 7. maja 1850. Zemljišče mora torej imeti združno svojstvo. Zakon pa nadalje v § 3 še določa oblično-pravno, da je zadruga pravnoveljavna proti drugim osebam le tedaj, kadar so nepremičnine v zemljiški knjigi vpisane na ime zadruge kot lastnice.

Množina oseb po zakonu ni konstitutiven element zadruge, ker traja zadruga dalje celo tedaj, kadar ostane na združnem selišču samo ena ožja rodbina (inokoština), pa tudi še tedaj, ko ostane samo še en član.

Krišković definira zadrugo takole:

Zadruga je ena ali več v združni zvezi spojenih oseb na zemljišču združnega

svojevlastna, ki je v zemljiški knjigi na zadruhu kot lastnico vpisano.

Pravno sposobnost daje zadrugi § 4 zakona o zadrugah, po katerem so zadruge sposobne, da pridobivajo vsako vrsto premične in nepremične imovine. Tudi vsi drugi zakoni, sodstvo in slovstvo imajo zadrugo za pravno osebo.

Srbski državljanski zakonik v §§ 36 in 58 izrečno prišteva zadruge k pravnim osebam, z druge strani jim pa jemlje to lastnost v §§ 515 in 521 o. g. z., po katerih more vsak zadrugar zadolžiti svoj delež ali o njem razpolagati *mortis causa*. Torej moramo v skladu z Živojinom Perićem reči, da po srbskem pravu zadruga ni pravna oseba, marveč je solastninsko razmerje.

Po črnogorskem imovinskem zakoniku pa je zadruga nedvomno pravna oseba.

Člani zadruge so po hrvatskem združnem zakonu:

1. tisti, ki so bili v bivšem provincijalu dne 1. aprila 1848, a v ozemlju bivše Vojne Krajine dne 7. maja 1850 kot sopoestniki na združnem selišču; ti se imenujejo tudi pradžani;

2. moški in ženske, ki so bili kasneje od takih zadrugarjev v zadrugi rojeni;

3. moški, ki so se v zadrugo priženili in ženske, ki so se v zadrugo priložile. Tak moški se imenuje »domazet«, Srbi mu pravijo »prizetko« ali pogrdno »uljez«;

4. v zadrugo s posebno pogodbo vzadružene osebe.

Nezakonski otroci niso člani zadruge, morejo pa to postati s pozakonjenjem. Ali zadruga, kateri je pripadala mati nezakonskega otroka, mora otroka vzdrževati, ako tega ne morejo storiti osebe, ki bi bile dolžne po določbah o. d. z.

Kar se tiče oblike v z a d r u ž n e p o g o d b e je določeno, da je potrebno privoljenje vseh zadrugarjev, ki se izjavijo ustno ali pisмено pred krajevno pristojnim sreskim načelstvom. Srbi vzadruženje imenujejo tudi »zbratimljivanje«.

Članstvo zadruge prestane tistemu, 1. ki se odreče zadrugi, 2. ki se zakonito izključi iz nje, 3. kadar se moški oženi iz zadruge, 4. kadar se ženska omoži iz zadruge.

Kadar se d e k l e, ne pa vdova, omoži iz zadruge, ima pravico na doto, ako jo pred poroko zahteva. Dobi pa iz naslova dote na Hrvatskem »ladicu i kravicu«, t. j. nakit, obleko, obutev, perilo in živino. Daje se pa tudi zemlja, n. pr. v Turopolju dva jutra polja (oranice). Kako različni so običaji in mišljenja naroda, se vidi vprav glede dote.

Utješenović poroča, da ima Dalmatinec za sramoto dobiti zemljo z ženo.

Osebe, ki stopijo v duhovniški stan ali postanejo častniki ali uradniki ali dobe kakšno drugo mesto, s katerim je spojena preskrba, potem osebe, ki samostalno započnejo obrt ali trajno podjetje, izgube lastnost pravih članov, so torej *n e p r a v i* člani zadruge. Tu omenjam, da so skoro vsi bivši generali in drugi višji častniki nekdanje avstro-ogrške vojske hrvatskega rodu, zlasti bivši graničarski oficirji, izvirali iz zadrug.

Glede dijakov, obrtnih učencev in drugih, ki so odsotni zaradi priprave in izobrazbe za bodoči poklic, nadalje glede oseb v vojaški službi, ki pripadajo moštvu, in oseb, ki so v državnih ali drugih javnih ali zasebnih službah samo začasno nameščeni, se pa šteje, da so pravi člani zadruge.

Zadružni član se veljavno *o d r e č e* zadrugi z izjavo svoje volje pred občinskim načelstvom. Nadalje se domneva, da se je zadrugi *m o l č e* odrekel tisti, ki je po dovršeni polnoletnosti iz zadruge odsoten 5 let brez dovoljenja kućegospodarja.

Po *s r b s k e m* grajanskem zakoniku morajo biti člani zadruge med seboj krvni zakoniti sorodniki. Toda po običaju morajo biti sorodniki moškega spola tako, da ni zadruge med moškimi in ženskimi sorodniki ali samo med ženskami. Sodstvo koleba, vendar se večina sodb izreka za to, da ženska ne more biti zadrugar.

Črno g o r s k i zakon ima kot zadrugo tudi ožjo rodbino, ki obsega samo prednika (deda, očeta) in njegovo potomstvo. Taka zadruga se imenuje inokosna ali *i n o k o š t i n a*. To je popolnoma v duhu Bogišića, ki se ie v svoji knjižici »De la forme dite inokosna de la famille rurale chez les Serbes et Croates«, Pariz, 1884, silno zavzel za take zadruge. Po Bogišiću sta v Črni gori od nekdanj bili dve vrsti zadrug: ena, zložena, ki je bila sestavljena iz več rodbin, druga, ki so jo tvorili samo oče, mati in njihovi otroci; ta se imenuje »inokoština«.

V ostalih delih naše države se pa pod »inokoštinom« razume civilnopravna rodbina, ki sestoji iz očeta, matere in otrok in *n e ž i v i* v zadrugi. Prof. Kelemina v svojem spisu »Pravne starine slovenske v filološki luči« beleži besedo »jedinščina« ter tolmači, »...mogoče imamo v besedi *j e d i n š č i n a* izraz za srbsko inokoštino — nasprotno zadruga«.

Hrvati pravijo »inokoština — siromaština«, češ kdor živi v inokoštini in ne v zadrugi, je siromak.

V hrvatski zadrugi velja temeljno načelo, da morajo vsi zadrugarji delati za zadrugo ter veli prislovica »ko nije pri djelu, nije ni na jelu« in »ko nije na medji, nije ni na jedji«. Zadruga obsega vso imovinskopravno sfero zadrugarja; ona ga hrani, on pa tudi vse za njo pridobiva. »Ko u cvijet, ko u med, a svi u jedno ulište« pravi črnogorski pregovor.

Vse to delo zadrugarjev pa urejuje in vodi »kućegospodar« (pri Srbih »starešina«, pri Črnogorcih »domaćin«, pri Bolgarih »glavatar«, »djedo«, »staročeski«, »starosta«, »vladika«). Po hrvatskem združnem pravu more biti »kućegospodar« samo tak zadrugar, ki je pravi član zadruge, ki torej živi v združni edinici. Mora biti polnoleten, ne sme biti lenuh, pijanec ali zapravljivec, ali taka oseba, ki je bodisi sama ali po svoji ženi ali deci z zadrugo v pravdi. Žena more biti kućegospodar le tedaj, kadar ni za to sposobnega moškega. Ustrezati mora seveda istim zakonskim pogojem kakor moški.

Kadar pa v zadrugi ni niti moških, niti ženskih sposobnih za kućegospodarja, imenuje občinsko načelstvo za zastopnika zadruge osebo, ki je že postavljena kakemu mladoletniku za varuha ali komu drugemu za skrbnika.

Kućegospodarja volijo z nadpolovično večino glasov vsi moški člani zadruge, ki so dovršili 18 let in vse ženske, ki živijo v zadrugi, ako so dovršile 18 let in jih ne zastopajo niti možje niti očetje.

Kadar se zadrugarji ne morejo sporazumeti, imenuje občinsko načelstvo kućegospodarja, potem ko je zaslišalo zadrugarje. (Konec prihodnjič.)

Književna poročila.

Dr. Blagojević B. T.: »Ugovori po pristanku (formularni ugovori)«, Beograd, 1934, str. 172.

Iz naslova samega ni mogoče razbrati, s katero vrstjo pogodb se bavi navzočna piščeva doktorska disertacija; po pristanku t. j. s privolitvijo obeh strank se sklepajo vse pogodbe, a formularji za sklenitev pogodb so prišli v rabo pri njih najrazličnejših vrstah. Šele na str. 27 zve čitalec, da je prevel pisec s prvim naslovom francoski naziv »contrats d'adhésion«, kar bi se po našem bolje reklo »pogodbe s p o d v r ž e n j e m«. Pisec ima v mislih take pogodbe (službene, zavarovalne, prevozniške in dovodne), kjer zahteva en pogodbenik od drugega, da prejeto ponudbo (izdelano do podrobnosti, navadno v tiskanih formularjih) krat-

komalo ali sprejme ali odkloni (aut-aut); diskusija o pogojih ponudbe in njih preminjanje (»trženje«) se ne dopuščata. Take pogodbe so potrebne izvestnim podjetjem, ki jim obrat ne dovoljuje, da bi sklepali s svojimi klijenti ali s stotinami tovarniških delavcev pogodbe različne vsebine. Nemci imenujejo te pogodbe Massenverträge (množične pogodbe, bolje nego mnogotne ali množestvene, še bolje: gomiljene, kopičene pogodbe; Massendelikte: delikti druhal). — Pisec išče svojstven znak temu pogodbenemu tipu, ki naj ga razlikuje od drugih pogodbenih tipov, in posebne norme zanj. Tudi Ehrenzweig ga je iskal in prišel do ugotovitve, da ponudbe v takih primerih niso preproste ponudbe, temveč »samostojna, enostranska zasebnopravna opravila posebne vrste« (Das Recht der Schuldverhältnisse iz l. 1920, § 313, str. 138). Dokaz, v čem da obstoji zatrjevana posebnost tega opravila in razlika napram drugim ofertam (ki so tudi samostojna, enostranska zasebnopravna opravila), nam je ostal Ehrenzweig na dolgu. Tudi pisec ni srečnejši. Po piscu karakterizujejo pogodbe po pristanku tehnika sklenitve (raba formularjev) in okolnost, da ima en pogodbenik (službodajalec, zavarovalnica, prevoznik in mestne občine iz dovajanja elektrike, plina in vode) gospodarsko premoč nad sopogodbenikom. Prvozatrjevanega znaka mi ni treba zavračati, ker so formularne ponudbe, ki izključujejo vsako trženje (»fiksne cene«), v rabi tudi pri drugih pogodbenih tipih, n. pr. pri prodajah (strojev iz tovarne), ki jih pisec ne šteje k pogodbam po pristanku. A tudi drugi zatrjevani znak se preminja v življenju čisto v svoje nasprotje: kolikrat dobi bolnika (dasi službodajalca) v svoje roke njegov strežaj (službojemalec); koliko je pasivnih železnic, ki postajajo skoro humanitarne naprave; koliko mestnih občin, ki imajo deficite iz dovajanja elektrike, plina in vode! Kdo da ima gospodarsko premoč v pogodbenem razmerju, to zavisi od čisto drugačnih faktorjev (gospodarskega položaja, organizacije in dr.), nikoli od pogodbenega tipa in civilističnih znakov. — Iz gospodarske premoči enega pogodbenika nad drugim izvaja pisec obstoj posebnih norm za pogodbe po pristanku. Te norme združujemo navadno pod pojem tzv. socialne zaščite šibkejšega pogodbenika pred krepkejšim sopogodbenikom. Pisec nam predvaja te norme podrobno pri vsakem njegovih štirih pogodb po pristanku (po naših domačih in po inozemskih zakonih). Ta del knjige je relativno najboljši, zlasti za mlade čitance, dočim mi starejši ne zvemo dosti novega iz njega. Socialno zaščito šibkejšega pogodbenika pred krepkejšim (po piscu »intervencijonizem«) nudijo: zakonodaje, upravna oblastva, sodišča in lastne organizacije šibkejših pogodbenikov. Vse to je pravilno (dasi sodišča v splošnem le uporabljajo norme zakonodavcev in upravnih oblastev), a zopet ni nič značilnega za kak poseben tip pogodb po podvrženju. Saj vemo iz zakonodaje, da veljajo določbe o laesio normis, zoper oderuštvu, prevaro i. t. d. na korist obeh pogodbenikov in pri vseh pogodbah, ter vidimo iz življenja, da se organizujejo v svrho obrambe gospodarsko šibkejši deli tudi pri drugih pogodbah, n. pr. kupci, stanovanski najemniki, vlagatelji hranilnih vlog in dr. Iz vsega sledi, da se, kakor prednikom, tudi piscu ni posrečilo, izločiti iz sistema pogodbenih tipov pogodbe po pristanku kot kakšen poseben tip, ki bi se razlikoval od drugih po kakem posebnem civilističnem znaku ali kaki posebni civilistični normi. — Pisec koplje še dalje in razlikuje med pogodbami po pristanku v ožjem smislu

(gori navedeni štirje primeri) in v širšem smislu; za zadnje ne zahteva niti gospodarske premoči, tako da so karakterizirani zgolj po tehniški sklenitve, po enaki vsebini in posebni socialni zaščiti. K takim pogodbam šteje pisec: subskripcijo javnih posojil, sploh vrednostnih papirjev in nakup akcij; blizu so mu: pogodbe s pomočjo avtomata, razstavnici (izložbeni) dogovori, naročbe na časopise in knjige in posetne (gledališke) pogodbe. V spajanju teh heterogenih pogodb pod skupni vidik lahko zavrne pisca čitalec sam, jaz samo ugotavljam, da ne more biti pogodb po pristanku v širšem smislu, ako jih ni v ožjem. Edino, kar je pri teh pogodbah češče kakor pri drugih, je, da podpiše oblat oferto (formular), ne da bi ga prečital ali, če ga je prečital, ne da bi ga razumel, in da mora sodišče kljub temu smatrati pogodbo za veljavno sklenjeno. Sicer bi takih pogodb nepismeni ljudje sploh ne mogli sklepati, a zavarovalne pogodbe samo juristi, ki so dobro podkovani v zavarovalnem pravu. Za nekatere pogodbe po pristanku (zlasti za dovodne in prevozniske pogodbe) trdi pisec celo, da prehajajo iz civilnopravnih v administrativnopravne. Prepričujočega argumenta tudi za to trditev ni navel. Zakaj naj bi jedel kruh od peka na podlagi civilnopravne pogodbe, a pil vodo iz mestnega vodovoda na podlagi javnopravne; če se peljem s privatnim avtobusom, naj bi bil zaščiten po civilnem pravu, če z mestnim tramvajem, po javnem pravu? — Slog in jezik pisca sta lepa, preveč je le ponavljanja istih misli. Zato je knjiga narasla na izreden obseg in z njo navzočni referat. Posebno simpatično je, da se je spomnil pisec med osebami, ki niso prišle do svojih pravic radi nedovršenosti pravnega sistema, poleg nemškega Mihaela Kohlhasa našega »hlapca Jerneja«, za katerega je zvedel iz Tasičevega »Uvoda u pravne nauke«. Izredna je piščeva strokovna načitanost; porabljeno književnost (v raznih jezikih) navaja na nič manj kot šest tiskanih straneh. Želim mu, da izkoristi to načitanost za hvaležnejši predmet.

Lapajne.

Prof. Milota Albert. *Trestní právo hmotné.* Čast obecná (Nástin přednášek). 1933. Nákladem vlastním. 1933. Str. 120.

Dr. Albert Milota, profesor v Bratislavi in član komisije za reformo kazenskega prava v češkoslovaški republiki, je že l. 1926 objavil učbenik materialnega kazenskega prava. Pričujoče njegovo delo je v bistvu popravljena in izpopolnjena izdaja občnega dela tega učbenika.

Tudi v novi izdaji je obdelano avstrijsko in ogrsko kazensko pravo, ki veljata v dveh pravnih področjih češkoslovaške republike. Pisatelj je upošteval poleg tega številne novele, ki imajo obvezno moč na vsem ozemlju države. Izmed njih imajo za občni del kazenskega prava poseben pomen: zakon o mladinskem sodstvu in o odgovornosti mladostnikov iz l. 1931, tiskovna novela iz l. 1933, zakon o pogojni obsodbi iz l. 1919, zakon o smrtni kazni in o dosmrtnih kaznih na prostosti iz l. 1933, novela o izbrisu obsodbe iz l. 1928 in nek. dr. Končno nas seznanja avtor s stališčem, ki ga zavzema čl. nkz. iz l. 1926 glede osnovnih pojmov in institutov kazenskega prava. Že iz tega se vidi, da avtorjeva naloga ni bila lahka. Priznati je treba, da jo je rešil na način, ki priča o nenavadni pedagoški izkušnosti in spretnosti. Njegova izvajanja so sicer koncizna, toda vseskozi jasna in pregledna.

Po svojih teoretičnih naziranjih je M., po lastnih besedah, pristaš tzv. tretje ali unitarne šole, ki jo zastopajo v Italiji Alimena, Carnevale

in dr., v Nemčiji pa zlasti Merkel, Hippel, Frank in Liepmann (str. 14). Glavno pažnjo posveča dogmatični analizi veljavnega prava. Na kratko obravnava pa tudi glavne teoretične probleme sodobnega kazenskega prava (primerj. njegova izvajanja o teorijah volje in predstave in o normativni teoriji krivde, o vzročni zvezi, o poskusu in dr.).

Učbenik se deli v pet poglavij: I. Uvod. II. Kazenski zakon. III. Kaznivo dejanje. IV. Kazenski sistem in V. Odmerjanje kazni. Glede razvrstitve gradiva bi si dovolili par kritičnih pripomb. O ugasnitvi kaznovalne pravice razpravlja avtor že v III. poglavju, torej predno je podal pregled kazenskega sistema. Mnenja smo, da to ni priporočljivo niti s sistematičnega, niti z didaktičnega stališča. Pomisleke vzbujata nadalje označba III. poglavja: **Kazenski sistem**, ker v to poglavje spadajo tudi očuvalne odredbe. V prvi izdaji učbenika se je to poglavje imenovalo pravilneje: **Kazni in očuvalne odredbe**. Zelo sporna je uvrstitev skrajne sile med razloge, ki izključujejo protipravnost dejanja (str. 67). Glavni nedostatek smrtni kazni vidi M. v tem, da onemogoča poboljšanje obsojenca (str. 91). Ta argument se nam ne zdi posrečen, ker zveni, bi rekli, skoro ironično.

Pri pregledu literature navaja pisatelj od jugoslovenskih del samo starejše izdaje učbenikov Šilovića (iz l. 1920) in Živanovića (iz l. 1922). Novi učbeniki in komentarji jugosl. kz. iz l. 1929 sploh niso omenjeni. Nov dokaz, da so medsebojni stiki slovanskih pravnikov še vedno zelo pomanjkljivi!

Navedene kritične pripombe nikakor ne zmanjšujejo visoke kvalitete učbenika odličnega češkoslovaškega kriminalista, ki si je pridobil zaslužen sloves tudi izven svoje ožje domovine. **A. Maklecov.**

Dr. Milota Albert: Reforma trestního zákona v Československu. Naladem Právnícké Jednoty na Slovensku a Podkarpatské Rusi v Bratislavě. 1934. Strani 216.

Podrobna ocena te knjige bi pomenila oceno načrta za bodoči češkoslovaški kazenski zakonik po njegovem občnem delu. O tem je bilo v naših strokovnih glasilih že večkrat govora, zato naj se tukaj omejimo na nekoliko opomb o pomenu označenega dela bratislavskega univerzitetnega profesorja Alberta Milote. Njegov znanstveni sloves datira še iz dobe, ki sega daleko preko ustanovitve univerze v Bratislavi nazaj. On je bil l. 1920 imenovan za člana komisije, še ko je služil v ministrstvu pravde v Pragi, ostal pa je v njej po svojem imenovanju za profesorja poleg brnskega profesorja univerze Kallaba Jaroslava. Predsednik komisije je bil prof. Miříčka Avgust iz Prage. Sestava te komisije — v njej je deloval kot praktični jurist samo višji sekcijski svetnik Otton Scholz — kaže, kako veliko važnost so polagali Čehi na teoretično znanje in poznanje kazenskega prava. Zapisnikarica za komisijo je bila privatna docentka Jarmila Veselá, ki se je poslej, v l. 1928, udejstvovala tudi samostojno kot kritična motriteljica načrta. Oficijelni načrt za češkoslovaški kazenski zakonik je izšel že l. 1926. Sedaj pa se je oglasil Milota, da si kritično ogleda kritiko imenovanega načrta, ki je do leta 1933 izšla, v samostojni monografiji. Kajti da se je tako plodovit in razborit znanstvenik, kot je Milota, tudi sproti oglašal v strokovnem časopisju, je samo po sebi razumljivo. V tej monografiji mu je šlo, da tudi že objavljene svoje

razprave še bolj poglobi. V okviru tega naznanila seveda ne moremo poedinih vprašanj, ki jih je Milota v navedeni knjigi posebno fino obdelal, navesti. Opaziti smemo, da brani morda tudi take teze, ki so nastale šele kot kompromis v komisiji, ki pa jim ne bo vsak moderen kriminalist pritrjeval (n. pr. glede vzvratne veljavnosti kazenskega zakonika). Na vsak način pa moramo delo Milote najtopleje pozdravljati. Ne samo slovanski, ampak tudi kriminalisti drugih narodov bodo morali črpati znanstveno utemeljitev češkoslovaške kazenskopravne politike tudi iz Milotove knjige. Upajmo, da bo kmalu sledil še drugi del te knjige, obrazložba posebnega dela kazenskega zakonika, ki jo je avtor v naznanjeni knjigi v posebnem poglavju samo pregledno podal. **Dr. Metod Dolenc.**

Saturník T., O právu soukromém u Slovanů v dobách starších. (L. Niederle, Slovanské starožitnosti. Oddíl kulturní. Život starých Slovanů II. 2.) Praha 1934. Nakladem České akademie věd a umění. 211 str.

Ob študiju knjige T. Saturníka, naslednika prof. K. Kadleca († 1928) na praški univerzi, se nam obnove načelna vprašanja o cilju in metodi h slovanske pravno-zgodovinske vede ter o njenem razmerju do stroke jugoslovanske pravne zgodovine. Dasi smo prepričani, da so tvorili nekdanj Slovani enoten narod s posebnim jezikom in lastnim, čeprav primitivnim pravnim redom, vendar dvomimo, da bi kdaj docela ugotovili prvobitno slovansko pravo, ker nimamo praslovanskih pravnih virov. Poslužujemo se sicer — kakor germanska pravno-zgodovinska veda — raznih pomožnih strok, na pr. arheologije, jezikoslovja, narodopisja, sociologije in gospodarske zgodovine. Morda bi koristila tudi nam pravna geografija. (Primer. K. Frölich, Rechtsgeographie, Vierteljahrschrift f. Sozial- u. Wirtschaftsgeschichte. 27. Bd. 1934, 40-69; Cl. v. Schwerin, Einführung in das Studium der germanischen Rechtsgeschichte u. ihrer Teilgebiete, Freiburg i. Breisgau. 1922, 150 sl.) Toda vse se mi zdi kakor tipanje ob negotovem koraku. Do danes nimamo popolnega sistema slovanske pravne zgodovine; saj tudi Kadlečevi prispevki v »Poljski enciklopediji« iz l. 1912 niso ničesar več kakor za svojo dobo odlično pripravljalo delo, ki ga poznamo pod naslovom »Prvobitno slovansko pravo pre X. veka« v srbskem prevodu prof. T. Taranovskega (Beograd 1924). Zato je bilo tembolj hvalevredno, da je skušal prvi kongres pravnikov slovanskih držav l. 1933 v Bratislavi doseči enotnost v naziranju in postopanju glede osnovnih vprašanj naše vede. Toda zaradi odsotnosti mnogih vodilnih znanstvenikov nismo uspeli. To dokazuje uvod Saturnikove knjige, kjer ne najdemo odgovora na bistvena vprašanja; le narahlo omenja, da je služil »za podlago« Kadlečev spis iz l. 1912, ki ga navaja S. samo v prevodu Taranovskega. Nasprotno pa je želel S. podati popoln sistem zasebnega prava ter žrtvoval ne le časovno mejo Niederlovih »Slovanskih starožitnosti«, pa tudi vobče priznana 10. stoletja, ki loči dobo prvobitnega slovanskega prava od prava posameznih slovanskih narodov in držav. S tem se zanaša v našo stroko nejasnost, ki utegne škodovati.

Poleg časovne omejitve je važna metoda, način, kako ugotoviti najstarejši pravni in socialni ustroj starih Slovanov s posebnim ozirom na zasebno pravo. Menimo, da je tu mnogo bolj mesto za dokazovanje pravne enote starih Slovanov, kakor pa pri javnem pravu (prim. K. Kadlec, Introduction à l'étude comparative de l'histoire du droit public des peuples Slaves, Collection de manuels publiées par l'Institut d'Études

slaves III. t. Paris 1933.). S. se je posluževal pretežno opisne (deskriptivne) metode, ne pa analitske. Ker je pri tem prekoračil zgoraj omenjene časovne meje, se razblini prikaz na mnogih mestih v opis sorodnosti pravnih redov posameznih slovanskih narodov in držav. S. je uporabljal pri tem tudi vire in literaturo jugoslovanske pr. zgodovine, toda žal zelo nepopolno. Znanstvenih del slovenskih pravnih zgodovinarjev sploh ne navaja. Pri razlagi »otroka« Radosava Gjurašinovička, ki ga pošilja l. 1454 prizrenski kefalija kot »pristava« za ureditev mejnega spora med dvema samostanoma, bi bilo vpogledati A. Solovjeva, Zetska presuda iz god. 1445, Arhiv za pravne i društvene nauke 40. knj. Beograd 1931, 49 sl. O pristavu je poglobiti po M. Kostrenčičevi, Fides publica (javna vera) u pravnoj istoriji Srba i Hrvata do kraja XV veka. Posebna izdanja srp. kr. akademije knj. LXXVII (31), Beograd 1930. Za trgovino s sužnji v Jadranskem Primorju nudijo gradiva dubrovniški »kancelariski i notarski spisi od 1278—1301« v Gr. Čremošnikovi izdaji (Monumenta historica archivi Ragusini III. 1, Zbornik za istoriju, jezik i književnost srpskog naroda, Beograd 1932 v registru s. v. Bosna). Vprašanje mnogoženstva pri južnih Slovanih se ne da rešiti iz poročila: Kotor 1255, 19. junij (Smičiklas, Codex diplom. Croatiae, Slav. et Dalm. IV. 599 št. 516) »bigami aut coniugati... ad sacrum ordinem non promoveantur«. Tu gre za t. zv. bigamia successiva. (Kušej R., Cerkveno pravo katol. cerkve 2. izd. Ljubljana 1927, 139.) Pač pa ni prezreti T. R. Đorđevićeve studije, Poligamija u južnih Slovena, Arhiv za pravne i društ. nauke 25. knj. 1924, 321—338. Statut lige ninskega okraja ni od 1108 marveč iz konca 15. ali začetka 16. stol. (Prim. Đ. Ljubić, Lige i posobe u starom hrvatskom pravu i njihov odnos prema Poljičkom statutu, Rad jugoslov. akad. knj. 240. 1931, 60 sl.). Posebno šibko je poglavje o t. zv. zadruzi, kjer ne najdemo novejših spisov upoštevanih; ves tekst sloni na že delno zastareli Kadlečevi, Rodinný nedíl čili zadruga v právu slovanském, Praha 1898 in Saturníkovem pregledu Jihoslovanské právo soukromé ve světle právních obyčejů, Praha 1926. Statut Korčule ni nastal pred 1254 marveč 1265. Izvor retraktne pravice še ni ugotovljen. Jugoslovansko običajno pravo po V. Bogišiću, Zbornik sadašnjih pravnih običaja u južnih Slovena I. Zagreb 1874, 464 ne pozna retraktne pravice pri premičinah marveč le za nepremičnine. »O retraktni pravici na našem ozemlju« je razpravljajal J. Polec v Slov. Pravniku XLIII. 1929, 104 sl., ki ga pa S. ni upošteval. Nastoj kmetskih in težaških odnošajev v Dalmaciji se ne da prikazati brez temeljitih studij: M. Medini, O postanku i razvitku kmetskih i težaških odnošaja u Dalmaciji, Zadar 1920 in S. Pivano, I contratti agrari in Italia nell'alto medio evo, Torino 1904. Tudi o delovnih zajednicah srbskega srednjega veka obstoji že obsežna in odlična literatura, zlasti M. Vlainca, Bedba i zamanica kao mobarska i kulučarska rabota u Srba srednjega veka, Glasnik skopskog naučnog društva II. 1927, 47—66; istega, Zgon i kulučenje van mesta stanovanja od srednjega veka do naših dana. (Srpski etnografski zbornik XLIX. 2. odd. 21.) Beograd 1932.

Vso snov je porazdelil S. po Kadlečevem vzoru na 6 poglavij: pravni subjekt in objekt, rodbinsko, dedno, stvarno in obligacijsko pravo. Posamezni problemi so predloženi v tako preprostem slogu, da bi mogoel nestrokovnjak iz knjige dobiti vtis, da glede dotičnega vprašanja ni no-

benih dvomov. Žal s stališča jugoslovanske pravne zgodovine temu ni mogoče vedno pritrčiti. Pri južnih Slovanih se je začela stanovska diferenciacija bržkone že pred priselitvijo na jug. Nastoja kmetijskega podložništva ni mogoče pravilno doumeti brez razvoja zemljiškega gospodarstva, ki ga pa S. ni obdelal. Ni mogoče, da bi Slovani še v 15. stoletju smatrali ženo za stvar, ki se da odsvojiti. Poglavje o dednem pravu bi se dalo bolje poglobiti upoštevaje K. Koranyija, *Podstawy średniowiecznego prawa spadkowego, Pamiętnik Historycznoprawny IX. Lwow 1930, 165—394*. V stvarnem pravu bo treba biti na jasnem o pravnem pojmu »slovanske« lastnine v nasprotju k nemškopravnemu oziroma rimskopravnemu pojmu. (Prim. H. F. Schmid, *die rechtlichen Grundlagen der Pfarrorganisation auf westslavischen Boden*, *Zeitschr. d. Savignystiftung f. Rechtsgesch.* 51. (XX.) Bd. kanon. Abt. 1930, 394 sl., 402.; o glavnih problemih jugoslovanske gospodarske in socialne zgodovine prim. tudi mojo studijo v *Vierteljahrschrift f. Sozial- u. Wirtschaftsgesch.* 27. Band, Stuttgart 1934, 347—373. Iz vseh pripomb je razvidno, kako težka je naloga pisca, ki želi zgraditi kritičen ročnik prvobitnega slovanskega zasebnega prava. Želim, da bi se to posrečilo prof. Saturniku v 2. izdaji njegovega dela čimprej.

[O čeških kritikah k S. knjigi prim. Fr. Čáda (Brno) v *Česky časopis historicky* XL. 1. 1934, 381—389 in R. Rauscher (Bratislava), *Několik úvah o programu a cílech slovanských právních dějin, Sborník právnické fakulty university Komenského v Bratislavě č. 9. Bratislava 1934.*]

Dr. Jos. Zontar.

Dr. Čulinović Ferdo: Žena u našem krivičnom pravu. Štampa Globus, Beograd, 1934. Str. 119. Cena 20 Din.

Avtorja te knjige poznamo že davno. Napisal je že nekoliko lepih studij iz kazenskega, zemljiškoknjižnega in pravnozgodovinskega pravnega območja. To pot se je oglasil — po naslovu sodeč — zopet kot kriminalist, v resnici pa kot kriminalni politik. Težišče njegovih izvajanj tiči namreč v borbi za dovoljeno odpravo telesnega plodu. Razlogi ki se navajajo od avtorja, se krečejo vseskozi okoli pravice, ki naj jo dobi žena, da svobodno razpolaga s svojim nosečim telesom. Očividno predaleč gre avtor s svojo trditvijo (str. 73), da je telesni plod parazit (sic!) v ženinem telesu in da ima ona kot oseba vse pravice, da odloča »sudbinom tog parasa«. Ali naj ima tudi poročena žena, od katere želi soprog potomca, tako pravico! Dalje: Ali bo de lege ferenda prav, da med odpravo nerazvitega plodu in dovolj razvitega fetusa vsebinski ni razlike, češ stvarno da je vsak splav isto delo (str. 75). Ne mislimo razpravljati o kriminalnopolitični nemožnosti takšnih argumentacij v zakonodaji na še kraljevine s pretežno konservativnim narodom. Priznamo, da se je avtor z vsem njemu lastnim temperamentom trudil, da brani svoje mišljenje. Literaturo, ki navaja na str. I do VI., bi bilo treba izpopolniti. Ni navedenih del dr. Jožefa Mayerja (*»Gesetzliche Unfruchtbarmachung geistiger Kranken«* in pa *»Gedanken zur modernen Sexualmoral«*, iz l. 1927., odnosno 1930.), ki odtehtajo marsikatero navedeno razpravico. Pa tudi od naših jugoslovanskih pisateljev bi bilo vredno citirati vsa njihova dela. Še eno: V literaturi navaja avtor samo po eno delo iz l. 1933. in iz l. 1934. To nam podkrepljuje domnevo, da je bila oznanjena knjiga spisana že

leta 1932., da pa je poslej nekje obležala. Ako ni bilo tako, potem nam ne bi bilo razumljivo, zakaj se niti ne omenjajo problemi sterilizacije in kastracije, ki izza Hitlerjeve Nemčije tišče v ospredje. Tudi v našem k. z. bi se prav gotovo našla mesta, ki se dajo na te pojave uporabljati. Sicer se je avtor v svojih izvajanjih lepo potrudil, da zbere določbe iz kazenskega prava, ki imajo stika s t. zv. »ženskim vprašanjem«, in da jih je do malega pravilno raztolmačil.

Dr. Metod Dolenc.

Dr. Popović Radomir. Problemi trgovačkog prava. Izdavačka knjižarnica Gece Kona 1932 (Biblioteka za pravne i društvene nauke, zv. 28). Str. 206. Cena Din 40.

Knjiga vsebuje tri razprave, od katerih sta druga in tretja dokaj obširni. 1. Problem unifikacije privatnog prava (O stapanju trgovačkog i gradjanskog prava u jednu opštu teoriju o obligacijama); 2. Zaščita trgovačke svojine (Trgovačka svojina prema gradjanskoj svojini); 3. Zakonska zabrana mešanja komanditora u društvene poslove (§§ 29 i 30 Trgovačkog zakonika).

1. Popović se zavzema za spojitev trgovinskega prava in občega obligacijskega prava v eno enoto. Posebnega trgovskega stanu v srednjeveškem smislu ni več, spekulativne posle često obavljajo ljudje, ki niso trgovci po poklicu. Ona stalnost, ki se za razliko od trgovinskega zahteva za obče državljansko pravo, v obligacijskem pravu ni koristna; tudi splošno obligacijsko pravo naj bi se elastično preminjalo s spremembami gospodarskih prilik. Spojitev obeh prav bi poenostavila sodstvo, ki danes neredko gubi čas z rešitvijo vprašanja, ali naj se spor presodi po trgovinskem ali po občem državljanskem pravu. Meddržavne unifikacije trgovinskega prava spojitev obeh prav ne bi ovirala, kajti ta unifikacija je brez unifikacije vsaj občega dela obligacijskega prava sploh le v malem obsegu mogoča, v tem obsegu pa bi ostala mogoča tudi po spojitvi obeh prav.

Razprava je za nas prišla dvanajst let prepozno. Danes, ko je večji del načrta posebnega trgovskega zakonika že gotov za uzakonitev in imamo že celotno predosnovo enotnega (občega) državljanskega zakonika, je kasno razpravljati o tem, ali je dobro, da smo se pred dvanajstimi leti odločili za delitev, za dva zakonika. Morda bi se bili takrat odločili za nekako »švicarsko obligacijsko pravo«, ko bi bili vedeli, kakšne težave bomo imeli z nekaterimi deli državljanskega zakonika. Gotovo pa to ni in ne upam si trditi, da bi bili delo s tem znatno olajšali in pospešili. Popović pravilno poudarja, da unifikacija »svetovnega« trgovskega prava ni mogoča, odnosno da bi ostala brez unifikacije občega dela obligacijskega prava čisto zunanja. Prav to pa velja tudi za »domače« zenačevanje v državah z različnimi (občimi) državljanskimi zakoniki. Prav za prav pa bi se morali zenačiti celi občini deli državljanskih zakonikov. Koliko bi to delo bilo pri nas, je lahko presoditi, ko naši (obči) državljanski zakoniki niso izdelani po onem znanem sistemu: občini del, osebno in obiteljsko, stvarno i. t. d. pravo. Tudi po vojni države, ki si morajo ali hočejo ustvariti nove trgovinske ali državljanske zanikone, ne spajajo, nego izdelujejo posebne zakonike za vsako od obeh prav. Naj omenim samo poljsko zakonodajo. Potem ko je Poljska zenačila svoje delniško pravo in pravo družbe z omejeno zavezo, je dne 27. oktobra 1933 uzakonila v dveh ločenih zakonikih »pravo obligacijskih razmerij«

in »trgovinski zakonik«. »Pravo obligacijskih razmerij« pa ne vsebuje samo občega dela obligacijskega prava, nego celo vrsto določb, ki brez dvoma spadajo v obči del državljsanskega zakonika (na pr. nauk o zastopanju, o izjavi volje, o njeni obliki, njeni razlagi, njenih hibah, o sklepu pogodbe, o nedovoljenih dejanjih, o zastaranju i. t. d.). Prav tako bi bili morali delati pri nas — ali bi to res bilo bolje in brže? — Tudi Češkoslovaška in Rumunska pripravljata ločene zakonike.

2. O trgovinski svojini kot posebni skupini pravic se mnogo piše v francoski literaturi (propriété commerciale). Stvar ni povsem nepoznana niti pri nas. Tudi pri nas se zlasti pri prodaji trgovinskega podjetja za določitev kupnine upošteva vrednost stare, sloveče firme, spretno organizacije, zanesljivega kroga odjemalcev, ugodna lega poslovnih prostorov, vendar mi ni znano, da bi se bilo o tem mnogo pisalo. Popović se bavi z jako zanimivim vprašanjem razmerja med trgovinsko svojino in državljsansko lastninsko pravico na zgradbi, v kateri se obavlja trgovinsko podjetje. Trговец je za svoje poslovne prostore navadno najemnik v tuji zgradbi, on s svojim rizikom in z uspešnim delom poveča (najemninsko) vrednost prostorov in s tem vrednost zgradbe. To povečano vrednost bo lastnik zgradbe neredko hotel izkoristiti zase, s povečanjem najemnine ali s prodajo zgradbe, seveda v veliko trgovčevo škodo. Kako rešiti to interesno nasprotje, ki je utemeljeno seveda tudi v veliki konkurenci za ugodne poslovne prostore in se je v prvih časih po vojni poostrilo zaradi nezadostnega števila novih lokalov? Pisatelj podrobno raziskuje vprašanje s strani obeh interesentov, tako z dejanske kakor s pravne, zasega v vprašanje neomejenosti lastninske pravice v teoriji, po naših dosedanjih državljsanskih zakonikih in po novejših zakonih in navaja mnenja, zakaj in kako naj se trgovec najemnik zaščiti. Odklanja vse teorije kot nezadostne za upravičeno zaščito trgovca; potrebno je, da se trgovcu da stvarna pravica na obnovo najema poslovnih prostorov, za kar pisatelj daje podrobne smernice, ki jih je vobče treba priznati kot prav smotrene in dobro premišljene. — Drugo vprašanje je, ali je danes posebna zaščita trgovcev-najemnikov res še tako potrebna, kakor je bila pred nekaj leti, in zlasti, ali je potrebna pri nas.

3. Tretja razprava: »O zakonski zabrani mešanja komanditista v društvene poslove« je za naše ožje pravno področje mnogo manj aktualna nego za pravno področje srbijanskega trgovinskega zakonika, ker ima naš trgovinski zakonik deloma drugačne določbe, pa tudi — praktično — zato, ker je število komanditnih družb pri nas prav neznatno. Je pa ta razprava, dasi ne bi mogel podpisati vsake pisateljeve trditve, jako temeljita monografija, ki se ne ozira samo na srbijanski trg. zakonik, nego tudi na belgijske, italijanske, nemške (stare in nove), avstrijske in hrvaško-ogrske zakonske določbe.

Dr. Milan Škerlj.

Dr. Nedeljković Milorad: Ekonomski i pravni problemi uloga na štednju. Beograd 1933, 65 strani, cena 11 Din.

Knjižica znanega in priznanega pisatelja, predvsem na polju teoretičnega in praktičnega narodnega gospodarstva, je bila v Slov. Pravniku sicer že oglašena (l. 1934 str. 47), nihče pa se še ni v Slov. Pravniku bliže pobavil z njo, dasi to gotovo zasluži. Razdeljena je na tri dele: zgodovinski razvoj pológov (vlog), osnove bodočega vložnega prava, likvidacija današnjega stanja. Pisatelj trdi, da pozitivno pravo ni dovolj sle-

dilo razvoju in preokretu v značaju (denarnih) depozitov, nego je v načelu ostalo pri depositum regulare in irregulare. Prezrlo je, da vlagatelju redno ne gre samo za čuvanje na varnem, nego pogosto v prvi vrsti za udeležbo pri dobičku, ki ga denarni zavod napravi z vloženim denarjem, da so torej vložni posli jako blizu družbeni pogodbi po državljan-skem pravu in da celo spominjajo na komanditno — pač tajno? — družbo. Ker gre o stvari za poslovno zajednico, bi moral vlagatelj tudi pravno nositi del rizika, ki obremenja denarni zavod pri poslovanju z denarnimi vlogami. To velja urediti z zakonom. Razlikovati pa treba pri tem prave hranilne vloge siromašnejših slojev od poslovnih vlog pri denarnih zavodih (avtor priznava, da je to razliko težko pogoditi z zakonsko določbo). Točno treba odrediti, kateri zavodi smejo sprejemati hranilne vloge (zlasti državne in občinske, ne pa banovinske in okrajne hranilnice, katerim pisatelj, po mojem mnenju iz nezadostnih razlogov, ni prijatelj) in do katerega zneska v poedinem primeru. Hranilne vloge bi se morale plasirati predvsem v državne obveznice; za te obveznice bi morali biti izključeni devalvacija in konverzija. Zajamčeno bi moralo biti njihovo plačilo z vsoto, za katero so kupljene, potem bi hranilnice te obveznice v bilanci lahko vedno izkazovale z zneskom, za katerega so nabavljene. Ni pri tem jasno, ali pisatelj glede izplačila misli na golo vsoto ali na »notranjo« vrednost denarja v času nabave (v prvem primeru bi vlagatelju bilo često malo pomagano, v drugem bi država nosila ogromen riziko). Zaradi likvidnosti bi hranilnice morale 25—30% vlog imeti pokritih z gotovino; dejstvo, da se na ta način veliki zneski težavirajo, rentabilnost pa zmanjšuje, pisatelja ne moti: pri hranilnih vlogah gre predvsem za varnost in likvidnost, ne za višino obresti; kdor s temi obrestmi ni zadovoljen, naj ne zahteva za svojo vlogo absolutne varnosti in likvidnosti. Za primer, da gotovina ne bi zadoščala za nagli odtok vlog, treba hranilnicam dati lombardni kredit pri emisijski (novniški) banki, ki bi za ta lombard po potrebi smela za zakonski določen znesek preoračiti svoj sicer odrejeni kontingent (torej previdno očitana inflacija, ali — inflacija).

Večje — poslovne — vloge naj bi se z zakonom označile kot vloge v »poslovno zajednico«. V skladu z nekakim družbenim razmerjem bi morali v upravi zavoda biti zastopani tudi vlagatelji, ki bi se torej morali organizirati; organizacija bi imela tudi izvestne nadzorstvene pravice. Zato bi pa tudi njih moral pogoditi del izgube; »izstopiti« bi mogli le po odpovedi. Tudi bi trebalo odrediti razmerje med višino lastnih sredstev zavoda in skupno višino vlog, slednjič največjo višino obrestovanja.

Pri kraju pisatelj kritikuje razne predloge, kako odpraviti sedanje stanje zamrzlih kreditov in vlog. Tu da mora biti izhodišče, da so denarni zavodi za dolgo izgubili zaupanje; ako bi se danes izplačale vse vloge, bi se največji del ne vrnil vanje. Predvsem treba »sanirati« male hranilne vloge. Poštna hranilnica naj bi do določenega zneska prevzela vse male hranilne vloge, ki jih denarni zavodi sami ne morejo izplačati; za pokritje bi od denarnih zavodov prevzela državne papirje in druge dobre aktive; izplačala bi vlagatelji ne mogli zahtevati na enkrat; poštna hranilnica bi dobila pri Narodni banki relombard — reeskont. Za vse druge vloge treba kreditno razmerje pretvoriti v razmerje »poslovne zajednice«, v prvi vrsti z deloma fakultativnim, deloma obveznim pretvarjanjem dela vlog v delniško glavnico. Nadalje bi se vlagateljem tudi

sicer dalo zastopstvo v upravi in nadzorstvu. Dovolilo naj bi se pobotanje dolgov z vložnimi knjižicami; bojazen, ki jo za ta del izražajo zavodi, pisatelj odklanja. Dolžnikom zavodov treba dovoliti plačevanje v obrokih, obresti se jim morajo znižati, Rentabilnost treba povečati z znižanjem režijskih stroškov, zmanjšanjem pasivnih obresti, neizplačevanjem dividende in tantijem, dokler se ne doseže likvidnost. Določbe o bilansiranju treba postrožiti; predvsem morajo tudi denarni zavodi sestavljati proračun izdatkov.

Velikemu delu pisateljevih razmatranj bo treba pritrditi. Del navsvetov, ki jih daje pisatelj, je upoštevan v načrtih zakonov o hranilnicah in o bankah, del že ostvarjen v uredbah, ki so izšle novembra 1933. Da se še ni pokazal skoro nikakršen uspeh, je krivo pač tudi to, da razni pravilniki toliko časa niso izšli in se uredbe skoro niso izvajale. Šele sedaj se bo jelo kazati, ali in koliko morejo one uredbe pomagati za povečanje dohodkov in zmanjšanje stroškov in, predvsem, za vzpostavitev zaupanja. Velika hiba uredbe je, da nima točnih določb o kompenzaciji; popolnoma se strinjam s pisateljem, da bi možnost kompenzacije vlog za dolgove mnogo pripomogla k izboljšanju današnjega stanja. Res bi morda eden ali drugi zavod na ta način bil »tího« zlikvidiran, toda to ne bi bilo toliko strašno: če je izgubil vse zaupanje, ne gre, da naprej životari na stroške vlagavev, ki mu krijejo jalovo režijo. Druga hiba uredbe je, da pretvarjanje vlog v delnice ali užitnice za vlagarje ni obvezno. Pisatelj ima v načelu, gospodarski, popolnoma prav, da treba razmerje med »velikim« vlagarjem, ki je sam posloven človek, in zavodom drugače presojati, kot razmerje med zavodom in malim varčevalcem. Tu pa je tudi glavna težava; katere vloge so male hranilne, katere ne. Poklic, življenjski položaj vlagarja sam ne more biti vedno odločilen; sam novčni znesek se ne bi mogel kratkomalo enako določiti za vse vloge; prerazlična je vrednost denarja, ki je bil vložen. Rek »dinar je dinar« prav pri malih varčevalcih ne bi smel absolutno veljati. Seveda sega stvar globlje: reklo se bo, da tudi dolžnik vrača z istim zneskom dinarjev. Res je, ampak prav ni. Za isti nominalni znesek je eden nabavil (investiral) več, drugi manj. Zadostnih smernic za presojo pojma »malega varčevalca« pisatelj ne daje, razen tega se ne ozira na to, da danes lahko isti varčevalec ima male vloge pri več zavodih. Način izplačevanja v obrokih, ki so za manjše vloge razmerno večji, bo ta pojav še pojačil. Glavno hibo pisateljevih izvajanj pa vidim v tem, da se, posnemajoč predvsem francoski sistem, ne ozira na potrebe lokalnega kredita, ki so ga doslej v znatni meri, dasi ne vedno dovolj previdno, pri nas krile številne male občinske hranilnice iz malih hranilnih vlog. Res da so se tudi naše manjše hranilnice (in večje posojilnice) po vojni vedno bolj prelevljale v banke, večji del iz upravičenih razlogov, ki so obče znani; to njihovo poslovanje bi trebalo sedaj omejiti, toda pretvoriti jih enostavno v prodajalnice državnih in morda še komunalnih papirjev, pa vendar pri nas ne gre brez velike škode za narodno gospodarstvo, vsaj ne, dokler se ne da možnost, kriti kreditne potrebe — zlasti hipotekarni kredit — na drug način. Državna hipotekarna banka tega iz čisto stvarnih razlogov pri nas zaenkrat še ne more. Ne hibe, pač pa pomanjkljivost vidim v tem, da se pisatelj ni pobavil tudi z vlogami in krediti naših kreditnih zadrug, ki so brez dvoma vsaj v naši banovini najmanj tako važne kot banke in hranilnice.

Dr. Milan Škerlj.

Dr. Jovanović Radivoje B. Hartije na donosioca. Beograd 1933. Str. 100. Cena 30 Din.

Doktorska disertacija. Pisatelj se obširno bavi z različnimi teorijami imetniških vrednostnih papirjev in se slednjič odloči za teorijo enostranskega akta. Nadalje podrobno obdeluje izdajanje, prenašanje, uveljavljanje in amortizacijo imetniških papirjev, opirajoč se na domače in tuje zakonodavstvo. Nekatero manj važne pomanjkljivosti bi se našle, vobče pa treba povsem pritrditi uvodnim besedam univ. prof. dr. Arandjelovića, da je studija resna, znanstvena obdelava nauka o vrednostnih papirjih, osnovana na temeljitem proučevanju male domače in obilne tuje (nemške in francoske, pa tudi švicarske in italijanske) literature; nekih originalnih idej sicer ne razvija, pač pa jasno in kritično predočuje razna sporna vprašanja in tudi daje odgovore. Knjiga bo dobro služila zlasti dijaku kot uvod v dokaj težko in jako važno poglavje o imetniških vrednostnih papirjih, pa tudi praktik bo v nji našel marsikaj uporabljivega. Pohvaliti treba, da se avtor ne ozira enostransko samo na eno tujo literaturo, kar se pri nas žal često godi.

Dr. Milan Škerlj.

Vladimir Černe, Kontokorenti. Trgovski učni zavod v Ljubljani 1934. Str. 73. Cena 44 Din.

Knjiga obdeluje različne načine kontokorentnega vodstva in daje številne primere in vzorce. Namenjena sicer ni pravniku — pravnih razmotrivanj v nji skoro ni — nego je očito v prvi vrsti zamišljena kot učna knjiga za trgovski naraščaj, mislim pa, da bo kot tehniško pomagalo dobro služila tudi pravniku praktiku, ki ima često posla s kontokorenti.

Dr. Milan Škerlj.

Dr. Ružić Zlatan, Revizija privrednih preduzeća, principi, tehnika, historija. Zagreb 1934. Lastna založba. Str. 144. Cena 44 Din.

Knjiga hoče na domačem jeziku pokazati »problem znanstvene revizije gospodarskih podjetij«. Po določitvi pojma revizije, njenega namena in pomena in vrst revizije se pisatelj bavi z osebnostjo revizorja. potrebno mu izobrazbo, z revizorskim delom vobče in v poedinostih, z vsebino revizorskega poročila, s potekom splošne revizije (dokaj podrobno), z organizacijo revizorstva, z nadzornim odborom kot kontrolnim organom. Pri kraju je opisan zgodovinski razvoj revizorskih sistemov in postavljen problem revizije in revizorstva v Jugoslaviji. Pisatelj ugotavlja, da moderne revizije skoro ne poznamo, navaja nekaj zametkov zanj in stavi predloge, kako naj bi se ustvarila možnost sodobne revizije. — Knjiga je pisana z dobrim strokovnim znanjem in z uporabo obilne literature; pravilno je naglašen veliki praktični pomen, ki ga ima revizorstvo ne samo za presojo pravilnosti knjigovodstva in zaključnih računov, nego predvsem tudi za oceno pravilnosti organizacije podjetja in njegove donosnosti. Revizor ne sme biti samo preglednik knjig, nego mora biti tudi gospodarski svetovalec. Tudi s predlogi bi se strinjal, samo za ustanovitev strokovne revizorske šole se ne morem navdušiti. Brez dvoma je potrebna znatna šolska izobrazba, še važnejša pa je večletna praktična izkušnja. Bolj mi ugaja misel, da naj se na ekonomsko-komercialni visoki šoli vrše posebni seminarski tečaji. Sploh pa naj bi se na naših univerzah osnovali instituti za preiskavanje zasebnega gospodarstva, kakor jih ima že mnogo tujih univerz.

Knjiga daje dobro sliko o stanju vprašanja pri nas in drugje in o tem, kaj se sme in mora pričakovati od revizij, kar je tudi za praktičnega pravnika lahko jako važno.

Dr. Milan Škerlj.

Breberina Stevan — dr. Ilić Ivan: Krivični zakonik za Kraljevino Jugoslaviju. Zagreb, Tipografija, 1934, str. 329, Din 60.

To najnovejše izdanje našega kazenskega zakonika, seveda po besedilu novele z dne 9. oktobra 1931, naj služi po zamisli obeh prirediteljev pravilni uporabi in vodi do enotne razlage kazenskopravnih predpisov. Kakor pripominjata avtorja pravilno, se uporablja kazenski zakonik že peto leto, a smo vendar še daleč od tega, da bi tolmačili povsod njegove predpise enotno. Zato da je bila potrebna nova izdaja zakonika, opremljena z odločbami kasacijskega sodišča in apelacijskega sodišča v Zagrebu, ki bo dala vpogled v doslejšnjo sodno prakso. S tem da bo znatno olajšan pot do enotnega tolmačenja, četudi bo popolna enotnost izključena, dokler ne dobimo enega samega kasacijskega sodišča za vso državo, in četudi še potem enako sojenje ne bo popolnoma dosegljivo, ker bo še vedno več apelacijskih sodišč, katera so za mnogo deliktov pristojna na zadnji stopnji.

Prizadevanje obeh avtorjev zasluži vsekakor pohvalo, četudi po našem mnenju še daleč nista storila vsega, kar bi pospeševalo njuno namero in kar bi vodilo navzlic večjemu številu najvišjih sodišč k poenotenju prakse. Predvsem bi se avtorja ne smela omejiti na obelodanjenje sodnih izrekov samo enega kasacijskega sodišča. Enotne zbirke naših vrhovnosodnih odločb res še nimamo, toda po naših pravniških časopisih je bilo priobčenih že lepo število odločb, med temi tudi takih, ki si med seboj nasprotujejo. Prav tako bi se dale dobiti tudi odločbe ostalih apelacijskih sodišč, ako je res potrebno, da se priobčijo tudi te. Avtorja pa v tem pogledu nista izčrpala niti Mjesečnika, ki je prinašal zagrebške sodbe. Tako je nastala zbirka, ki je sicer bogata po številu odločb in ki bo zbog tega praktikom v precejšnjo pomoč, a vendar svojega cilja ni dosegla. Drugo, kar pogrješamo pri tej zbirki, je nedostajanje vsaj citacije tistih zakonskih določb, ki so tudi kazenske vsebine, a so obsežene v drugih zakonih ali uredbah. Sedaj po petih letih bi bilo že treba počasi misliti na izdaje zakonov, ki prinašajo celotno dotično snov. Končno ni v zbirki tistih členov Uvodnega zakona, ki se nanašajo na Kz. Ako spregledamo te nedostatke, je knjiga prav priročna in priporočljiva, osobito že zaradi tega, ker prinaša odločbe s celotnim besedilom in ne samo njih izreka, tako da je v dvomljivih primerih nepotrebno, iskati in študirati odločbe drugod.

Dr. Rudolf Sajovic.

Dr. Ogrin Fran: Državoznanstvo. Ljubljana, Učiteljska tiskarna, 1934, str. 152.

Naš dobro poznani pravniški pisec je izdal svoje pred leti izšlo Državoznanstvo v novi prireditvi. S tem je knjiga mnogo pridobila, kajti naše ustavno in upravno pravo je prikazano v nekem celotnem, zaokroženem sistemu, ki je prikrojen potrebam naših srednjih šol in primeren stopnji izobrazbe srednješolskih dijakov. Knjiga je torej namenjena kot učni pripomoček na teh šolah. Zato je naravno, da knjige ne moremo ocenjevati z znanstvenim merilom, ker mora podajati snov bralcem, ki so jim neznan osnovni pravni pojmi, in ker nima namena, uvajati v pravno vedo kot tako. Kot takšna pa bo svoj namen dosegla, ker se je

pisatelju posrečilo, prikazati državni ustroj v vseh panogah njene uprave pregledno in lahko razumljivo. Prav dobra bo tudi v prvo informacijo lajikom.

Dr. Genovski Mih.: Psihologija na blgarskija Advokat. Posebni odtis iz Sp. Filozofski pregled, god. VI, Kn. 3—4, Sofia, 1934.

Maklecov Aleksander: Die Rechtsprechung zum Strafgesetzbuch v. 27. Januar 1929. Posebni odtis iz Zeitschrift für osteuropäisches Recht, N. F. I. zv. 5. Berlin 1934.

Dr. Pržić Ilija: Izdavanje krivaca v medjunarodnom pravu. Posebni odtis iz Arhiva za pravne i društvene nauke, Beograd, 1934.

Staub's Kommentar zum Allgemeinen Deutschen Handelsgesetzbuch. Ausgabe für Österreich, I. Band. 10. snopič. čl. 134—157, str. 577 do 640.

Pavićević M. Mićun: Narodna poredjenja (Crna Gora). Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena. Knjiga XXX. Zagreb, 1935, str. 233—238.

Pavićević M. Mićun: Narodne pjesme (Crna gora i Dukadjin). Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena. Knjiga XXX, 1. Zagreb, 1935, str. 179—210.

Clanki in razprave v pravniških časopisih. Arhiv, XLVI, št. 5: Perić Ž.: L. Duguiteva gledišta o subjektivnim pravima. Bilimović A.: Nekoliko modernih struja u ekonomskoj teoriji. Maklecov A.: Problem zločina i psihoanaliza. Godjevac A.: Medjunarodno pravosudje današnjice. Petković I.: Nedeljivost privatne tužbe po Zak. o štampi. Bartoš M.: Nepravilno publikovanje uređaba. Pržić I.: Izdavanje krivaca u medjunarodnom pravu. Perković L.: Penzionisanja po Č. z. vrše se po sporazumu sa Ministrom finansija. — **Arhiv, XLVI, št. 6:** Taranovski T.: Valtazar Bogišić. Arandjelović D.: O imovini skupljenoj javnim prilozima za humane svrhe. Tasić Dj.: Teorija ustanove u Francuskoj. Jovanović D.: Organizovani kapitalizam. Timoškini V.: Mere bezbednosti iz § 51 Kz. Cirković S.: Nadležnost i postupak Saveta Društva naroda po čl. 11 Pakta. Vladislavljević M.: Tumačenje čl. 1 Zak. o dobrovoljcima. — **Branič št. 11:** Arandjelović D.: Bračni pravilnik Srpske pravoslavne crkve. Plakalović B.: Povlačenje tužbe i odricanje od tužbenog zahteva. Kulaš J.: O slobodi volje u krivičnom pravu. Marinković Dj.: O nadležnosti po glavnom mešanju. Stojanović M.: Tužba zbog ništavosti i tužba za obnovljenje. — **Branič št. 12:** Blagojević V.: Dr. Valtazar Bogišić. Acimović M.: Zajedničko pritežanje u krivično pravnom smislu. Soldatović D.: Menična obaveza žene, koja je prekršila bračnu vezu i napustila muža, a nije razvedena, punovažna je i bez odobrenja muževljeva. Djordjević D.: Postupak za sudove u srp. prav. crkvi. Knežević D.: Posredovanje kod menice. Ivković D.: Sudsko poravnanje. Stojanović M.: Tužbe zbog ništavosti i tužba za obnovljenje. Lasić P.: Potreba oštih mera protiv nadripisarstva. Jevtić S.: Novčani zavodi i § 319 Kz. — **Mjesečnik št. 11 in 12:** Dolenc M.: Dokaz istinitosti kod kleveta nadležstava i političkih tijela. Timoškini V.: Krivično delo krivokletnika. Gjurkov M.: Inspekcija rada. Stanoš I.: Javni bilježnik-odvjetnik. Miličić A.: Zastara i otvorenje stečaja. Vuković M.: Tel Quel klavzula. Šetincec J.: Socijalna organizacija fašizma. Bellić M.: Bračno pravo i konkordati. — **Policija št. 21—22:** Čubinski M.: Naša materijalno-pravna i sudska reforma. Krasinski N.: Opasno kriminalno stanje. Kecojić S.:

Novi sreski i okružni sudovi na teritoriji Apelacionog suda u Skoplju i Velikog suda u Podgorici i stupanje na snagu Kp. na onim pravnim podružjima. Banković M.: Psihologija osudjenika. Alagić T.: Zakon o gradskim opštinama o primeni zakona o državnim izvršnim službenicima na gradske policijske službenike. Trenčević S.: Jedan slučaj kontradikcije zakona o sudskim taksama sa pravilnikom o njegovom izvršenju. Popović S.: Da li lice koje učini krivično delo iz §§ 29, 30 i 31 zak. o držanju i nošenju oružja, čini samim tim i krivicu po zak. o taksama iz TBr. 97 i 100, t. 5 pr. prav? — **Policija št. 23—24:** Krasinski N.: Opasno kriminalno stanje. Mijušković M.: Reč-dve o sukobu nadležnosti po novom krivičnom sudskom postupku. Mišić D.: O smislu i ulozi pravosudja. Gajić N.: Pactum reservati dominii. Urošević M.: Jedan osetan nedostatak u zakonu o suzbijanju polnih bolesti. Veljković V.: Delokrug sreskog načelnika po zak. o unutrašnjoj upravi. Živadinović M.: Koližija § 58 Zak. o lovu od 27. IV. 1893 god. i čl. 22 i 31 Zak. o držanju i nošenju oružja. — **Pravosudje št. 11:** Jovanović S.: Potpuna reorganizacija sudova. Fadenheht J.: Običajno pravo u Bugarskom građanskom pravu. Tomović B.: Nasledjivanje materinstva prema naslednom običajnom pravu u Crnoj Gori. Matijević I.: O odgovornosti železnice pri prevozu robe. Vukčević R.: Smisao § 90 meničnog zakona ili: Ko može tražiti amortizaciju menice. Stanoš I.: O amortizaciji mjenica. Jelisavljević S.: Da li je školska opština pravna ličnost? Švarc Lj.: O siromaškom pravu. Vakanjac M.: Još o darivanju bez prave predaje. Maklecov A.: Trializam sankcija u Jugoslovenskom krivičnom pravu. Munda A.: Preiskovalni zapor u postupku zoper mlajše maloletnike. Petrović B.: Saučešće shvaćeno sa gledišta de lege ferenda. Stanojević D.: Procena spornog predmeta od strane tužioca. — **Pravosudje št. 12:** Matanović A.: Dr. Valtazar Bogišić, zakonodavac i državnik. Čulinović F.: Stogodišnjica rođenja Valtazara Bogišića. Georgijev N.: Novi zakoni o sudskoj struci u Bugarskoj. Savković J.: Prizivni sistem našeg građanskog postupka. Matijević I.: O odgovornosti železnice pri prevozu robe. Vukičević V.: Smisao § 90 Mz ili: Ko može tražiti amortizaciju menice? Branković S.: O izvršnosti presuda. Knežević M.: Treba li proširiti nadležnost sudova u imovinsko-pravnim zahtevima. Tanasijević D.: Plaća li se taksa pred izbranim sudovima u deobi zadržara? Nestorović M.: O § 20 Ip. Geljfenbajn L.: Kondemnatorna presuda pri realnom sticaju krivičnog dela. Stefanović Č.: Povodom pitanja postavljenja u pravosudnoj struci. Ilić Lj.: Oko postavljenja u pravosudnoj struci.

Razne vesti.

Osební spomíni na Baltazarja Bogišića ob stoletnici rojstva. V jesenskih mesecih l. 1907. in v pomladnih l. 1908. sem užival čast in srečo, bivati v družbi tega, doslej neprekosenega jugoslovskega pravnika. Seznanil sem se z njim v Parizu, ko sem mu prinesel z Dunaja pozdrave svojega ondotnega šefa, odv. plem. Kozića; v Pariz sem se podal z ministrsko ustanovo, da popolnim svoje znanje v mednarodnopravnih strokah. Bogišiću to ni bilo všeč; raje bi bil videl, da se lotim proučevanja kakega narodnega pravnega blaga. Sprejel me je izredno ljubeznivo in se zanimal

predvsem za usodo, delanje in nehanje tistih Slovencev, ki so bili njegovi univ. ali fak. kolegi, ko je študiral pravo na Dunaju (leta pred l. 1865). Stanoval je v 17. okr. rue Poisson. Ta ulica je bila krščena po nekem francoskem matematiku, a ljudstvo jo je pričelo izgovarjati tako, kakor da bi ime prihajalo od rib (>ribja ulica<). To je Bogišića toliko ženiralo, da je prosil in dosegel pri magistratu popolnitev uličnega naziva z matematičnim krstnim imenom, in se je ulica odslej imenovala Rue Denis Poisson. Njegovo lastno rodbinsko ime »Bogišić« so pisali po širnem svetu, po katerem je prebival in s katerim je korespondiral, na najrazličnejše načine. To je delalo težave pri vročevanju uradnih spisov, poštnih pošiljk in dr. Nekoč ga pograbi jeza, zbere skupaj kakih petdeset načinov pisave svojega imena, jih predloži pariškemu notarju in da o tem napraviti notarski akt; akt mu je odslej služil kot uspešna legitimacija. Na mnogih večerjah, h katerim me je vabil — bil je samec in se hranil po restavracijah — je rad pripovedoval iz svojega življenja n. pr. kako oprezno je ravnal, preden je sprejel kak umeten pravniški izraz v svoj opšti imovinski zakonik: vrgel ga je najprej med narod in opazoval, ali ga bo narodna govorica sprejela ali odklonila. Ugled, ki si ga je pridobil v svetu z redakcijo tega zakonika, je bil tako velik, da so ga konzultirali tudi Japonci, ko so pripravljali svoj državljanskopravni zakonik (izdan l. 1898.). Poslušali ga pa niso v vsem. Bogišić jim je odsvetoval, da bi kodificirali svoje rodbinsko pravo. Bil je prepričan, da živi ljudstvo lepše rodbinsko življenje, dokler se drži svojih tradicij in religije, nego če izpolnjuje le tiste minimalne dolžnosti, ki jih more predpisati civilni kodeks. Japonci so kljub temu kodificirali rodbinsko pravo, dočim izhajajo Črnogorci še danes brez tega dela zakonodaje. Ko je bil B. črnogorski pravdni minister, je baš prihajal na Cetinje italijanski prestolonaslednik snubit črnogorsko princezinjo. B. je doletela kasneje čast, da se je peljal skupaj z ministrskim predsednikom sklepat v Italijo ženitne pakte. Veliko se je pritoževal B. čez komercializacijo in feminizacijo pariškega družabnega življenja in mi navajal za ta dva očitka najdrastičnejše dokaze. B. ni premenil svojega državljanstva, dasi je bil avstrijski uradnik le nekaj let po dovršitvi univerzitetnega študija, a kasneje vedno živel in deloval v inozemstvu (Rusiji, Črni gori in Franciji). To so mu na avstrijskem dvoru šteli tako v dobro, da so reševali njegove prošnje, da sme nositi od inozemstva mu podeljena številna odlikovanja, vedno brzojavno in, se razume, ugodno. — Začetkom l. 1908. sem moral nenadoma svoje pariške študije pretrgati, ker je umrl moj dunajski šef, in sta me vdova in pisarniško osebje prosili, naj prevzamem osirotelo pisarno. B. se je ob slovesu spomnil dobrodušne, skoro filozofske ruske prislovice, da ni hudega brez dobrega (njet zla bez dobra) in mi čestital k osamosvojitvi, dasi iz žalostnega povoda prezgodnje smrti prijatelja Kozica; še za menoj na Dunaj je poslal neko knjigo kot spomin na pariške sestanke. Že sem menil, da se ne bova več videla, ko se oglasi čez par tednov v moji dunajski pisarni. Pripovedoval mi je, da bi rad še enkrat videl svoj rodni Cavcat in da se je na potu v Dalmacijo ustavil na Dunaju, da sestavi z mojo pomočjo oporoko, za katero potrebuje med drugim dalmatinski občinski red in dr. B. je bil dosti imovit človek, ker je ostal samec in kot samec živel vedno skromno in varčno in včasih tudi srečno spekuliral. Njegova zapuščina je znašala, kolikor sem slučajno zvedel, do 2 milijona v današnjih dinarjih. Na Dunaju je stanoval v hotelu

II. razreda in se tudi hranil, najčehše skupaj z menoj, v restavracijah tega razreda. Skrbno je pazil, da ne zvedo za njegov naslov ekscelence, ki mu je šel kot upokojenemu ministru, ker je vedel, da na Dunaju ta naslov življenje le podraži. Na skupnih sprehodih je izrekal tudi umetniške sodbe; slog votivne cerkve je uvrstil med barbarske. Za oporoko je imel najplemenitejše načrte. Osnovati je nameraval pet ustanov, med njimi eno za dotiranje dalmatinskih deklet ob možitvi. Iz druge ustanove naj bi se zgradil in vzdrževal v Cavtatu občinski dom, a svojega rojaka-slikarja prof. Vl. Bukovca je v oporoki naprosil, naj občinski dom poslika. Koncept oporoke se je silno zavlekel, ker je hotel imeti B. ustanove izdelane do vseh podrobnosti, zlasti tudi njih organizacijo, za kar sva studirala organizacijo dalmatinskih občin, frakcij i. t. d. Ko je bil koncept gotov, mi je sporočil, da hoče sedaj oporoko še v jezikovnem pogledu izboljšati, jo potem lastnoročno na čisto prepisati in podpisati in da bo potoval v to svrhu v Opatijo. Poslovala sva se v drugič in zadnjič. Čez par tednov berem v časopisih, da je dne 24. aprila 1908 umrl, in sicer v bolnici na Reki, kamor se je podal ali iz Opatije ali že na potu tjakaj. Spominjam se, da mi je težil že na Dunaju, da mu otekajo noge, a v svoji neizkušeni nisem vedel, da priča ta pojav za oslabelost srca. Oporoka je ostala — koncept brez predpisane oblike, in je bila B. zapuščina ab intestato prisojena njegovi edini sestri, živeči v Cavtatu. Sprva je izgledala nedovršitev oporoke kot velika škoda, ker so ostale vse ustanove nekreirane, a koncem koncev se je izkazala — za srečo. Do izbruha svetovne vojne bi bile namreč ustanove baš organizirane in aktivirane, a prisilna vojna posojila bi jih bila takoj pozobala, prav tako kakor so naše Gorupove ustanove in neštete druge. Tako pa je sestra-dedinja, enako plemenitega in dobrega srca kakor brat, poznavajoč bratove intencije, pretežno večino podedovane zapuščine porabila za lokalne humanitarne in druge obče koristne namene; ko sem bil leta 1929 v Cavtatu, so mi pripovedovali, da je prispevala k mestnemu vodovodu, novemu tlakovanju, k zidavi cerkve i. t. d. — Hvaležni in na svojega »gospara Balda« ponosni Cavtačani so mu postavili na najlepšem kraju mesta, na obali, dragocen kamnit spomenik. Umetnik je posadil Bogišiča na stol, a stol postavil na precej visok podstavek, tako da gleda pokojnik z višine doli na mesto in na morje. Ta kompozicija poudarja sicer dobro in pravilno veličino pokojnikove osebnosti, a je napravila name vtis neke — majestetičnosti, ki je bila Bogišiču tuja. B. je bil sicer visoke in ravne postave, izredno dostojanstvenega nastopa, sploh ene najlepših vnanjosti, a pri vsem tem čisto demokratskega in ljudomilega ponašanja. Bolje, nego spomenik, nam čuvajo spomin na njegovo vnanjost slike, katerih eno je prinesel za stoletnico rojstva zagrebški Svijet (na njej so vidni tudi Bogišičevi močni, do zadnjega, kljub starosti 73 let, črni lasje). — Bogišičevo truplo so prepeljali in položili k večnemu počitku na onem znamenitem cavtatskem pokopališču, sredi katerega stoji znani Račičev mavzolej, ki je Meštrovićevo delo. — H koncu naj opozorim mlade slovenske pravne zgodovinarje, da je od B. literarne zapuščine še veliko nepreiskane. Za dostop pa si je treba pridobiti zaupanje čuvarjev (v Cavtatu in Dubrovniku), ker je bilo to zaupanje, kakor so mi pripovedovali, že enkrat zlorabljeno.

Prof. Lapajne.

Kronika društva »Pravnika«. Početkom letošnje predavalne sezone je bilo na sestankih društva »Pravnika« troje predavanj. Predavali so: senator dr. V. Ravničar »O postanku in razlagi § 160 zakona o nepravdnem postopku (14. decembra 1934), sodnik dr. St. Bajič »O nacionalno-socialističnem delovnem pravu v Nemčiji« (21. decembra 1934) in apelacijski sodnik v pok. dr. A. Stuhec »O problemu kmetijske zaščite«.

Osebnosti. Postavljeni so: za sodnika okrožnega sodišča dr. Lešnik Alojz in dr. Turato Tomo (oba v Mariboru), za starešine sreskih sodišč Kuder Julij (Maribor), dr. Sfiligoj Josip (Cerknica), dr. Muhič Fran (Kozje), Zörer Fran (Marenberg), Ustar Fran (Škofja Loka), Grum Josip (Kamnik), dr. Činkl Karel (žužemberk), za sodnike sreskih sodišč Rebula Mirko (Maribor), dr. Pompe Leo (Laško), dr. Tomišek Teodor (Slovenska Bistrica), Rezelj Josip (Črnomelj), Prohinar Viktor (Gornji grad), dr. Merhar Bogdan (Murska Sobota), Picek Ivan (Marenberg), Šmid Alojz (Slovenjgradec), dr. Finžgar Alojz (Celje), Tražnik Vatroslav (Grocka), dr. Dougan Ivo (Umka), Svetel Viktor (Surdulica), štefanović Ljubomir (Vladičin Han), dr. Leskovic Stane (Kragujevac), Peterca Fran (Trstenik), Ilešić Milivoj (Leskovac), Rupnik Leopold (Kuršumlja), Černič Stanko (Valjevo), Maslov Evgenij (Rekovac), dr. Planinšek Odon (Smederevska Palanka), Pipenbaher Dušan (Ivanjica), dr. Kyovsky Rudolf (Arilje), Gruden Ludvik (Požega), Perovšek Marin (Užice), za sodne pristave Fister Josip (Celje), Rupar Fran (Novo mesto), Golouh Ciril (Ljubljana), Gubenšek Fran (Kočevje), Podboj Josip (Laško). Premeščeni so starešina sreskega sodišča Huter Ivan v Litijo in Cepuder Alfonz v Ribnico, sodniki sreskega sodišča Tominec Milan v Ljubljano, dr. Kežar Mirko v Maribor, Kaucler Anton v Ptuj, Pavlovič Marin v Litijo in Tomc Josip v Kamnik. — Za sreska načelnika sta postavljena Kaki Matej v Metliki in dr. Hrašovec Franc v Slovenjgradu. — Za javne beležnike so postavljeni dr. Ivanšek Franc v Ptuju, škraba Viktor v Ormožu in Ponebšek Janko v Rogatcu. — V pokoj so stopili sreski načelnik Viher Friderik, starešina dr. Lavrenčič Matija, sodnika okrožnega sodišča dr. Förster Vladimir in dr. Dolenc Ščitomir. — Izvrševanju odvetniške prakse sta se odpovedala Ravnikar Aleksander in Erhartič Ivan. — Umrli so rudarski glavlar Stergar Vinko, višji fin. svetnik v pok. Milohnoja Ivan, odvetniški kandidat Lenarčič Pavel, dvorni svetnik v pok. Vedernjak Franc, višji fin. svetnik v pok. Ponebšek Janko in starešina sreskega sodišča dr. Kallan France.

Naznanilo in vabilo!

Poslali smo Vam »Evgeniko«. To je prvi list v naši državi in menda na Balkanu, ki se bavi z izredno važnimi problemi bodočnosti narodov in človeštva. Evgenika je nauk o pogojih človeškega razplojevanja in o racijonalnem vplivanju na ta razplod. Ni vseeno, kakšno bo naše potomstvo, kakor ni vseeno, ali mu bo potrebna skrb za naraščajoče število manjvrednih nalagala še večja bremena, kakor jih nalaga nam. Naš pogled mora biti uprt naprej, v zdravem potomstvu moramo videti svojo bodočnost! Ne zanemarjajmo sebe, svojih rodbin, zlasti pa svojih otrok s tem, da živimo brezskrbno mimo vseh svarilnih glasov, ki opozarjajo na posebno važnost zdrave dedne tvarine! Število dedno manjvrednih strahotno raste, a število dedno zdravih prav tako strahotno pada. Naša dolžnost je, da dvignemo zopet število otrok v rodbinah dedno zdravih in da izključimo dedno manjvredne iz generativnega procesa. Mi šele spoznavamo, pripravljamo tla kesnejšim ukrepom, ki pa morajo slediti. Toda storiti moramo, kar nam veleva spoznanje in zavest, da ne bomo morda nekoč zardevali ob očitkih svojih lastnih zdravih potomcev: »Vedeli ste, a niste se zgenili, da bi nam prihranili vsa ta nepotrebna bremena!«

»Evgenika« hoče širiti smisel za rodbino in za občestvo; zato ji bodi pot v narod odprta! »Evgenika« ni namenjena samo zdravniku in biologu ter poklicnemu evgeniku, temveč tudi gg. juristom, profesorjem, učiteljem in last not least gg. duhovnikom ter vsem, ki morejo ljudstvu dopovedati visoke etične cilje evgenike! Namenjena je Vam, da se čimbolj seznanite s potrebo evgeniškega življenja v dobrobit svojih lastnih potomcev.

Urednik »Evgenike«.

Naročnina za „Slovenski Pravnik“ znaša 60 dinarjev. Gg. naročnike prosimo, da zaostalo naročnino čimprej poravnajo; tudi uprava mora poravnati svoj dolg tiskarni. Poslužijo naj se v to priloženih položnic; kdor pošilja naročnino s pošt. ali čekov. nakaznico, naj jo naslovi na „Društvo »Pravnik« v Ljubljani“ (ne osebno na blagajnika), ker se pripisuje vsa naročnina čekovnemu računu pri poštni hranilnici. Tudi reklamacije naj se naslavljaajo tjakaj; upoštevajo se samo prvih 14 dni potëm, ko je list izšel. Prav tam se dobe: Spomenica na drugi Kongres pravnika in letniki „Slovenskega Pravnika“ od l. 1909. naprej. Cena s poštno vred za Spomenico o ljubljanskem Kongresu — 25 Din, za „Slovenski Pravnik“ letniki od 1923 do 1934 po 70 Din, ostali letniki po 36 Din. Posamezni snopiči (dvojne številke) po 12 Din.

Dr. E. Pajnič: Sreska kot kazenska sodišča po novem zakoniku o sodnem kazenskem postopanju — cena 15 Din.

Kupimo 1. in 2. številko letnikov 1930. in 1933. »Slovenskega Pravnika«. Ponudbe na upravo lista.